

**Cyfoeth
Naturiol
Cymru
Natural
Resources
Wales**

Ymgynghoriad ar Gynllun Rheoli Basn y rhan o afon Hafren sydd yng Nghymru (2021–2027)

Hydref 2021

Cyfoeth Naturiol Cymru

Diben Cyfoeth Naturiol Cymru yw ceisio rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy yn ei holl waith. Rydym wedi llunio [llyfryn i'ch cyflwyno i'n dull newydd o weithio](#) Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi [canllawiau statudol ar gyfer diben cyffredinol CNC](#) Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn amlinellu ein diben cyffredinol.

Wrth gyflawni ei swyddogaethau, mae'n rhaid i Cyfoeth Naturiol Cymru wneud y canlynol:

1. dilyn dulliau o reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy mewn perthynas â Chymru,
2. cymhwyso egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy wrth gyflawni ei swyddogaethau, cyn belled ag y bo hynny'n gyson â'u cyflawni'n briodol.

Mae gennym hefyd ddyletswydd, o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, i sicrhau bod ein cyfraniad at y saith nod llesiant mor fawr â phosib, drwy reoli adnoddau naturiol mewn modd cynaliadwy. Rydym yn gwneud hyn drwy bennu amcanion llesiant, a sicrhau bod ein gwaith yn cyfrannu at bob un ohonynt.

Cynnwys

Cynnwys	3
Acronymau.....	4
1. Cynllunio ar gyfer y Dyfodol	6
1.1 Cyflwyniad	6
1.2 Y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru	8
1.3 Dilyn dull seiliedig ar le	10
1.4 Anghenion tystiolaeth	13
2. Y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.....	14
2.1 Cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr ac adolygiad o gynnydd	14
2.2 Diweddariadau yn y dyfodol i wybodaeth am ddosbarthiadau.....	19
2.3 Ardaloedd gwarchodedig.....	21
2.4 Rhoi camau gweithredu ar waith	24
2.5 Heriau yn y basn afon	37
2.6 Asesiadau risg.....	39
2.7 Ystyried y newid yn yr hinsawdd	40
3. Mesurau ac amcanion.....	42
3.1 Crynodeb o'r rhaglen o fesurau arfaethedig	42
3.2 Y prif raglenni cyflenwi	43
3.3. Pennu amcanion ar gyfer y trydydd cylch.....	51
3.4 Sut bydd y rhaglen o fesurau arfaethedig yn mynd i'r afael â'r materion rheoli dŵr sylweddol ac yn cyflawni amcanion ar gyfer 2027	54
3.5 Dull seiliedig ar le ar gyfer mesurau'r trydydd cylch	59
3.6 Uchelgais y trydydd cylch.....	64
4. Camau gweithredu ymarferol y gallwn i gyd eu cymryd	66

Acronymau

Acronym	Ystyr
ALS	Strategaethau Trwyddedu Tynnu Dŵr
AMP	Cynllun Rheoli Asedau
BPS	System Dalu Sylfaenol
CSO	Gorlif Carthffosiaeth Cyfunol
CSM	Monitro Safonau Cyffredin
CJEU	Llys Cyfiawnder yr Undeb Ewropeaidd
DCWW	Dŵr Cymru
DrWPA	Ardal Dŵr Yfed Warchodedig
EA	Asiantaeth yr Amgylchedd
UE	Yr Undeb Ewropeaidd
FRM	Rheoli Perygl Llifogydd
FRMPs	Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd
GBNNS	Rhywogaethau Estron Prydain
GHG	Nwyon Tŷ Gwydr
HMWB	Corff Dŵr sydd wedi'i Addasu'n Sylweddol
HRA	Asesiad Rheoliadau Cynefinoedd
IPENS	Rhaglen Wella ar gyfer Safleoedd Natura 2000 yn Lloegr
INNS	Rhywogaethau Estron Goresgynol
JNCC	Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur
LLFA	Awdurdod Arweiniol Llifogydd Lleol
Natura 2000	Safleoedd Natura 2000
NEP	Rhaglen Amgylchedd Genedlaethol
NGO	Corff Anllywodraethol
NRP	Polisi Adnoddau Naturiol
CNC	Cyfoeth Naturiol Cymru
NVZ	Parth Perygl Nitradau
PBDE	Ether Deuffenyl Polybrominedig
PIP	Cynlluniau Gwella â Blaenoriaeth
PR19	Adolygiad Prisiau 2019
RBD	Ardal Basn Afon
RBMP	Cynllun Rheoli Basn Afon
ACA	Ardal Cadwraeth Arbennig
SMNR	Rheoli Adnoddau Naturiol yn Gynaliadwy
SoNaRR	Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol
AGA	Ardal Gwarchodaeth Arbennig
SoDdGA	Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig
STW	Gwaith Trin Carthion
SDCau	Systemau Draenio Cynaliadwy
UKCIP	Rhaglen Ymchwilio i Gemegion y DU
UKCP09 neu 18	Rhagolygon Hinsawdd y DU 2009 neu 2018
UKFS	Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig
UKTAG	Grŵp Cyngori Technegol y DU

uPBT	Hollbresennol, Parhaus, Biogronnus a Gwenwynig
WFD	Y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr
WGWE	Ystad Goetir Llywodraeth Cymru
WFF	Fforwm Pysgodfeydd Cymru
WISE	System Gwybodaeth Dŵr Ewrop
WLMF	Fforwm Rheoli Tir Cymru
WMAAG	Grŵp Cynggori a Gweithredu Cymru ar Faterion Morol
WWMF	Fforwm Rheoli Dŵr Cymru

1. Cynllunio ar gyfer y Dyfodol

1.1 Cyflwyniad

Bydd Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) ac Asiantaeth yr Amgylchedd yn diweddarau'r Cynlluniau Rheoli Basn Afon ar gyfer y trydydd cylch, o dan Reoliadau'r Amgylchedd Dŵr (Y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr) (Cymru a Lloegr) 2017 (y cyfeirir atynt fel Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017), ar gyfer Ardal Basn Afon Hafren. Bydd y cynllun yn pennu amcanion ar gyfer afonydd, llynnoedd, aberoedd, dyfroedd arfordirol a dŵr daear. Er ein bod yn gyfrifol am ddatblygu'r cynlluniau, mae'r canlyniadau, a'r camau sydd angen eu cymryd er mwyn eu cyflawni, ar gyfer pawb. Bydd y cynllun hwn yn amlinellu'r camau sy'n angenrheidiol yn ein barn ni er mwyn gwella'r amgylchedd, y manteision a allai ddeillio ohonynt, a phwy sydd yn y sefyllfa orau i'w cyflawni. Cynhelir yr ymgynghoriad hwn ar y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon ar gyfer y cyfnod 2021–2027. Roedd y cynllun cyntaf ar gyfer 2009–2015 a'r ail gynllun ar gyfer 2015–2021 (gweler Ffigur 1).

Mae [Crynodeb o Gynllun Rheoli Basn Afon Hafren](#) yn cynnig trosolwg o'r cynllun drafft ar gyfer Ardal Basn Afon Hafren yn ei chyfanrwydd. **Mae'r ddogfen hon yn ategu'r crynodeb hwnnw ac mae ond yn berthnasol i'r rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.** Gallwch nodi eich ymatebion ar yr [ymgynghoriad ar-lein hwn](#).

Ffigur 1: Cylchoedd cynllunio Cynlluniau Rheoli Basn Afon

Yn unol â gofynion statudol o dan Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017, mae'n rhaid i gyrff dŵr gyflawni statws da erbyn 22 Rhagfyr 2027. Dysgwyd llawer o wersi yn ystod y broses gynllunio a chyflenwi ers cyflwyno'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr yn 2000 a'i throsi'n gyfraith yng Nghymru a Lloegr yn 2003 – a'r ddeddfwriaeth honno bellach wedi'i diweddarau a'i disodli gan Reoliadau'r Amgylchedd Dŵr (Y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr) (Cymru a Lloegr) 2017. Mae'r rhain yn cynnwys y datganiad bod ymgysylltu â'n partneriaid yn gynnar yn hanfodol gan fod gwelliannau amgylcheddol yn cymryd amser ac efallai na fyddant yn amlwg yn ystod proses ddosbarthu cylch penodol, sy'n ei gwneud yn anodd ymrwymo i ddyrannu adnoddau ar sail cylch chwe blynedd. Ers y cylch cyntaf, mae ein dealltwriaeth o ofynion statws da wedi esblygu, ac mae gwelliannau mewn technegau a safonau monitro wedi'u hadlewyrchu yn y broses ddosbarthu. Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf Amgylchedd (Cymru) 2016 yn rhoi cyfle i ni adeiladu ar y sylfaen a ddarparodd Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 o ran datblygu dull seiliedig ar le.

1.1.1 Gadael yr Undeb Ewropeaidd

Gadawodd y Deyrnas Unedig (DU) yr Undeb Ewropeaidd (UE) ar 31 Ionawr 2020, a dechreuodd gyfnod pontio a barodd tan 31 Rhagfyr 2020. Yn ystod y cyfnod pontio, parhaodd y DU i gymhwyso deddfwriaeth yr UE, trosi unrhyw newidiadau i ddeddfwriaeth yr UE, a pharhaodd i fod o dan awdurdodaeth Llys Cyfiawnder yr Undeb Ewropeaidd. Roedd gofynion y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr eisoes wedi'u hymgorffori yn Rheoliadau'r Amgylchedd Dŵr (y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr) (Cymru a Lloegr) 2017. Fel rhan o'r gwaith o baratoi ar gyfer ymadael â'r UE, cyhoeddodd Llywodraeth y DU Reoliadau Llifogydd a Dŵr (Diwygio etc.) (Ymadael â'r UE) 2019, yr oeddent yn trosi'r gofynion i gyfraith y DU. Yn y rhain ceir diwygiadau i'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr, y Gyfarwyddeb Dŵr Daear, a'r Gyfarwyddeb Safonau Ansawdd Amgylcheddol a oedd mewn grym ar ddiwedd y cyfnod pontio. Nid yw'r diwygiadau hyn yn cael effaith ar y ffordd rydym yn cynnal proses y Cynllun Rheoli Basn Afon. Yn y dyfodol, bydd Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU yn gallu gwneud newidiadau deddfwriaethol i weddu â'u polisïau a'u hamcanion eu hunain y tu allan i'r UE.

1.1.2 COVID-19

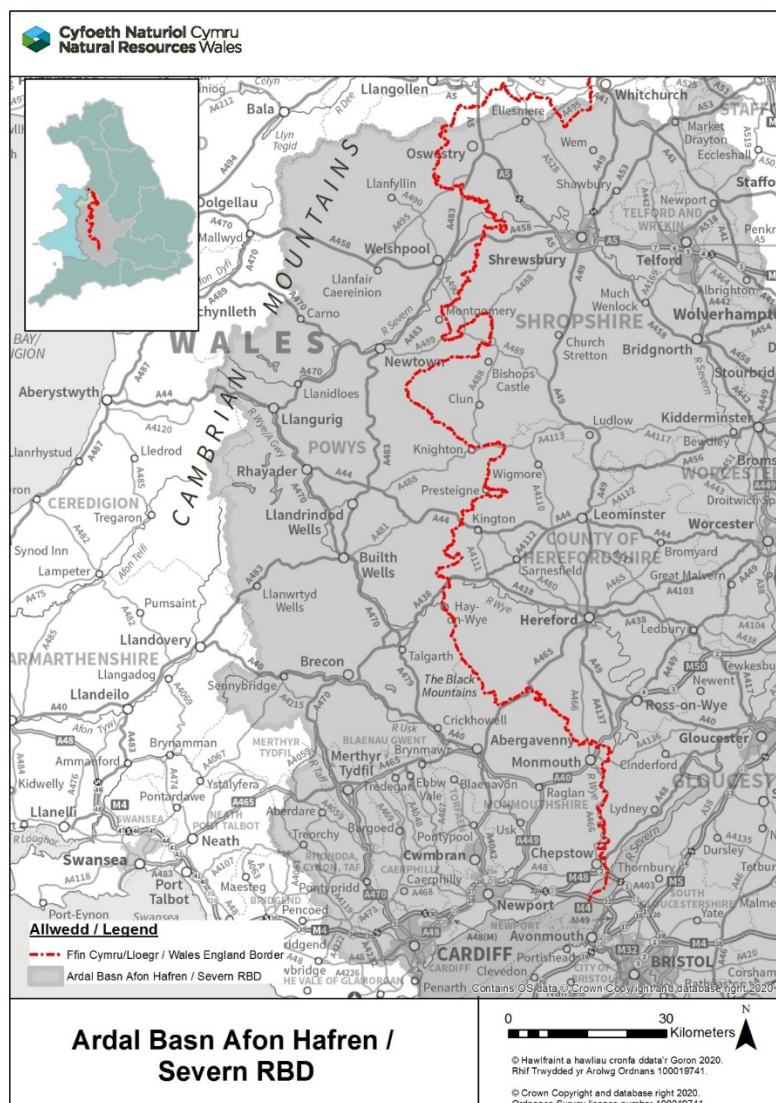
Ym mis Mawrth 2020, daeth cyfyngiadau symud i rym yn y DU yn sgil yr ymateb iechyd y cyhoedd i'r feirws COVID-19. Defnyddiodd Llywodraeth Cymru ei phwerau cyfreithiol i lunio rheoliadau a orfododd cyfyngiadau neu ofynion ar bobl gyda'r bwriad o atal achosion o'r coronafeirws, neu ei ledaeniad, yng Nghymru, amddiffyn yn erbyn y feirws a'i ledaeniad, a rheoli neu ddarparu ymateb iechyd y cyhoedd iddo.

Cafodd hyn effaith ar bob sefydliad yng Nghymru. O safbwynt CNC, golygodd hyn y bu'n rhaid i ni atal ein rhaglen fonitro, y gwnaethom ohirio neu ganslo rhai o'n prosiectau gwella, ac y gwnaethom leihau'r gwaith ymgysylltu â rhai o'n rhanddeiliaid a oedd wedi gorfod rhoi staff ar ffyrlo. Cafodd effaith hefyd ar amseriad yr ymgynghoriad hwn, y bu oediad iddo. Nid ydym eto'n gwybod i ba raddau y bydd y feirws, ac effeithiau dilynol unrhyw gyfyngiadau, yn cael effaith ar ein rhaglen waith ar gyfer y trydydd cylch.

1.2 Y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Mae'r ddogfen hon ond yn berthnasol i'r rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, ac mae Ffigur 2 yn dangos y ffin.

Ffigur 2: Y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Gyda'i gilydd, bydd y dull a'r camau a amlinellir yn y cynllun hwn yn cael effaith ar bob math o ddŵr ar draws y dalgyloedd a gwmpesir gan y cynllun rheoli, gan gynnwys afonydd, llynnoedd, camlesi, trosglwyddo dŵr wyneb, dŵr daear, gwlyptiroedd ac aberoedd. Nod y cynllun yw ei fod yn cael ei integreiddio ar lefel dalgyloch, gan sicrhau cysylltiad ar draws yr amgylchedd ehangach, o'r tarddiad i'r môr, ar gyfer pobl a bywyd gwyllt.

Yng Nghymru, ein nod yw gwella'r amgylchedd drwy gydweithredu'n barhaus. Ceir llawer o enghreifftiau da eisoes o weithio mewn partneriaeth, ac mae angen i ni adeiladu ar y rhain. Bydd yr ymatebion i'r ymgynghoriad hwn yn helpu i bennu cyfeiriad strategol y cynlluniau ac i flaenoriaethu'r camau angenrheidiol. Mae angen i ni sicrhau y caiff yr amcanion ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon eu hintegreiddio mewn cynlluniau a pholisïau eraill. Yn

benodol, mae'n rhaid i hyn gynnwys ein gwaith cynllunio adnoddau naturiol, Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd, Cynlluniau Rheoli Traethlin, a Rhaglen Datblygu Gwledig Cymru.

Rydym yn cydnabod y gallai hinsawdd newidiol gael effaith ar gadernid ein hamgylchedd ac ar y buddion y mae'n eu darparu. Gan weithio mewn partneriaeth, ein nod yw datblygu ein dealltwriaeth o effeithiau lleol, a chynnwys gwydnwch yn wyneb y newid yn yr hinsawdd, ac addasu iddo, yng ngwaith rheoli basnau afon.

1.2.1 Yr hyn a gyflawnwyd hyd yn hyn

Mae'r rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru wedi elwa ar fuddsoddiad, dros y 30 a mwy o flynyddoedd diwethaf, sydd wedi cyflwyno gwelliannau er budd pobl, bywyd gwyllt a'r economi. Ers cyhoeddi'r ail Gynllun Rheoli Basn Afon yn 2015, rydym wedi gwella'n dealltwriaeth o'r pwysau ar yr amgylchedd dŵr yng Nghymru, gan ein galluogi i dargedu camau i'w rheoli. Mae'r rhan fwyaf o'r camau gweithredu a gynigir yn y Cynllun Rheoli Basn Afon naill ai wedi'u cychwyn neu wedi'u cwblhau.

Yn 2015, ar gyfer y rhan o afon Hafren sydd yng Nghymru, roedd 33% o gyrff dŵr yn cyflawni statws cyffredinol da. Y nod a bennwyd ar gyfer y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru oedd gwella cydymffurfedd 17 o gyrff dŵr â gofynion statws cyffredinol da, a hefyd gwella statws 12 o gyrff dŵr o wael i gymedrol, a gwella statws un corff dŵr o ddrwg i wael. Mae hyn yn cyfateb â gwelliant o 6% mewn cydymffurfedd â statws da erbyn 2021. Ers hynny, gwnaed llawer o welliannau, ond mae'n gallu cymryd amser sylweddol cyn y gellir eu gweld yn y canlyniadau monitro biolegol. Nid yw eto'n bosibl cadarnhau a yw'r nod hwn wedi'i gyflawni. Fodd bynnag, mae'r dosbarthiad presennol yn dangos bod 34% wedi cyflawni statws da neu well. Gweler y rhan ar 'statws cyffredinol cyffredol' am fwy o wybodaeth.

Mae llawer o sefydliadau wedi cydweithio ar amrywiaeth o brosiectau ar draws y rhan o'r ardal basn afon sydd yng Nghymru. Mae'r rhain yn grwpiau o sefydliadau sydd â diddordeb mewn gwella'r amgylchedd yn eu hardal leol. Mae'r partneriaethau'n gweithio ar amrediad eang o faterion, gan gynnwys yr amgylchedd dŵr, ond maent hefyd yn mynd i'r afael â materion ehangach nad ydynt yn ymwneud yn uniongyrchol â chynllunio basnau afon.

Yng Nghymru, rydym yn gweithio gyda'r sectorau hyn, ac yn cyfathrebu â nhw, drwy ein fforymau rhanddeiliaid allanol. Mae Fforwm Rheoli Dŵr Cymru yn cynnig cyfle i sefydliadau sy'n aelodau o'r fforwm rannu tystiolaeth ac archwilio cyfleoedd ar gyfer cydweithio er mwyn cyflawni'r gwaith o reoli dŵr yn gynaliadwy – o'i darddiad i'r môr. Caiff ei gadeirio gan aelod o fwrdd CNC, ac mae'n cwrdd dwywaith y flwyddyn. Cyhoeddir dyddiadau cyfarfodydd a chofnodion cyfarfodydd [ar ein gwefan](#). Mae'r fforwm hefyd yn archwilio cyfleoedd i ddatblygu, cefnogi a chyfleu negeseuon ac argymhellion a rennir ar reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy. Mae Fforwm Rheoli Dŵr Cymru'n gweithio gyda Fforwm Rheoli Tir Cymru, Fforwm Pysgodfeydd Cymru a Grŵp Cyngori a Gweithredu Cymru ar Faterion Morol. Cafodd Is-grŵp Amaethyddiaeth Fforwm Rheoli Tir Cymru y dasg o gynnal dadansoddiad o wraidd llygredd amaethyddol er mwyn cael dealltwriaeth gyffredin o'r hyn sy'n achosi llygredd amaethyddol. Edrychodd y grŵp ar y ffyrdd yr eir i'r afael â'r achosion hyn ar hyn o bryd drwy ymchwilio i ddatrysiadau posibl, cytuno ac adrodd arnynt, a'u cyflwyno, gan ddilyn dull integredig a chan weithio ar draws sefydliadau. Cyhoeddwyd adroddiad gan y grŵp ym mis Ebrill 2018 ar [fynd i'r afael â llygredd amaethyddol](#).

1.2.2 Graddfa o fewn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Mae'r cynllun hwn yn cyfeirio at dair uned reoli: ardaloedd basn afon, dalgylchoedd rheoli, a chyrff dŵr. Yr ardal basn afon yw'r un fwyaf, ac sy'n ffurfio'r ardal gyfan y mae'r cynllun hwn yn ymwneud â hi. Rhennir ardaloedd basn afon yn ddalgylchoedd rheoli llai sy'n ei gwneud yn bosibl gwneud penderfyniadau mwy lleol, a chyrff dŵr yw'r rhannau unigol o afonydd, llynnoedd, aberoedd, dyfroedd arfordirol neu ddyfroedd daear yr ydym yn eu monitro ac yn adrodd arnynt o safbwynt eu hansawdd.

Nid yw gwaith rheoli'r amgylchedd dŵr bob amser yn cael ei gydlyn yn y modd gorau ar y raddfa ardal basn afon. O dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, mae'r ffiniau (gweler Ffigur 3 isod) a gwmpesir gan Ddatganiadau Ardal wedi'u cyhoeddi, a bydd hyn yn ffordd newydd o weithio a fydd yn dibynnu ar gydweithrediad â phartneriaid a rhanddeiliaid. Mae dalgylchoedd yn parhau i fod yn bwysig, a chânt eu rheoli fel rhan o'r gwaith a wneir ar draws ffiniau Datganiadau Ardal.

Mae CNC yn gallu gwneud sawl gwelliant sylweddol drwy ei weithgareddau ei hun, er enghraifft:

- Rheoli Ystad Goetir Llywodraeth Cymru
- Gweithredu asedau rheoli llifogydd a hydrometreg
- Rheoli Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol

Mae CNC yn rheoleiddiwr sy'n sicrhau y caiff deddfwriaeth ar gyfer gwarchod yr amgylchedd ei chymhwyso'n deg yn unol â'n hegwyddorion rheoleiddio. Rydym hefyd yn gweithio gyda phartneriaid lleol a chenedlaethol i gyflwyno prosiectau a mentrau i wella'r amgylchedd dŵr. Mae enghreifftiau o hyn yn cynnwys datblygu ein dull o reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, y Strategaeth Mwynglawdd Metel dros Gymru, a Chynllun Gweithredu Rheoli'r Ardal Forol Warchodedig. Mae strategaethau eraill ar lefel y DU ac maent yn cynnwys Strategaeth Forol y DU a'r [dull strategol o fynd i'r afael â risgiau o gemegion niweidiol yn nyfroedd y DU](#).

1.3 Dilyn dull seiliedig ar le

Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn datgan bod yn rhaid i CNC lunio adroddiad sy'n cynnwys ei asesiad o sefyllfa adnoddau naturiol mewn perthynas â Chymru. Darparodd yr [Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol](#) (SoNaRR) a gyhoeddwyd yn 2016 y sylfaen dystiolaeth genedlaethol gyntaf ar gyfer Cymru, gan roi asesiad o gyflwr ein hadnoddau naturiol, eu prif dueddiadau, a ph'un a yw adnoddau naturiol Cymru'n cael eu rheoli mewn modd cynaliadwy. Mae'r adroddiad hefyd yn cysylltu cadernid adnoddau naturiol Cymru â llesiant ei phobl. Cyhoeddodd CNC yr ail [Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol](#) ym mis Rhagfyr 2020, a chyhoeddodd yr asesiad o fioamrywiaeth, asesiadau fesul ecosystem fras, ac asesiadau fesul thema drawsbynciol ym mis Mawrth 2021. Mae'r ail Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol hwn (SoNaRR 2020) yn asesiad o'r graddau y rheolir adnoddau naturiol yn gynaliadwy yng Nghymru. Mae'n darparu tystiolaeth i lywio'r gwaith o nodi risgiau, blaenoriaethau a chyfleoedd cenedlaethol ar gyfer rheoli cynaliadwy, ac yn awgrymu sut y gellid cyflawni'r gwaith hwnnw yn y dyfodol. Mae data dosbarthu'n ffynhonnell ddata bwysig yn yr Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol cyntaf a'r ail adroddiad o'r un enw.

Mae'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol yn ffurfio sylfaen dystiolaeth bwysig i Weinidogion Cymru ei hystyried wrth lunio'r [Polisi Adnoddau Naturiol](#)). O dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, mae gofyniad i Lywodraeth Cymru gyhoeddi'r Polisi Adnoddau Naturiol, sy'n amlinellu'r blaenoriaethau, heriau a chyfleoedd cenedlaethol yng Nghymru. Cafodd y Polisi Adnoddau Naturiol ei lunio gan ystyried canfyddiadau'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol a gyhoeddodd CNC yn 2016.

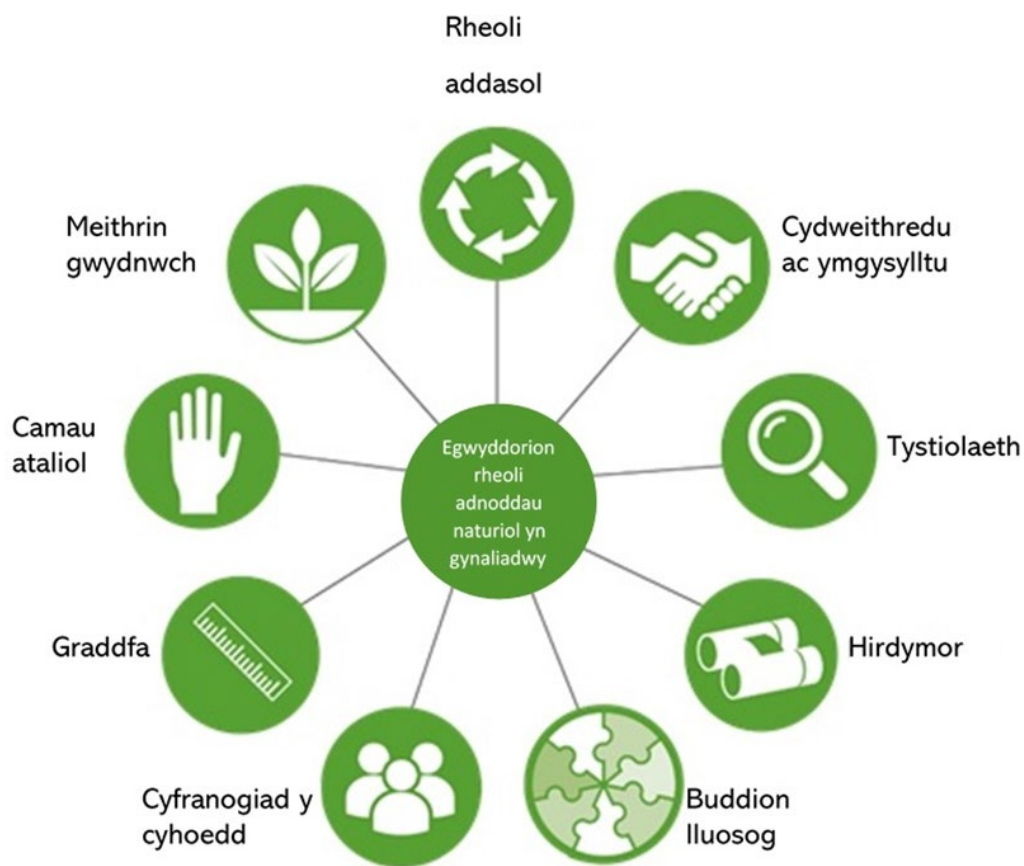
Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn amlinellu'r fframwaith polisi i'w gwneud yn bosibl rheoli'r amgylchedd mewn modd mwy rhagweithiol, cynaliadwy a chydgyssylltiedig. Mae'n cynnwys dyletswydd ar CNC i lunio Datganiadau Ardal i helpu i weithredu'r blaenoriaethau a amlinellir ym Mholisi Adnoddau Naturiol Llywodraeth Cymru. Ceir saith maes neu 'le' yng Nghymru, gan gynnwys yr amgylchedd morol. Mae gan bob ardal [ddogfen Datganiad Ardal](#) fyw, a gafodd ei chyhoeddi am y tro gyntaf ym mis Ebrill 2020, sy'n crynhoi'r heriau a chyfleoedd sy'n berthnasol i'r ardal honno. Mae'r gwaith o gyflenwi Datganiadau Ardal yn gofyn am ffordd newydd o weithio, ac yn dibynnu ar gydweithrediad llwyddiannus â phartneriaid a rhanddeiliaid. Roedd [Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) yn ei gwneud yn ofynnol bod pob corff cyhoeddus yn gweithio tuag at gyflawni'r saith nod llesiant a'i fod yn meddwl am sut y bydd ei benderfyniadau'n cael effaith ar bobl sy'n byw yng Nghymru ar hyn o bryd ac yn y dyfodol. Mae dŵr yn hanfodol i fywyd a llesiant y gymdeithas oherwydd ei fod yn angenrheidiol ar gyfer yfed, tyfu bwyd, ymolchi, hamdden ac ati. Gall hefyd gael effaith ar lesiant pan geir ansawdd dŵr gwael, prinder dŵr a llifogydd, a gall gael effeithiau economaidd sylweddol.

Mae amcanion egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy yn Neddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn ei gwneud yn ofynnol i Gymru 'gynnal a gwella gwydnwch ecosystemau a'r manteision y maent yn eu darparu', ar hyn o bryd ac yn y dyfodol. O safbwynt Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch, rydym yn bwriadu dilyn dull rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy sy'n seiliedig ar le o flaenoriaethu dalgylchoedd, sef un sy'n cyflwyno canlyniadau ansawdd dŵr a buddion ehangach i'r amgylchedd a phobl yn ôl yr hyn sy'n ofynnol o dan y ddeddfwriaeth newydd, ac sy'n cyfrannu at amcanion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy. Byddai hyn yn cyflwyno buddion i gynefinoedd/rhywogaethau dŵr a'r rhai hynny sy'n dibynnu ar ddŵr, a byddai'n alinio â buddion llesiant a chyfranogiad cyhoeddus yn yr hirdymor. Mae prosiectau partneriaeth fel [Grangetown Werddach](#) yn helpu i wella bioamrywiaeth a bywyd gwyllt ar lefel leol, cyflwyno gwelliannau i ansawdd dŵr yn afon Taf, ac yn cynnig cyfleoedd i bobl fwynhau gweithgareddau hamdden yn agos i ble maent yn byw ac yn gweithio.

Mae dalgylchoedd, yn eu cyfanrwydd, yn ffactor pwysig, a byddant yn hybu cyfleoedd i weithio ar draws ffiniau Datganiadau Ardal. Drwy ddilyn dull mwy cyfannol o reoli dalgylchoedd, gellir cyflawni canlyniadau gwell ar gyfer yr amgylchedd a llesiant pobl.

Cyflwynodd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 naw egwyddor i helpu i ddarparu dull a chanllaw ar gyfer ystyried sut i reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, fel y gwelir yn Ffigur 3 drosodd. Mae sicrhau bod partneriaid a rhanddeiliaid yn cymryd rhan yn y broses sydd ynghlwm wrth Ddatganiadau Ardal yn gam pwysig tuag at gefnogi'r gwaith o weithredu'r blaenoriaethau, heriau a chyfleoedd a amlinellir ymhob un.

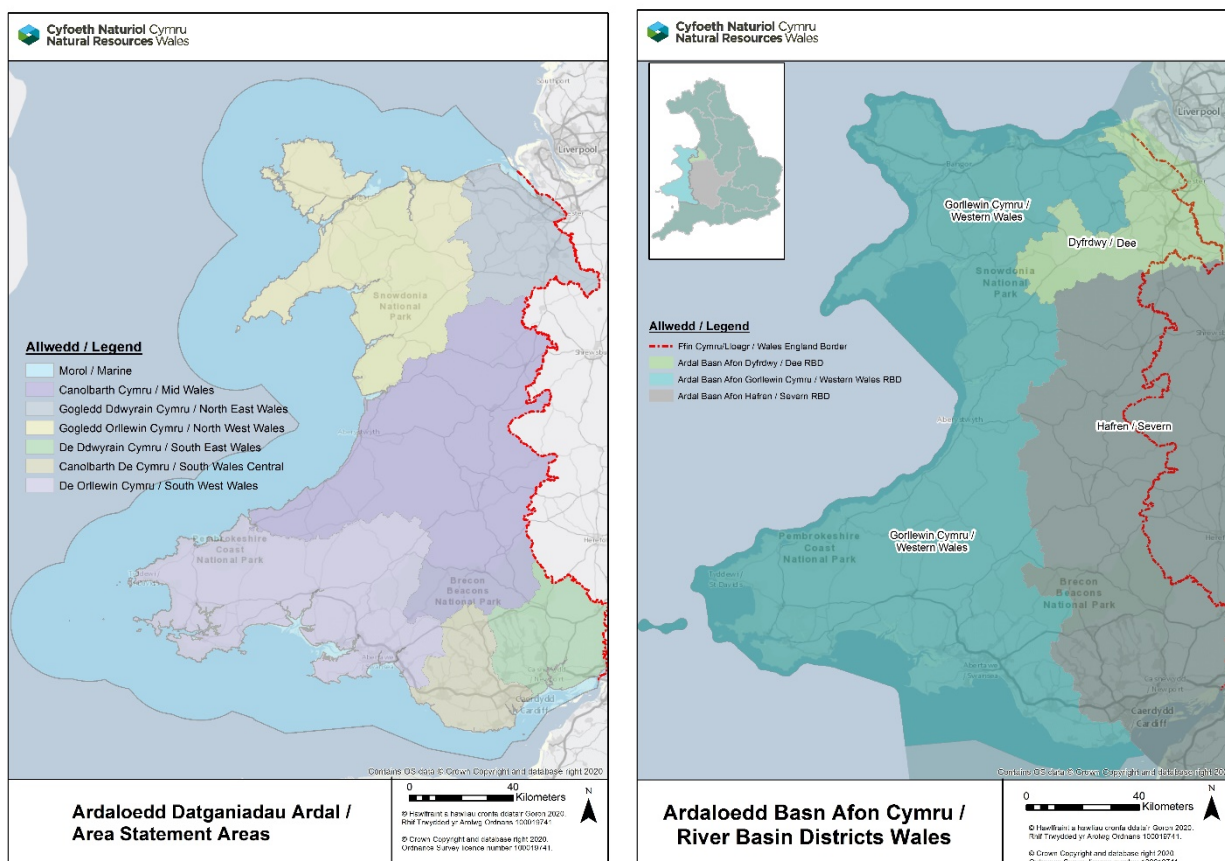
Ffigur 3: Naw egwyddor rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy

Mae Datganiadau Ardal yn cynnwys gwybodaeth am yr adnoddau naturiol a geir yn y lle hwnnw, y buddion a ddarperir, a'r blaenoriaethau, risgiau a chyfleoedd sydd angen mynd i'r afael â nhw, gan bawb, er mwyn cyflawni rheolaeth gynaliadwy yn yr ardal honno. Caiff Datganiadau Ardal eu defnyddio hefyd i lunio gwaith cynllunio busnes a gwaith partneriaeth CNC, gan gynnwys prosiectau sy'n gysylltiedig â chanlyniadau ar gyfer ein cyrff dŵr. Cânt eu defnyddio i ddylanwadu ar amrediad o gynlluniau a pholisïau cyhoeddus i helpu i integreiddio gwaith rheoli dŵr cynaliadwy ar draws mecanweithiau cyflenwi eraill, gan gynnwys cynllunio defnydd tir, rheoli tir, perygl llifogydd a gwaith cynllunio gan gwmnïau dŵr.

Felly mae Datganiadau Ardal yn gweithredu fel sylfaen dystiolaeth ac offeryn blaenoriaethu er mwyn ein helpu i gyd i ddeall y cyfleoedd o safbwynt cyflawni rheolaeth gynaliadwy ar raddfa briodol ymhob rhan o Gymru. Mae Ffigur 4 isod yn dangos map o ardaloedd y Datganiadau Ardal ac ardaloedd basn afon yng Nghymru i'w cymharu. Mae'r rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, yn cynnwys rhannau o ffiniau pob un o'r Datganiadau Ardal, gan gynnwys y Datganiad Ardal Morol. Mae CNC bellach wedi cyhoeddi [Datganiadau Ardal](#) ar ei wefan, ac mae'n parhau i weithio gyda phartneriaid i nodi themâu allweddol ac ystyried cyfleoedd i fynd i'r afael â nhw.

Ffigur 4: Mapiau o ardaloedd Datganiadau Ardal ac ardaloedd basn afon yng Nghymru

1.4 Anghenion tystiolaeth

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi nodi rhestr o gyfleoedd ar gyfer prosiectau ymchwil cydweithredol ac anghenion tystiolaeth sy'n ymwneud â'r amgylchedd dŵr. Mae'r [anghenion tystiolaeth dŵr](#) a gyhoeddwyd ar ein gwefan wedi'u cynnwys yn y categorïau Ansawdd Dŵr, Monitro, Adnoddau Dŵr, Rheoli Tir, ac Ecosystemau. Mae'r blaenoriaethau o fewn y themâu hyn yn cyflwyno cyfleoedd posibl am weithio ar y cyd â phartneriaid a sefydliadau academiaidd i ddatblygu'r sylfaen dystiolaeth sy'n ofynnol er mwyn gwireddu egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy a chyfrannu at y nodau llesiant. Yn ddiweddar, ffurfiodd CNC dîm Portffolio, Rhaglenni a Phrosesau Tystiolaeth i gefnogi ein rhaglen anghenion tystiolaeth.

Yn ogystal ag anghenion tystiolaeth dŵr, mae CNC wedi cyhoeddi rhestr lawn o [Anghenion Tystiolaeth Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol 2020](#). Mae'r rhestrau o dystiolaeth yn cynnwys yr hyn y mae CNC yn barnu sydd ei angen ar gyfer asesu'r graddau y rheolir adnoddau yn gynaliadwy, a gwneud penderfyniadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn y dyfodol.

2. Y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

2.1 Cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr ac adolygiad o gynnydd

Drwy gydol pob cylch y Cynlluniau Rheoli Basn Afon, rydym yn casglu'r holl dystiolaeth, hanesyddol a phresennol, ac yn llunio 'dosbarthiad sylfaenol'. Dosbarthu yw'r broses lle caiff y data a gesglir yn ystod ein rhaglenni monitro dŵr ei drosi'n dystiolaeth sydd ei angen arnom i gynghori, rheoleiddio a rheoli'r amgylchedd dŵr. Mae gennym gyfrifoldeb statudol i asesu a nodi statws pob corff dŵr a ddosbarthir yng Nghymru, ond mae ei fanteision yn llawer ehangach. Mae'n cael ei ddefnyddio i hysbysu nifer o feysydd eraill, gan gynnwys cynlluniau buddsoddi cwmnïau dŵr, gosod cyfyngiadau ar drwyddedau, hysbysu asesiadau effaith o brosiectau a gweithgareddau arfaethedig, ac ar gyfer rheoli. Mae hefyd yn ffynhonnell dystiolaeth allweddol ar gyfer yr Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol ac yn ddangosydd cenedlaethol ar gyfer Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae'r weithred o ddosbarthu gyfystyr â chynnal asesiad o ansawdd ein dyfroedd wyneb a'n dyfroedd daear ar bwynt penodol mewn amser. Mae'n cynnwys data monitro sy'n ofynnol gan yr offerynnau dosbarthu, a gesglir dros gyfnod sy'n amrywio rhwng tair a chwe blynedd cyn iddynt gael eu cyhoeddi. Mae'n seiliedig ar bwyntiau monitro arferol gweithredol o fewn corff dŵr, ac yn seiliedig ar risg.

Mae'r gwaith dosbarthu hwn, a'r wybodaeth am y pwysau a risgiau i ddyfroedd, yn darparu sail ar gyfer cynllunio'r cylch nesaf. Yn yr adran hon, byddwn yn disgrifio cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr o'i gymharu â'r sylfaen a osodwyd yn 2015. Bydd Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch yn gosod sylfaen newydd. Disgwylir y bydd rhai o'r safonau y byddwn yn eu defnyddio i osod y sylfaen honno, ac i ddisgrifio iechyd yr amgylchedd dŵr, yn newid yn y sylfaen newydd. Disgrifir y newidiadau disgwyliedig hynny ar ddiwedd yr adran hon ac [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#)

2.1.1 Sut rydym yn pennu'r cyflwr presennol

Rydym yn defnyddio'r term 'cyrff dŵr' i helpu i ddeall yr amgylchedd dŵr, a'i reoli. Mae corff dŵr yn cyfeirio at ran o afon, llyn, dŵr daear, dŵr trosiannol neu ddŵr arfordirol, neu at y nodwedd yn ei chyfanrwydd. Mae'r gofynion cyfreithiol a amlinellir yn Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn berthnasol i bob math o ddŵr mewn ardal basn afon, nid dim ond y cyrff dŵr a ddangosir ar y mapiau. Mae cyrff dŵr yn unedau adrodd ac yn ddangosyddion o iechyd yr amgylchedd dŵr ehangach. Rydym yn asesu cyflwr y cyrff dŵr hyn drwy waith monitro, sy'n arwain at bennu dosbarthiad. Yn ystod cylch cyntaf y Cynllun Rheoli Basnau Afon (2009–2015,) cafodd y dosbarthiad ei ddiweddarau yn flynyddol. Fodd bynnag, caiff ei ddiweddarau bellach unwaith bob tair blynedd ar gyfer dyfroedd wyneb. Dosbarthiad interim 2018 yw'r un mwyaf cyfredol ar gyfer dyfroedd wyneb, a dosbarthiad 2015 yw'r un mwyaf cyfredol am ddŵr daear, oherwydd, yn achos yr olaf, caiff ei ddiweddarau bob chwe blynedd. Y set ddata gyfunol hon sy'n ffurfio'r dosbarthiad mwyaf diweddar a gaiff ei ddefnyddio i adrodd ar y cynllun drafft hwn ar gyfer y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru. Mae Tabl 1 isod yn dangos math a

nifer y cyrff dŵr. Sylwer bod y categori afonydd hefyd yn cynnwys camlesi a throsglwyddo dŵr wyneb.

Tabl 1: Math a nifer y cyrff dŵr yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Nifer y cyrff dŵr	Naturiol	Artiffisial	Wedi'u haddasu'n sylweddol	Cyfanswm
Afonydd, camlesi a throsglwyddo dŵr wyneb	202	11	23	236
Llyn	4	0	35	39
Arfordirol	0	0	0	0
Aberol	1	0	2	3
Dŵr daear	9	Amh.	Amh.	9
Cyfanswm	216	11	60	287

2.1.2. Dyfroedd wyneb

O safbwynt cyrff dŵr afonydd, llynnoedd, camlesi, arfordirol ac aberol, a throsglwyddo dŵr wyneb, mae'r dosbarthiad yn seiliedig ar gyflwr ecolegol a chemegol y corff dŵr. Rydym yn casglu data biolegol a chemegol, sy'n cael eu cyfuno i roi **statws cyffredinol** o uchel, da, cymedrol, gwael neu ddrwg, yn seiliedig ar y dosbarth lleiaf a adroddwyd ar sail yr elfennau gwahanol a gafodd eu monitro.

Pennir **statws ecolegol** ar sail cyfuniad o ddata ar gyfer llygryddion biolegol, ffisegogemegol a phenodol.

Asesir **statws cemegol** drwy gydymffurfedd â safonau amgylcheddol ar gyfer cemegion.

Dyfroedd artiffisial a dyfroedd a addaswyd yn sylweddol

Mae llawer o'n dyfroedd wedi cael eu newid gan weithgarwch dynol ar gyfer defnyddiau penodol fel mordwyaeth, rheoli llifogydd neu storio dŵr. Mewn rhai achosion, gall y newid hwn olygu ei bod yn amhosibl cyflawni statws ecolegol da. Yn yr achosion hyn, rydym yn anelu at gyflawni potensial ecolegol da. Mae hwn yn fesur o'r lefel orau y gallai'r corff dŵr ei chyflawni gan ystyried y cyfyngiadau a orfodir gan yr addasiad.

Statws cyffredol – dyfroedd wyneb

Ceir 278 o gyrff dŵr wyneb yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, gan gynnwys afonydd, camlesi, llynnoedd, dyfroedd arfordirol a dyfroedd aberol. Mae Tabl 2 a Thabl 3 isod yn dangos nifer y cyrff dŵr ymhob dosbarthiad statws yn ôl y dosbarthiad

ecolegol a chemegol diweddaraf. Sylwer bod y categori afonydd yn cynnwys camlesi a throsglwyddo dŵr wyneb.

Tabl 2: Y dosbarthiad ecolegol diweddaraf ar gyfer dyfroedd wyneb (cyrff dŵr a asesir) yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Nifer y cyrff dŵr	Drwg	Gwael	Cymedrol	Da	Uchel
Afon	4	32	107	93	0
Llyn	0	2	35	2	0
Arfordirol	0	0	0	0	0
Aberol	0	0	3	0	0
Cyfanswm	4	34	145	95	0

Tabl 3: Y dosbarthiad cemegol diweddaraf ar gyfer dyfroedd wyneb (cyrff dŵr a asesir) yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Nifer y cyrff dŵr	Methu	Da
Afon	13	223
Llyn	0	39
Arfordirol	0	0
Aberol	1	2
Cyfanswm	14	264

2.1.3 Dyfroedd daear

O safbwynt dŵr daear, cyfunir y statws meintiol a'r statws cemegol i roi dosbarthiad terfynol unigol, sef statws da neu wael. Pennir statws meintiol gwael ar gyfer dŵr daear mewn achosion lle gallai fod effeithiau niweidiol ar afonydd a gwlyptiroedd, neu lle nad oes sicrwydd y bydd dŵr glaw yn adfer y swm o ddŵr daear a dynnir yn flynyddol. Pennir statws cemegol gwael mewn achosion lle ceir llygredd gwasgaredig helaeth o fewn y corff

dŵr daear, lle bo ansawdd y dŵr daear yn cael effaith niweidiol ar wlyptiroedd neu ddŵr wyneb, lle ceir ymwithiad halwynog yn sgil tynnu gormod o ddŵr, neu lle ceir dirywiad sylweddol yn ansawdd y dŵr a ddefnyddir ar gyfer cyflenwad dŵr yfed.

Statws cyfredol – dŵr daear

O'r naw corff dŵr daear a geir yn Ardal Basn Afon Hafren, mae pob un ohonynt wedi cyflawni statws meintiol da. Mae Tabl 4 a Thabl 5 isod yn dangos y dosbarthiad meintiol a chemegol diweddaraf ar gyfer dŵr daear.

Tabl 4: Y dosbarthiad meintiol diweddaraf ar gyfer dŵr daear yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Nifer y cyrff dŵr	Gwael	Da
9	0	9

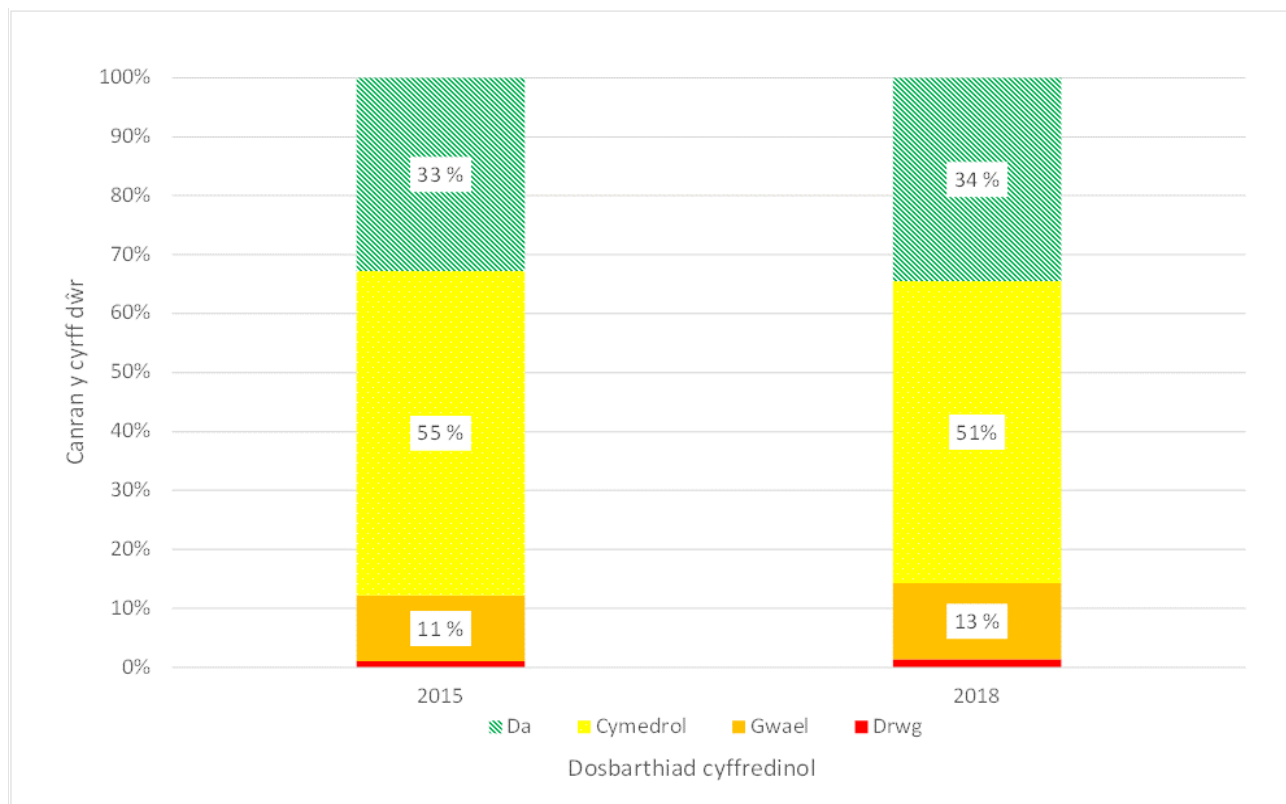
Tabl 5: Y dosbarthiad cemegol diweddaraf ar gyfer dŵr daear yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Nifer y cyrff dŵr	Gwael	Da
9	3	6

2.1.4 Statws cyffredinol presennol

Yn 2015, cyflawnodd 33% o'r cyrff dŵr yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru statws cyffredinol da, neu well. Gwnaethom ddarogan y byddai hyn yn cynyddu i 39% erbyn 2021. Mae canlyniadau'r dosbarthiad diweddaraf 2018 yn dangos bod 34% o gyrff dŵr wedi cyflawni statws cyffredinol da neu well. Fodd bynnag, mae hefyd un corff dŵr yn ychwanegol â statws drwg, a phum corff dŵr yn ychwanegol â statws cyffredinol gwael, o gymharu â'r hyn a welwyd yn 2015. Yn ystod proses Cynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch, byddwn yn ailasesu gwelliannau a dirywiad ers sylfaen 2015 yn erbyn data dosbarthiad 2021. Cynhelir ymchwiliadau i ddirywiadau ystadegol arwyddocaol yn ystod yr ail gylch er mwyn deall a ydynt wedi digwydd o ganlyniad i newidiadau gwirioneddol yn ansawdd yr amgylchedd, ac i bennu pa fesurau adfer sy'n ofynnol. Bydd angen gweithredu mesurau yn ystod y trydydd cylch i fynd i'r afael ag unrhyw ddirywiadau gwirioneddol.

Ffigur 5: Cymharu'r dosbarthiad sylfaenol cyffredinol yn 2015 â'r dosbarthiad diweddaraf, ar gyfer y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Gellir cysylltu rhywfaint o'r gwelliant mewn statws â newidiadau mewn gwaith monitro, sydd wedi'i gyfyngu gan y ddealltwriaeth bresennol o'r pwysau ar yr amgylchedd dŵr, eu ffynonellau, a'r camau sydd eu hangen i fynd i'r afael â nhw.

Ar gyfer pob corff dŵr, mae'r dosbarthiad corff dŵr cyffredinol (Ffigur 5) wedi'i lunio o nifer o elfennau cemegol, biolegol a ffisegol gwahanol. Yn ôl gofynion y broses ddosbarthu, os nad yw un o'r elfennau hyn wedi cyflawni statws da neu well, ni all y corff dŵr perthnasol gyflawni statws cyffredinol da. Gelwir hyn y rheol 'un allan, pob un allan'.

Yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, asesir 2,660 o elfennau, y mae 2,328 (88%) ohonynt yn unigol wedi cyflawni statws da neu well. Nid yw'r ffigurau hyn yn cynnwys elfennau ategol morffoleg a'r drefn hydrolegol. Yn achos afonydd, mae 2,060 (89%) o elfennau â statws da neu well, 124 (67%) o elfennau yn achos llynnoedd, 42 (84%) yn achos dyfroedd trosiannol, 15 (79%) yn achos camlesi, ac 87 (97%) yn achos dŵr daear. Mae'r gan yr unig weithgaredd trosglwyddo dŵr yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru un elfen â statws cymedrol. O ganlyniad i'r rheol 'un allan, pob un allan', mae'r dosbarthiad cyffredinol ar gyfer y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru yn cyflwyno safbwynt mwy pesimistaidd o'r statws presennol.

2.2 Diweddariadau yn y dyfodol i wybodaeth am ddosbarthiadau

Mae'r data a'r wybodaeth a ddefnyddir wrth reoli'r amgylchedd dŵr yn cael eu hadolygu a'u gwella yn rheolaidd. Rydym yn defnyddio cyfres o ddata, safonau ac offerynnau sy'n ein helpu i gwblhau'r dosbarthiad. Y rhain yw:

- Rhwydwaith y cyrff dŵr
- Rhwydweithiau monitro
- Safonau amgylcheddol
- Offerynnau dosbarthu

Ar gyfer Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch, mae'r eitemau uchod wrthi'n cael eu hadolygu ar sail gwelliannau ym maes gwyddoniaeth, dealltwriaeth well o'r amgylchedd, a pholisïau a chyfarwyddiadau gan Lywodraeth y DU neu'r llywodraeth ddatganoledig. Mae hyn yn cynnwys y canlynol:

- Addasiadau bach i rwydwaith y cyrff dŵr a chywiro gwallau testun hysbys
- Newidiadau i offerynnau dosbarthu ar sail cyngor gan Grŵp Cyngori Technegol y DU (UKTAG) ac arbenigwyr technegol eraill

Nid ystyrir bod y newidiadau arfaethedig rhwng Cynlluniau Rheoli Basn yr ail gylch a'r trydydd cylch yn rhai mawr. Er y bydd y newidiadau hyn yn darparu darlun gwell o safbwynt yr amgylchedd dŵr, maent yn cymhlethu'r gwaith o gyflwyno'r gymhariaeth â data'r ail gynllun. Yn yr adran flaenorol, cafodd cyflwr presennol yr amgylchedd dŵr ei gyflwyno gan ddefnyddio'r rhwydwaith, y safonau amgylcheddol a'r offerynnau dosbarthu a ddefnyddiwyd ar gyfer yr ail gylch. Bydd hyn yn ein galluogi i adrodd, yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon, ar gynnydd yn erbyn yr amcanion a bennwyd yng Nghynlluniau Rheoli Basn Afon yr ail gylch, gan gynnwys gwiriadau am unrhyw ddirywiad posibl. Caiff y rhwydwaith, safonau amgylcheddol ac offerynnau dosbarthu newydd eu defnyddio i osod y sylfaen ar gyfer y trydydd cylch.

2.2.1 Newidiadau i rai o'r cyrff dŵr yn y rhwydwaith

Mae rhai o'r cyrff dŵr wedi cael eu haddasu ar draws Cymru ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Gellir dod o hyd i ragor o fanylion am y newidiadau a restrir isod yn Atodiad B o [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#).

Mae'r prif newidiadau fel a ganlyn:

- Cywiro gwallau, e.e. lle mae corff dŵr wedi'i gysylltu â'r dalgylch anghywir
- Cyrff dŵr sydd wedi'u haddasu'n sylweddol – diwygiadau wedi'u gwneud i rai dynodiadau a/neu ddefnyddiau cyrff dŵr sydd wedi'u haddasu'n sylweddol a wnaed yn yr ail gylch, a chyflwynwyd dynodiadau newydd ar gyfer y cyrff dŵr hyn
- Dad-ddynodi corff dŵr yn sgil diddymu ei ddynodiad fel Ardal Dŵr Yfed Warchodedig, neu oherwydd bod yr elfennau biolegol yn cyflawni statws da.

Bydd y newidiadau hyn yn gwneud gwahaniaeth i nifer y cyrff dŵr y byddwn yn adrodd arnynt o ran eu statws ecolegol uchel, da, cymedrol, gwael a drwg. Mae Tabl 6 isod yn crynhoi niferoedd y cyrff dŵr a ddefnyddir i adrodd ar y dosbarthiad yn nhrydydd cylch y Cylch Rheoli Basnau Afon. Caiff y dosbarthiad a fydd yn gosod y sylfaen ar gyfer y trydydd cylch ei gyhoeddi yng Nghynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch.

Tabl 6: Math a nifer y cyrff dŵr a geir yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru a fydd yn ffurfio sylfaen Cynllun Rheoli Basn Afon y trydydd cylch.

Nifer y cyrff dŵr	Naturiol	Artiffisial	Wedi'u haddasu'n sylweddol	Cyfanswm
Afonydd, camlesi a throsglwyddo dŵr wyneb	201	11	24	236
Llyn	4		34	38
Arfordirol				
Aberol	1		2	3
Dŵr daear	9			9
Cyfanswm	215	11	60	286

2.2.2 Cemegion, gan gynnwys y rheini sy'n hollbresennol, yn barhaus, yn fiogronnus ac yn wenwynig

Gall cemegion gael effaith ar yr ecosystem ddyfrol yn y ffyrdd canlynol:

- Bywyd dyfrol (pysgod, planhigion ac infertebratau) yn sgil bod yn agored i gemegion yn nyfroedd y DU;
- Iechyd dynol ac ysglyfaethwyr bywyd gwyllt uwch oherwydd cemegion a all gronni drwy'r gadwyn fwyd ddyfrol;
- Ffynonellau dŵr wyneb a dŵr daear lle gall halogiad gan gemegion gyfyngu ar eu defnydd parhaus i gyflenwi dŵr at ddibenion domestig neu i gynhyrchu bwyd.

Mae CNC yn rheoli'r cemegion yn yr amgylchedd dŵr o fewn fframwaith [dull strategol o fynd i'r afael â risgiau sy'n deillio o gemegion niweidiol yn ein dyfroedd](#). Mae'r cemegion sydd yn yr amgylchedd yn deillio o amrywiaeth o ffynonellau. Mae rhai cemegion yn hollbresennol ac y maent yn cael eu rheoli orau ar lefel genedlaethol, lle bo eraill yn benodol i weithgaredd, a dylid canolbwyntio ar eu rheoli ar raddfa leol. Gwaherddir cynhyrchu a/neu ddefnyddio llawer o gemegion, ond eu bod yn parhau yn yr amgylchedd am gyfnodau hir o amser, ac yn parhau i gael eu monitro er mwyn dangos bod y rheolaethau sy'n bodoli eisoes yn ddigonol a bod crynodiadau'n lleihau. Bydd rheoli cemegion yn sicrhau ein bod yn lleihau'r effaith ar fywyd dyfrol, ar ddefnyddiau dynol o ddŵr, ac ar y fflora a ffawna sy'n byw ynddo.

Wrth i gemegion newydd gael eu gweithgynhyrchu a'u defnyddio, a bod ein hasesiad o gemegion yn gwella er mwyn rheoli unrhyw risgiau yn well, mae'r amrediad o gemegion, a'r ffordd y cânt eu hasesu, wedi esblygu ers cylch cyntaf y Cynlluniau Rheoli Basn Afon.

Mae Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn nodi is-grŵp o gemegion sy'n hollbresennol, yn barhaus, yn fiogronnus ac yn wenwynig sy'n gofyn am ystyriaeth arbennig o safbwynt monitro a chyflwyno canlyniadau dosbarthu. Caiff y cemegion hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig hyn eu hadrodd yn llawn am y tro cyntaf yng Nghynlluniau Basn Afon y trydydd cylch. Fodd bynnag, gan fod y cynllun drafft hwn yn seiliedig ar ddosbarthiad 2018 nad oedd yn cynnwys y gofynion newydd hyn, dim ond cynlluniau'r trydydd cylch fydd yn dangos yr effaith lawn ar y dosbarthiad cyffredinol ar draws yr ardal basn afon. Ceir esboniad o'r asesiadau risg yn adran 4.4.3 o, [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#).

ac maent yn seiliedig ar y dystiolaeth orau posibl. Maent yn dangos risg sylweddol o fethu'r safonau ar gyfer etherau diffenyl polybrominedig (PBDE) a mercwri. Mae'r taflenni ffeithiau cemegion i'w gweld yn Atodiad C o [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#), sy'n dangos bod y cemegion hyn wedi cael eu diddymu'n raddol, ac na fyddai mesurau pellach yn ymarferol. Fodd bynnag, yn wyneb y ffaith fod y cemegion hyn yn parhau yn yr amgylchedd cyhyd, mae'n debygol na cheir cydymffurfedd helaeth â safonau yn ystod y cyfnodau cynllunio nesaf.

Oherwydd natur fiogronnus cemegion hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig, rydym bellach yn cael ein cyfarwyddo i fonitro presenoldeb y cemegion hyn ym meinwe pysgod a physgod cregyn. Ni allwn samplu'r amgylchedd am y cemegion hyn mewn modd mor eang ag y gwnawn ar gyfer samplau dŵr, a byddwn ond yn samplu pysgod a physgod cregyn pan rydym yn hyderus na chawn effaith ar boblogaethau naturiol. Mae hyn yn cyfyngu ar nifer y cyrff dŵr y byddwn yn eu hasesu ar gyfer y mathau hyn o gemegion yng Nghymru, ac felly mae CNC yn ymchwilio'n weithredol i ddulliau a thechnegau eraill er mwyn asesu'r risg y mae sylweddau hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig yn ei pheri i lefelau troffig uwch.

Mae rheoleiddwyr y DU yn parhau i gydweithio'n agos ar y mater o ddosbarthu cemegion. Rydym bob un wedi datblygu dull sy'n gwneud y defnydd gorau o'r dystiolaeth sydd ar gael i ni. Er efallai y ceir gwahaniaethau yn y dulliau o ddosbarthu, gellir cymharu, yn fras, y mesurau a gymhwysir i leihau sylweddau hollbresennol, parhaus, biogronnus a gwenwynig yn yr amgylchedd dŵr, a ysgogir gan ddeddfwriaeth genedlaethol a rhyngwladol, ar draws y gweinyddiaethau, a bydd gwaith o fonitro'r gostyngiad yn lefelau'r cemegion hyn yn yr amgylchedd yn parhau er mwyn sicrhau bod mesurau'n briodol.

2.3 Ardaloedd gwarchodedig

Ceir nifer o ardaloedd yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru lle mae'r amgylchedd dŵr yn arbennig o bwysig. Mae gan ardaloedd gwarchodedig, a ddiffinnir gan Reoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 ac sydd wedi'u rhestru yn ein Cofrestr o Ardaloedd Gwarchodedig, warchodaeth gyfreithiol o dan amrediad o reoliadau'r DU (Adran 3.1.2 o [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#))

Gall ardaloedd gwarchodedig fod ag amcanion gwahanol o safbwynt cydymffurfedd. Lle mae'r safonau sy'n ofynnol ar gyfer gwneud hyn yn llymach na'r rheini sy'n ofynnol ar gyfer cyflawni statws/potensial ecolegol da, mae'n rhaid i ni wneud pob ymdrech i gyflawni'r safonau llymach hynny. Mae Tabl 7, Tabl 8 a Thabl 9 drosodd yn dangos math a nifer yr ardaloedd gwarchodedig perthnasol. Sylwer, lle mae ardal warchodedig yn croesi ffin mwy nag un ardal basn afon, rydym yn adrodd arni yn y Cynllun Rheoli Basn Afon sy'n cynnwys y rhan fwyaf o'r ardal er mwyn osgoi dyblygu gwaith. Ni cheir unrhyw gyrff dŵr ymdrochi

nac ardaloedd gwarchodedig dyfroedd pysgod cregyn yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Mae Rheoliadau Atal Llygredd Nitradau 2013 wedi'u dirymu ac mae Rheoliadau Adnoddau Dŵr (Rheoli Llygredd Amaethyddol) (Cymru) 2021 mewn grym yn eu lle. Bydd mesurau i warchod yr amgylchedd rhag llygredd gan nitradau o ffynonellau amaethyddol yn berthnasol bellach i'r mwyafrif o ddaliadau yng Nghymru ar ôl i'r cyfnodau pontio ddod i ben (maent yn berthnasol i ddaliadau nad oeddent wedi'u lleoli mewn Parth Perygl Nitradau yn flaenorol). Caiff Parthau Perygl Nitradau yng Nghymru, yr oeddent wedi'u cynnwys ar y Gofrestr Ardal Warchodedig yn flaenorol, eu tynnu i ffwrdd ar gyfer y cynllun terfynol.

2.3.1 Statws cyfredol – ardaloedd gwarchodedig

Mae angen i ardaloedd gwarchodedig gyflawni safonau sy'n berthnasol i'r dynodiad a bennwyd iddynt. Mae Tabl 7, Tabl 8 a Thabl 9 yn dangos math a nifer yr ardaloedd gwarchodedig a geir yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Tabl 7: Parthau Diogelu Ardaloedd Dŵr Yfed Gwarchodedig a'u statws cyfredol

Math y corff dŵr	Nifer yr Ardaloedd Dŵr Yfed Gwarchodedig	Nifer 'mewn perygl'
Dŵr wyneb	60	20
Dŵr daear	9	0

Tabl 8: Ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau

Ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau	Nifer yr ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau	Hyd (km)/arwynebedd (km ²) a ddynodwyd
Ewtroffigedd mewn afonydd	2	143.2 cilometr
Ewtroffigedd mewn camlesi	Amherthnasol	Amherthnasol
Ewtroffigedd mewn llynnoedd neu gronfeydd dŵr	Amherthnasol	Amherthnasol
Lefel uchel o nitradau mewn dŵr wyneb croyw	Amherthnasol	Amherthnasol

Tabl 9: Safleoedd a warchodir gan Ewrop

Safle a warchodir gan Ewrop	Cyfanswm
ACAau sy'n ddibynnol ar ddŵr	20
AGAau sy'n ddibynnol ar ddŵr	3
Safleoedd Ramsar	2

At ddibenion y Cynlluniau Rheoli Basnau Afon, rhoddwyd yr enw “safleoedd Ewropeaidd” i Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACAau), Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGAau) a Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGAau).

Yng Nghymru, adroddir ar gyflwr y nodweddion cynefinoedd a rhywogaethau dynodedig a geir mewn Ardaloedd Cadwraeth Arbennig ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig dros gylchoedd o chwe blynedd. Yng Nghymru, gwnaeth CNC gynnal [asesiadau o gyflwr dangosol morol ar gyfer pob nodwedd forol AGAau ac ACAau](#) yn 2018. Gwnaeth hyn gynnwys [Adroddiad Asesiad Cyflwr Dangosol ACA Aber Afon Hafren](#) a chafodd nodweddion adar AGA Aber Afon Hafren eu cwmpasu yn [Adroddiad Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig Cymru](#).

Yn [Asesiad sylfaenol CNC o safleoedd gwarchodedig daearol a dŵr croyw 2020](#) cafodd tystiolaeth a fodolai eisoes ei defnyddio i lunio asesiadau o gyflwr nodweddion ‘dangosol’, lle roedd hynny’n bosibl, ar draws yr ystod o nodweddion dŵr croyw a daearol a geir ar safleoedd gwarchodedig yng Nghymru. Mae'r asesiad sylfaenol yn cynnwys Ardaloedd Cadwraeth Arbennig sy'n ddibynnol ar ddŵr, gan gynnwys ACA Afon Gwy ac ACA Afon Wysg.

Ym mis Ionawr 2021, cyhoeddodd CNC adroddiad tystiolaeth ar '[Asesiad o gydymffurfiaeth Ardaloedd Cadwraeth Arbennig afonydd Cymru yn erbyn targedau ffosfforws](#)'. Ar y cyfan, mae'r adolygiad o dystiolaeth yn dangos bod achosion eang eu gwasgariad, yn ACA Afon Gwy ac ACA Afon Wysg, o beidio â chyrraedd y targedau llymach diwygiedig a bennwyd ar gyfer ffosfforws.

2.3.2 Newidiadau i rai o'r ardaloedd gwarchodedig rhwng yr ail gylch a'r trydydd cylch

Ni wnaed unrhyw newidiadau i'r ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau o dan Reoliadau Trin Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994 ar gyfer ewtroffigedd mewn afonydd.

Mae Rheoliadau Atal Llygredd Nitradau 2013 wedi'u dirymu ac mae Rheoliadau Adnoddau Dŵr (Rheoli Llygredd Amaethyddol) (Cymru) 2021 mewn grym yn eu lle. Er bod gofynion y Rheoliadau Atal Llygredd Nitradau ond yn berthnasol i'r daliadau tir hynny sydd o fewn Parth Perygl Nitradau, bydd y mwyafrif o fesurau o dan Reoliadau Adnoddau Dŵr (Rheoli Llygredd Amaethyddol) (Cymru) 2021 yn berthnasol i bob daliad tir yng Nghymru ar ôl i'r cyfnod pontio cychwynnol ddod i ben.

Dŵr yfed (dŵr wyneb a dŵr daear)

Rydym wedi adolygu'r holl ardaloedd gwarchodedig dŵr yfed a dŵr wyneb, a'n bwriad yw diweddarau'r rheini sydd wedi'u rhestru yn Atodiad B o [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#). Cynigir tynnu Ardaloedd Gwarchodedig Dŵr Yfed os nad oes gweithgaredd tynnu dŵr cymwys yn weithredol mwyach, neu o ganlyniad i newidiadau i ffiniau'r rhwydwaith cyrff dŵr.

Safleoedd Ewropeaidd (Ardaloedd Cadwraeth Arbennig, Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig, a safleoedd Ramsar sy'n ddibynnol ar ddŵr)

Yn dilyn ymadawiad y DU â'r UE, nid yw Ardaloedd Cadwraeth Arbennig nac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig yn y DU yn rhan o rwydwaith ecolegol Natura 2000 yr UE mwyach. Mae Rheoliadau Cynefinoedd 2019 wedi creu rhwydwaith safleoedd

cenedlaethol ar y tir a'r môr, gan gynnwys ardaloedd morol ar lannau'r DU ac ar y môr. Mae'r rhwydwaith safleoedd cenedlaethol yn cynnwys yr Ardaloedd Cadwraeth Arbennig ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig presennol, ynghyd ag ACAu ac AGAu newydd a ddynodir o dan y rheoliadau hyn.

Bydd yn ofynnol cynnal rhwydwaith cydlynol o safleoedd gwarchodedig ag amcanion cadwraeth trosfwaol o hyd er mwyn cyflawni'r ymrwymiad a wnaed gan y llywodraeth i gynnal mesurau diogelu amgylcheddol ac i barhau i gyflawni ein rhwymedigaethau cyfreithiol rhyngwladol, fel Confensiwn Bern, a chonfensiynau Oslo/Paris, Bonn a Ramsar.

Nid yw Gwlyptiroedd o Bwysigrwydd Rhyngwladol (a elwir yn safleoedd Ramsar) yn rhan o'r rhwydwaith safleoedd cenedlaethol. Mae llawer o safleoedd Ramsar yn gorgyffwrdd ag Ardaloedd Cadwraeth Arbennig ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig, ac mae'n bosibl iddynt gael eu dynodi ar gyfer yr un rhywogaethau a chynefinoedd, neu rywogaethau a chynefinoedd gwahanol. Mae pob safle Ramsar yn parhau i gael ei warchod yn yr un ffordd ag Ardaloedd Cadwraeth Arbennig ac Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig.

Caiff y Gofrestr o Ardaloedd Gwarchodedig ei diweddarau a'i chyhoeddi fel rhan o'r trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon, a chaiff y mapiau eu diweddarau ar wefan Arsylwi Dyfroedd Cymru.

2.4 Rhoi camau gweithredu ar waith

Mae'r camau gweithredu a gymerwyd yn ystod yr ail gylch, gyda'i gilydd, wedi cyfrannu at ddiogelu a gwella'r amgylchedd dŵr. Roedd y camau gweithredu'n ymwneud â phob math o gorff dŵr, sef afonydd, llynnoedd, camlesi, gwlyptir, dŵr daear, aberoedd a dyfroedd arfordirol, gan gynnwys y rheini sydd wedi'u lleoli mewn ardaloedd gwarchodedig.

Atal dirywiad

Mae llawer o'r gweithgareddau dyddiol a wneir gan CNC a llawer o'n partneriaid, a phob mesur a gyflwynir ganddynt, yn cyfrannu at atal dirywiad yr amgylchedd dŵr. Trwy ein gwybodaeth ar y cyd, gallwn nodi pa gyrff dŵr, yn benodol, sydd mewn perygl o ddirywio, ac amlinellu'r mesurau, lle bo hynny'n bosibl, i atal neu liniaru'r risgiau hynny.

Rhaglen o fesurau (gweler Adran 3)

Mae'r rhan fwyaf o fesurau cenedlaethol eisoes wedi'u dechrau (94%, hynny yw 91 mesur allan o gyfanswm o 97). Yn gyffredinol, mae'r rhain yn pennu'r dull cyfreithiol, polisi neu strategol, neu maent yn hanfodol i waith cyflenwi a chanlyniadau amgylcheddol ar lefel leol, er enghraifft gwaharddiad cenedlaethol ar ddefnyddio cemegyn penodol neu strategaeth genedlaethol ar gyfer blaenoriaethu ac ariannu'r gwaith o adfer mwynloddiau segur. Bydd angen adolygiad pellach ar y rhai sy'n weddill er mwyn sicrhau y caiff y camau gweithredu gofynnol eu rhoi yn eu lle er mwyn cyflwyno'r canlyniad gofynnol. Cafodd cynnydd yn erbyn y mesurau cenedlaethol, gan gynnwys unrhyw fesurau newydd ychwanegol, hefyd ei adrodd yn ffurfiol i'r Comisiwn Ewropeaidd ym mis Rhagfyr 2018 fel rhan o'r datganiad ar gyfer System Gwybodaeth Ddŵr Ewrop (WISE).

Bydd yr union fesurau a gaiff eu rhoi ar waith yn agored i newid dros amser. Mae newidiadau yn y mathau o fesurau sydd eu hangen yn digwydd am resymau amrywiol, gan gynnwys tystiolaeth newydd, newidiadau i statws corff dŵr, newidiadau mewn pwysau

(e.e. patrymau cnydau), argaeledd cyllid, newidiadau ym mholisi'r llywodraeth, effeithiau datblygiadau, a'r newid yn yr hinsawdd. Gweithredwyd ar gyfleoedd i gyflwyno mwy o dechnegau, neu brofi rhai newydd, fel sy'n briodol, e.e. y prosiect gwahanu slyri, a gafodd gefnogaeth gan 'Gronfa Weithredu'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr' yn ystod yr ail gylch.

Defnyddiwyd offerynnau rheoli a fodolai eisoes i olrhain gwaith cyflenwi. Caiff cynnydd ei fesur trwy'r gweithgareddau canlynol:

- Rhaglen corff dŵr targed o fewn dalgylchoedd
- Cynnydd yn erbyn y mesurau cenedlaethol
- Rhaglen ymchwilio i gael dealltwriaeth well o'r rhesymau na chyflawnwyd statws da
- Dosbarthiad interim cyrff dŵr 2018 – hanner ffordd drwy'r ail gylch

Ledled Cymru, dyrannodd cwmni dŵr Dŵr Cymru £65 miliwn i weithgareddau'n ymwneud â Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn ei gynllun busnes ar gyfer 2015–20 (Cynllun Rheoli Asedau 6), gan gynnwys y canlynol:

- gosod system monitro hyd digwyddiad ymhob gorlif carthffosiaeth cyfunol
- gwaith monitro yn rhan o Raglen Ymchwilio i Gemegion y DU (UKCIP)
- ymchwiliadau mewn perthynas â Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 ac Ardaloedd Dŵr Yfed Gwarchodedig
- monitro llifau mewn gweithfeydd trin carthion

Mae'r sylfaen dystiolaeth wrthi'n cael ei defnyddio i lywio penderfyniadau buddsoddi ac i ddylanwadu ar newidiadau ym mholisiau defnydd tir yng Nghymru.

Ymchwiliadau

Ers cyhoeddi cynlluniau 2015, mae CNC wedi cynnal rhaglen o ymchwiliadau yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru i ddarganfod pam nad oes gan gynifer o gyrff dŵr statws da. Mae ein gwybodaeth am y materion sy'n cael effaith ar gyrff dŵr, a'n dealltwriaeth ohonynt, wedi cynyddu'n sylweddol, a bydd hyn yn parhau drwy'r trydydd cylch. O ganlyniad, rydym bellach mewn sefyllfa well i weithio gyda'n partneriaid i nodi lle gellir gwneud y gwelliannau amgylcheddol mwyaf, a fydd yn dwyn y budd mwyaf i bawb.

Mesurau newydd ychwanegol

Mae'r rhaglen o fesurau'n ei gwneud hi'n ofynnol cynnal proses adolygu reolaidd i sicrhau y rhoddir y camau gweithredu cywir ar waith yn y lle cywir. Yn ystod yr ail gylch, roedd blaenoriaethau a/neu gyfleoedd newydd yr ail gylch yn golygu y cafodd rhai camau gweithredu eu hadolygu er mwyn adlewyrchu anghenion cyfredol yr amgylchedd. Cyflwynwyd y dulliau a mesurau newydd canlynol:

Gweithio gyda sefydliadau eraill i ddiogelu a gwella ansawdd ein dŵr

Ers cyhoeddi cynlluniau'r ail gylch, rhoddwyd trefniadau newydd ar waith ar gyfer gweithio ar draws meysydd gwaith, a chyda sefydliadau allweddol, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, er mwyn diogelu a gwella ein hamgylchedd dŵr. Mae'r rhain yn cynnwys y canlynol:

Y gwaith a bennwyd i **Is-grŵp Amaethyddiaeth Fforwm Rheoli Tir Cymru** yw dadansoddi achosion sylfaenol er mwyn cael dealltwriaeth gyffredin o'r hyn sy'n achosi llygredd amaethyddol a'r ffyrdd yr eir i'r afael ag achosion ar hyn o bryd, a hynny drwy

waith ymchwil, adrodd a chyflenwi o ran datrysiadau posibl, a cheisio cytundeb arnynt, gan ddilyn dull integredig a gweithio ar draws sefydliadau.

Diben **Fforwm Rheoli Dŵr Cymru** yw rhoi cyfle i aelod-sefydliadau rannu tystiolaeth ac archwilio cyfleoedd ar gyfer gweithio ar y cyd tuag at reoli dŵr yn gynaliadwy yng Nghymru.

Mae **Fforwm Pysgodfeydd Cymru** yn cynrychioli amrediad o randdeiliaid sydd â buddiant mewn adnoddau pysgodfeydd dŵr croyw ac ymfudol Cymru, a gwaith CNC ac eraill i gynnal, gwella a datblygu pysgodfeydd mudol a dŵr croyw yng Nghymru.

Mesurau amaethyddiaeth

Ym mis Ebrill 2021, cafodd **Rheoliadau Adnoddau Dŵr (Rheoli Llygredd Amaethyddol) (Cymru) 2021** eu cyflwyno er mwyn lleihau'r llygryddion a gollir o amaethyddiaeth i'r amgylchedd.

Mae cyfnodau trosi yn weithredol ar gyfer rhai elfennau o'r rheoliadau er mwyn rhoi amser i ffermwyr addasu a sicrhau cydymffurfiaeth. Mae'r amserlen a gyflwynwyd ac sy'n weithredol o fewn y rheoliadau yn cynnwys y mesurau canlynol:

- Cynlluniau rheoli maethynnau
- Cyfyngiadau ar daenu maethynnau yn unol â therfynau cynyddu
- Cyfnodau caeedig ar gyfer taenu gwrtaith nitrogen organig neu wrtaith nitrogen sydd wedi'i weithgynhyrchu
- Gallu storio ar gyfer slyri ac ar gyfer tail organig

'Cronfa Weithredu'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr'

Rhoddodd Llywodraeth Cymru gyfle i'r Paneli Cyswllt Basn Afon roi camau gweithredu ar waith a fyddai'n 'cyflawni, neu'n cyfrannu at welliant mesuradwy yn yr ansawdd dŵr yn yr ardaloedd basn afon perthnasol'. Roedd y gronfa werth cyfanswm o £220,000 dros ddwy flynedd. Roedd prosiectau'n cynnwys llunio canllaw ar danciau septig, a chyllidodd y gronfa yr adroddiad 'Dysgu o garu ein llyn'. Roedd prosiectau hefyd yn cynnwys gwneud gwaith i ddechrau blaenoriaethu gwelliannau mewn afonydd a addaswyd yn ffisegol. Dylid nodi bod Fforwm Rheoli Dŵr Cymru wedi disodli Paneli Cyswllt Basn Afon yng Nghymru.

Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Gweler adran 1.3 am wybodaeth am ddilyn dull seiliedig ar le yng Nghymru, nodau trosfwaol Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, [y Polisi Adnoddau Naturiol](#) a Datganiadau Ardal, a hefyd Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Olrhain ac adrodd

Yng Nghymru, ar gyfer Cynllun Rheoli Basn Afon yr ail gylch, gwnaethom ymgorffori amcanion ac amserlenni statudol o fewn cynlluniau corfforaethol/busnes. Gwnaethom bennu targedau mewn perthynas â mesurau cenedlaethol a lleol, rhaglen o ymchwiliadau, a chyhoeddi ymgynghoriadau cyhoeddus, a chafodd cynnydd ei adrodd yn chwarterol a'i graffu arno. Mae hyn wedi'n galluogi i adolygu cyflawniadau a heriau, ac adolygu cynlluniau gwaith fel y bo angen.

2.4.1 Effaith camau gweithredu'r cynllun presennol

Sefydlodd Cynllun Rheoli Basn Afon yr ail gylch raglen o fesurau a fyddai'n anelu at wella statws cyffredinol nifer o gyrff dŵr o'i gymharu â dosbarthiad sylfaenol 2015. Y nod oedd gwella statws 17 o gyrff dŵr o gymedrol i dda, 12 o wael i gymedrol, a statws un corff dŵr o ddrwg i wael. Nodwyd cyfanswm o 74 o fesurau lleol, a hynny'n bennaf er mwyn mwyn mynd i'r afael â llygredd gwasgaredig a llygredd yn y tarddle o ardaloedd trefol a gwledig, gwella llwybrau pysgod, a gwella cynefinoedd diraddiedig.

Allan o'r 74 mesur gwreiddiol a nodwyd yn 2015, adroddwyd bod 12 ohonynt yn ddiangen/annichonol bellach neu yr ystyriwyd eu bod yn aneffeithiol. Mae'r rhesymau dros hyn yn cynnwys y canlynol:

- Gwaith ar gamgysylltiadau, sydd bellach dan arweiniad yr awdurdod lleol a Dŵr Cymru ac a fydd yn weithgaredd gwaith dyddiol parhaus.
- Tynnu rhwystrau mewn achosion lle nad oeddent yn dechnegol ddichonol, neu lle byddai'r gwaith o lunio ramp osgoi i bysgod yn gymhleth ac yn annhebygol o fod yn fuddiol o ran cost.
- Tynnu rhwystrau mewn achosion lle aseswyd bod yr addasrwydd ar gyfer silio uwchlaw'r rhwystr yn wael, ac felly na fyddai'n fuddiol o ran cost i barhau â gwaith gosod unrhyw rampiau osgoi.

Diweddariadau ar gyrff dŵr targed

Targedwyd camau gweithredu yn ymwneud â rheoli, a chadw llygredd gwasgaredig a llygredd yn y tarddle mewn ardaloedd gwledig dan reolaeth, at sawl isafon cyrff dŵr yn ucheldiroedd afon Hafren, sawl corff dŵr ar hyd afon Troddi, rhannau uwch nant Olway, afon Gafenni, afon Honddu, ac afon Ennig, yn aml gan ddilyn dull dalgylch ehangach. O blith y camau a gymerwyd, cynhaliodd swyddogion CNC arolygon wrth ymweld â safleoedd, gwnaethant ymweld â ffermydd, gan gynnwys cymryd camau gorfodi a chyflawni archwiliadau ansawdd dŵr. Roedd y camau eraill yn cynnwys prosiect fferm laeth; gweithdai / gwaith cynllunio maethynnau / digwyddiadau grant cynhyrchu cynaliadwy / digwyddiadau ar y fferm fel rhan o'r rhaglen Cyswllt Ffermio.

Mae ymyriadau cyfalaf ar raddfa fach hefyd wedi'u cwblhau, gan gynnwys y canlynol:

- prosiect a gyflawnwyd gan Ymddiriedolaeth Afonydd Hafren yn afon Camlad – codi 3.6 cilometr o ffensys, codi 1 cilometr o waliau cynnal meddal, a chynnig cyngor rheolaeth ar seilwaith pridd ac iardiau.
- plannu coed – 0.45 hectar ar lannau afon Gafenni. Er mai cyfle bach oedd hwn o safbwynt dwyn buddion gwasgaredig, a bod y gwaith yn annhebygol o wella'r statws o dan y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr, ceir cyfle ardderchog i ddwyn buddion cysylltedd ehangach.

Ymgwymerwyd â gwaith adeiladu rampiau osgoi i bysgod a gwaith gwella cynefinoedd fel a ganlyn:

- Rhaglen CNC ar gyfer adfer rhwystrau â blaenoriaeth yn afon Taf 2015-2020. Tynnwyd rhwystr â blaenoriaeth rhif 1 (maes chwarae Penrhiw-ceibr) o afon Cynon yn 2015, a chafodd bafflau eu hychwanegu at rwystr rhif 5 (gorsaf drenau Aberpennar) yn 2016. Ar afon Taf, gosodwyd rhag-argae (pont reilffordd Fferm

Cwm), yn rhwystr â blaenoriaeth rhif 14 yn 2016, ac, yn 2018, lluniwyd hollt yn y gored yn rhwystr â blaenoriaeth rhif 13 (cored Stryd Glyn) a gosodwyd sianel i ddenu pysgod. Yn afon Rhondda Fach, gwnaed gwelliannau i'r llwybr pysgod yn rhwystr â blaenoriaeth rhif 10 (Heol yr Orsaf yn Nhrerhondda) yn 2019.

- Yn 2016/17, aeth Sefydliad Gwy ac Wysg i'r afael â dau ramp pysgod isaf afon Ennig.
- Yn 2016–2018, gwnaed gwelliannau i lwybrau pysgod yn afon Rhymni ger Bargod fel rhan o'r prosiect Afonydd Iach.
- Drwy gydol yr ail gylch, cyflawnwyd gwaith gwella cynefinoedd pysgod ar afon Ebwy Fach ac afon Ebwy Fawr (waliau cynnal / trapiau graean / ailgyflenwi graean) fel rhan o'r prosiect Afonydd Iach.
- Yn 2017, cwblhaodd Sefydliad Gwy ac Wysg brosiect TRAP (Territories of Rivers Action Plans) gwerth £65,000 a barodd am flwyddyn ac a ariannwyd gan Tarmac, i wella cynefinoedd ar hyd 6.5 cilometr o afon Arrow ac un o'i hisafonydd (nant Gilwern), gyda chyfuniad o waith codi ffensys, gosod gatiau dŵr, prysgoedio ar lannau'r afonydd, gosod gatiau cae i leihau'r pwysau gan dda byw, a phlethu pren er mwyn amddiffyn glannau afon agored a gwella cynefinoedd pysgod.

Cafodd y gwaith uchod i wella'r statws o ran pysgod ei ategu gan gamau i leihau llygredd gwasgaredig trefol mewn ardaloedd adeiledig, yn enwedig yn achos y cyrff dŵr hynny a geir yng Nghymoedd y De. O blith y camau a gymerwyd, cerddodd swyddogion CNC ar hyd afonydd, a gwnaethant ymweld â safleoedd diwydiannol a'u rheoleiddio, gan wneud gwaith atal llygredd o ystadau diwydiannol a chynnal archwiliadau o orlifoedd carthion cyfun.

Yn ogystal â'r mesurau a gymerwyd yn y cyrff dŵr targed, mae llawer o sefydliadau ac unigolion wedi cyflwyno llawer o fesurau gwella pellach ar draws lleoliadau ehangach.

Mae'r canlynol yn cynnwys ychydig o enghreifftiau o'r gwaith sydd wedi'i gwblhau, a gwaith sy'n mynd rhagddo i fynd i'r afael â chyrff dŵr sy'n methu:

- Cwblhaodd Dŵr Cymru archwiliadau yn unol â Chynllun Rheoli Asedau 6 (AMP6) o dan y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr, sef cynlluniau i'w cyflenwi yn ystod y cynlluniau rheoli asedau presennol a chynlluniau yn y dyfodol.
- Gwaith gan Sefydliad Gwy ac Wysg ar lwybr pysgod cored Llanpica yn rhan uwch afon Arrow, fel rhan o'r prosiect Breathing Life Into Salmon Streams.
- Cafodd cored ei thynnu'n rhannol o nant Cyfronydd yn 2020, sef y cyntaf o sawl un ohonynt, gan ddarparu cysylltedd geomorffolegol rhannol a llwybr i bysgod.
- Gwaith gwella llwybrau pysgod a gwella cynefinoedd pysgod fel rhan o brosiect 'Afonydd Iach' Cymoedd y De-ddwyrain.
- Prosiect graeanu afon Elan gan Sefydliad Gwy ac Wysg.
- Gwaith Sefydliad Gwy ac Wysg ar lwybrau pysgod yn nant Sôr.
- Rhaglen adfer rhwystrau afon Taf, a gwaith ailgyflenwi graean yng Nghymoedd y De-ddwyrain gan CNC.
- Gwelliannau i lwybrau pysgod: Mae'r Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy wedi cyflwyno dros 60 o welliannau i bysgodfeydd (gan gynnwys gwelliannau i gynefinoedd a rampiau osgoi i bysgod) ar draws y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru rhwng 2015 a 2020.

- Ymweliadau 'Prosiect Llaeth' CNC â ffermydd yn nalgylchoedd rheoli afon Gwy, afon Wysg, ac ucheldiroedd afon Hafren. Mae'r Prosiect Llaeth wedi bod yn mynd rhagddo ar draws Cymru ers 2018 i leihau'r llygredd amaethyddol sy'n deillio o iardiau ffermydd llaeth.

Mae blaenoriaethau newydd wrthi'n cael eu datblygu ar gyfer y trydydd cylch (gweler adran 3.5). Byddwn yn parhau â'n gwaith ar gyfer cyrff dŵr a dargedwyd yn yr ail gylch, lle bo adnoddau'n caniatáu hynny.

Astudiaeth Achos: Eogiaid yn dychwelyd i afon Ebwy Fawr

Mae'r brif afon Ebwy wedi'i ffurfio o gydliwiad y ddwy afon Ebwy fach, sef afon Ebwy Fach ac afon Ebwy Fawr (y mae'r enw Glynebwy yn tarddu ohonynt).

Afon Ebwy Fawr yw'r afon ddiweddaraf y gwelwyd eogiaid yn dychwelyd iddi a silio'n llwyddiannus, a hynny mewn ardal nad oedd modd cael mynediad iddi'n flaenorol oherwydd rhwystrau yn yr afon o waith dyn. Cafodd y gwaith hwn ei reoli drwy'r prosiect pysgodfeydd cynaliadwy yn Ne-ddwyrain Cymru dros y ddeng mlynedd diwethaf, gan ddefnyddio cyllid uniongyrchol o raglenni cyllido pysgodfeydd Llywodraeth Cymru a'r UE.

Addaswyd dau rwystr mawr yn rhan is afon Ebwy, ym Masaleg ac Aber-carn fel bod modd mynd heibio iddynt. Cafodd cored arall ei thynnu ac addaswyd cored bellach er mwyn ei gwneud yn bosibl i bysgod mudo i fyny'r afon. Dangosodd waith monitro CNC ar boblogaethau o bysgod ifanc yn ystod haf 2017 fod eogiaid wedi silio yn afon Ebwy Fawr i fyny'r afon o Aber-bîg, a chanfuwyd silod eog ar safle monitro arferol.

Mae Ymddiriedolaeth Afonydd De-ddwyrain Cymru a Groundwork wedi bod yn adfer mannau silio drwy osod trapiau graean.

Gweler hefyd yr astudiaethau achos a geir yn y ddogfen hon am enghreifftiau pellach.

Mae llawer o weithgareddau dyddiol CNC a sawl un o'n partneriaid yn cyfrannu at atal dirywiad yr amgylchedd dŵr. Er enghraifft, mae gwaith staff lleol Cyfoeth Naturiol Cymru yn cwrddu amrediad o weithgareddau, gan gynnwys ym meysydd rheoliadol, gorfodi, rheoli digwyddiadau a chynghori, er mwyn diogelu dŵr, tir ac aer. Mae hyn yn cyfrannu tuag at atal dirywiad mewn llawer o gyrff dŵr ar draws yr ardal basn afon. Mae enghreifftiau o'r gwaith hwn yn cynnwys y canlynol:

- ymweliadau â ffermydd a dargedir, a all fod yn rheoliadol at ddibenion trawsgydymffurfio, gwaith sy'n ymwneud â dŵr daear a Pharthau Perygl Nitradau, neu at ddibenion rhoi cyngor a chanllaw ar arferion gorau er mwyn diogelu'r amgylchedd dŵr;
- cynnal archwiliadau o gydymffurfedd gosodiadau ynni trydan dŵr, a thrwyddedau tynnu a chronni dŵr, ag amodau trwyddedau;
- cynnal archwiliadau o osodiadau trin dŵr gwastraff – yn gwmni dŵr, yn weithgaredd masnachol neu'n breifat;
- ymweliadau atal a rheoli llygredd â safleoedd a drwyddedir, e.e. unedau dofednod a safleoedd diwydiannol mawr eraill, gan gynnwys yn y sector bwyd a diod;
- gwaith rheoli rhywogaethau estron goresgynnol sy'n ymwneud â dŵr os yw'n cael effaith ar nodweddion safleoedd gwarchodedig neu asedau CNC;
- atal llygredd – ystadau diwydiannol, camgysylltiadau, adeiladu tai, a chynlluniau ffyrdd newydd;

- mynd i ddigwyddiadau i atal gollyngiadau sy'n llygru, a, lle bo hynny'n ofynnol, dilyn hyn ag ymateb rheoliadol mewn achosion o gyflawni troseddau amgylcheddol. Gall hyn leihau'r effeithiau ac atal problemau rhag digwydd yn y dyfodol;
- darparu cyngor cyn ymgeisio, a mewnbwn technegol i drwyddedau newydd, gan gynnwys ceisiadau'n ymwneud â phŵer hydrodrydanol a cheisiadau cynllunio, gan gynnwys cyfleusterau storio amaethyddol newydd;
- monitro gweithgareddau taenu ar dir;
- mynd i'r afael â chamgysylltiadau gyda chwmnïau dŵr a'r awdurdod lleol.

At hynny, drwy ein gwybodaeth ar y cyd, rydym yn gallu nodi pa gyrff dŵr, yn benodol, sydd mewn perygl o ddirywio, ac amlinellu mesurau a dargedir, lle bo hynny'n bosibl, i atal neu liniaru'r risgiau hynny.

Nod [cyllid Cynllun Rheoli Cynaliadwy Llywodraeth Cymru](#) (2014–2020) oedd cefnogi prosiectau cydweithredol ar raddfa tirwedd sy'n weithredol wrth wella'n hadnoddau naturiol mewn ffordd sy'n dwyn buddion i fusnesau fferm a busnesau gwledig ac i gymunedau gwledig. Bydd hefyd yn cefnogi a hwyluso'r gwaith o gydlynw â chynlluniau eraill er mwyn ymgymryd â'r camau gweithredu hanfodol ac angenrheidiol i wella gwydnwch busnesau ffermio a gwledig a chymunedau gwledig yn wyneb y newid yn yr hinsawdd.

Mae'r cyllid hwn o'r Cynllun Rheoli Cynaliadwy yn dwyn buddion ehangach, gan gynnwys i ddŵr, ac mae prosiectau perthnasol ar gyfer y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru yn cynnwys y canlynol:

- **Partneriaeth Rhostir Powys**

Prosiect ar raddfa tirwedd i hybu gwaith adfer rhostir drwy gydweithrediad o'r bôn i'r brig a lywir gan gymunedau sy'n byw ac yn gweithio ar y rhostir ac o'i gwmpas.

- **Ucheldiroedd Gwydn De-ddwyrain Cymru**

Mae tirwedd yr ucheldir ar draws Torfaen, Caerffili a Blaenau Gwent yn wynebu nifer o heriau, o droseddau tirwedd, a cholli cynefinoedd a rhywogaethau allweddol, i seilwaith gwael a chymunedau tameidiog. Bydd y ffocws cychwynnol ar reoli tir i wella priddoedd ac ansawdd dŵr, bioamrywiaeth, a storio carbon.

- **Adfer Dalgylch Afon Taf Bargod**

Nod y prosiect hwn yw cyflenwi dull cynaliadwy o reoli dalgylch afon Taf Bargod ym Merthyr Tudful. Yn benodol, bwriad y prosiect yw gweithredu ymyriadau ucheldir cynaliadwy a fydd yn cyflawni'r canlynol: adfer cyfleuster poblogaidd er mwyn i gymunedau lleol ei ddefnyddio a'i fwynhau; lleihau siltio'r amgylchedd dŵr; hybu bioamrywiaeth a chadernid ecolegol; gwella ansawdd dŵr; a lleihau'r perygl o lifogydd i gymunedau lleol.

- **Ffermio Gwastadeddau Gwent yn Gynaliadwy**

Mae'r prosiect cydweithredol hwn yn cynnwys y Gymdeithas Frenhinol er Gwarchod Adar Cymru, Cyfoeth Naturiol Cymru, ac Ymddiriedolaeth Natur Gwent, sy'n cydweithio'n agos â ffermwyr a phartneriaid eraill i ddatblygu'r ddealltwriaeth, yr wybodaeth, y sgiliau a'r profiad angenrheidiol i gyflawni egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy yng Ngwastadeddau Gwent.

- **Ecosystemau afon Gwy, afon leithon ac afon Hafren (WISE)**

Bydd y prosiect cydweithredol hwn yn gweithio gyda phartneriaeth dalgylch sefydledig, gan gynnwys tîrffeddiannwyr a chymunedau lleol, i wella'r adnoddau naturiol mewn pedwar dalgylch llai a thri dalgylch mwy sy'n cwmpasu ardal fawr o'r dirwedd sy'n ymestyn ar hyd dalgylch afon Gwy. Cymerir camau i wella ansawdd y pridd ar dir amaethyddol, creu coetir i fanteisio i'r eithaf ar y potensial o leihau perygl llifogydd, gwella cynefinoedd i hybu bioamrywiaeth, a sicrhau ansawdd dŵr a seilwaith gwell ar fuarthau er mwyn lleihau llygredd.

- **Prosiect rheoli tir a dŵr yn gynaliadwy yn Llanfechain**

Arweinir y prosiect hwn gan bartneriaeth yn cynnwys cymuned ffermio dalgylch Llanfechain, a'i nod yw lleihau llygredd gwasgaredig yn y dalgylch er mwyn arafu'r llif, gwella bioamrywiaeth, treialu dulliau o gael gwared ar rywogaethau goresgynnol, cynyddu cyfleoedd hamdden, gwella gwydnwch busnesau ffermio, a gwella ymgysylltiad/addysg y gymuned mewn perthynas â gwerth yr adnoddau naturiol yn yr ardal.

- **Prosiect Dyffryn Afon Camlad**

Prosiect a arweinir gan ffermwyr yw hwn i gyflenwi dull o reoli ar raddfa dirwedd gyda'r nod o wella gwydnwch ecosystemau a'i gwneud yn bosibl gweithredu busnesau amaethyddol cynaliadwy a chynhyrchol. Caiff bioamrywiaeth yn nyffryn afon Camlad ei hybu drwy'r camau cydweithredol bôn i'r brig a gymerir gan y bobl hynny sy'n byw ac yn gweithio yn yr ardal. Bydd tîrffeddiannwyr, ffermwyr, cymunedau a rhanddeiliaid allweddol yn canolbwyntio ar adfer cynefin glaswelltir gwlyb iseldir er mwyn cyflenwi ecosystem iach, gadarn ac amrywiol.

- **Cynefinoedd Dŵr Croyw Gwydn Dalgylch Afon Irfon**

Mae dalgylch afon Irfon yng Nghanolbarth Cymru yn cynnwys Ardal Cadwraeth Arbennig a ddynodwyd am ei bioamrywiaeth dŵr croyw eithriadol. Nod y prosiect yw cymryd camau i wella'r ansawdd dŵr drwy gydweithrediad ffermwyr, tîrffeddiannwyr, busnesau gwledig, a choedwigwyr lleol, sefydliadau statudol, cyrff anllywodraethol dŵr croyw arbenigol, a'r diwydiant dŵr. Bydd y prosiect yn cyflwyno mesurau ymarferol i fynd i'r afael â llygredd gwasgaredig a llygredd yn y tarddle mewn lleoliadau strategol, a hynny drwy leihau llygryddion ffo drwy ddulliau rheoli pridd ffermydd a maethynau, plannu coed a choetiroedd, lleihau mewnbynnau o darddleoedd penodol, a rhoi technegau rheoli perygl llifogydd naturiol ar waith.

- **Prosiect Sgiliau Gwyllt Mannau Gwyllt**

Gan fanteisio ar gydweithrediad arloesol rhwng GIG Cymru ac Ymddiriedolaeth Natur Maldwyn, bydd y prosiect arfaethedig yn cyflenwi ystod o atebion sy'n seiliedig ar natur er mwyn gwella iechyd, sgiliau a llesiant ein cymunedau lleol. Bydd cynefinoedd newydd yn cael eu creu a chynefinoedd presennol yn cael eu rheoli gyda grwpiau prosiect er mwyn treulio amser buddiol yn deall ac yn rheoli ardaloedd lleol sydd â chyfoeth o fywyd gwyllt. Bydd gweithgareddau hefyd yn canolbwyntio ar ddulliau rheoli perygl llifogydd naturiol gwell er mwyn arafu llif dŵr llifogydd i dir cyfagos.

- **Adfer Porfeydd Rhos**

Mae'r prosiect hwn yn gydweithrediad rhwng ffermwyr, tîrffeddiannwyr, a busnesau twristiaeth lleol, grwpiau amgylcheddol, a busnesau celf a diwylliant, sydd â'r nod o gyflawni gwaith adfer cynefin porfa eiconig o Gymru, ar raddfa tirwedd, yn Rhos yng

ngogledd Brycheiniog a gorllewin Sir Faesyfed. Bydd y prosiect yn arwain at gamau gweithredu i adfer yr ardaloedd glaswelltir corsiog presennol i fod yn dir pori mwy gwydn, amrywiol, a chyfoethog eu rhywogaethau. Bydd canlyniadau'r prosiect hwn yn cynnwys lleihau cywasgiad pridd, gwella adeiladwaith pridd a'i allu i storio carbon a dŵr, ac arafu dŵr ffo a phrosesau erydu.

- **Prosiect rheoli tir a gwydnwch yn wyneb y newid yn yr hinsawdd yn nyffryn Nant Alan**

Nod y prosiect yw hybu bioamrywiaeth a gwneud dyffryn afon Alan a'i dalgylch yn fwy gwydn. Mae'r ardal i lawr yr afon o'r dalgylch yn dioddef o broblemau llifogydd gyda chanlyniadau i fusnesau, ffermwyr a'u da byw. Bydd y prosiect yn canolbwyntio ar weithgareddau i helpu i fynd i'r afael â llygredd gwasgaredig, lleihau llif dŵr wyneb, ac adfer coetir llydanddail.

Yn ogystal, yng Nghymru mae Llywodraeth Cymru wedi neilltuo bron £10 miliwn o gyllid cyfalaf ar gyfer gwelliannau ansawdd dŵr yn ystod 2020–21. Mae hyn yn cynnwys gwelliannau ansawdd dŵr (fel codi ffensys, monitro goddefol ar gemegion, adfer afonydd ac ati), ein rhaglen dyfroedd mwyngloddiau, a'r rhaglen cynefinoedd pysgodfeydd. Mae Ffigur 6 yn dangos lleoliad y prosiectau arfaethedig ar gyfer 2020-21 yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

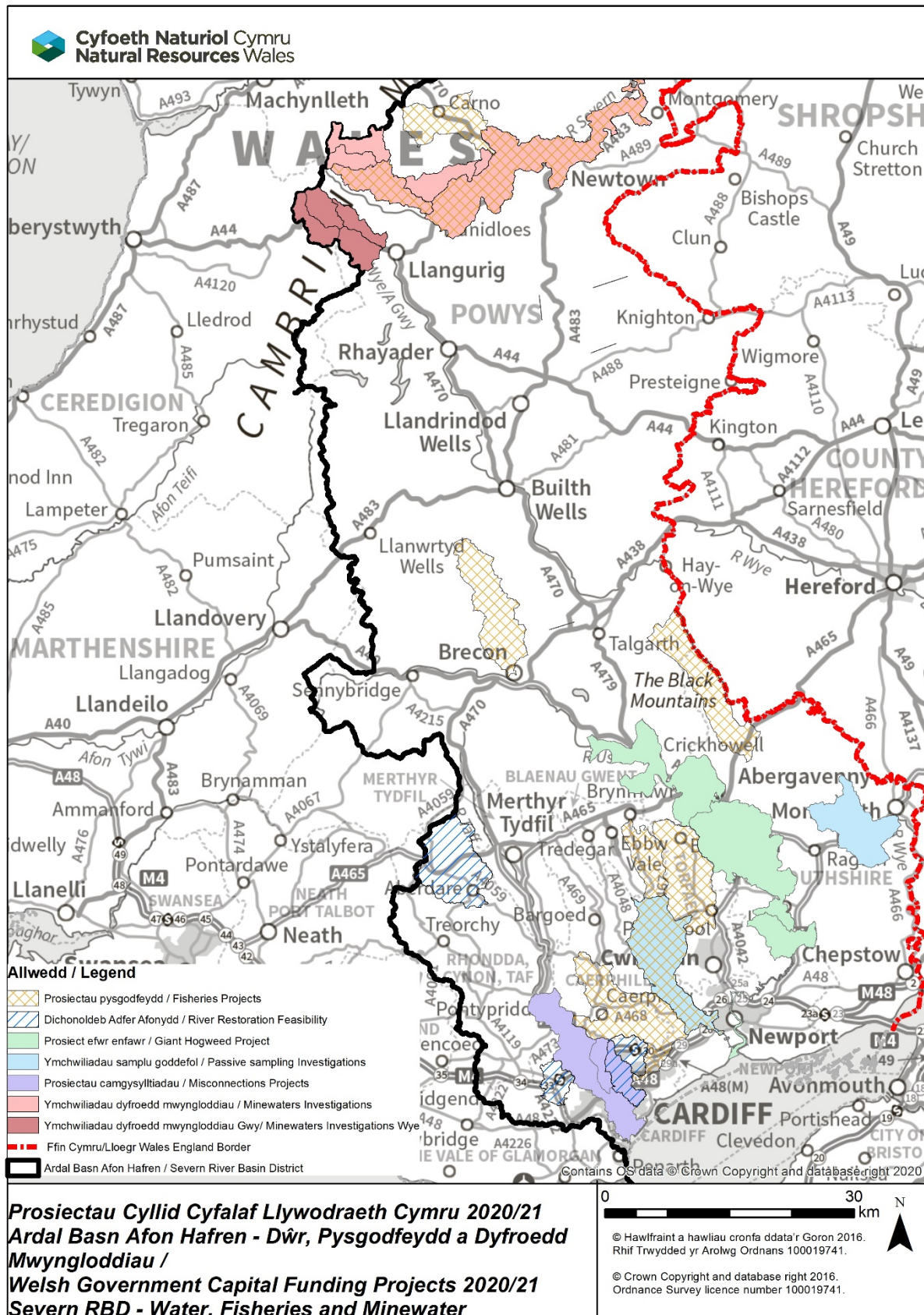
Astudiaeth Achos: Tynnu cored Ynysowen

Mae rhannau uwch afon Taf yn Ynysowen yn methu â chyflawni statws ecolegol da oherwydd y dirywiad yn y poblogaethau o bysgod. Gwnaed llawer o welliannau i lwybrau pysgod ar hyd afon Taf a'i hisafonydd dros y blynyddoedd diwethaf.

Drwy dynnu cored Ynysowen, cafwyd gwared ar y rhwystr sylweddol olaf yn yr afon i fudo pysgod. Bydd hyn yn darparu mynediad gwell i'r rhan hon o'r afon, a bydd yn helpu i hybu'r broses o ddychwelyd eogiaid a brithyllod y môr i rannau uwch afon Taf. Ceir mynediad gwell i dros 10 cilometr o gynefin silio o ansawdd da yn afon Taf Fechan ac afon Taf Fawr i fyny'r afon o Ynysowen o ganlyniad i gael gwared ar y gored.

Bydd tynnu'r gored yn helpu i adfer iechyd yr afon i statws ecolegol da. Mae sawl prosiect gwella cymunedol yn cael eu datblygu o ganlyniad i gael gwared ar y gored.

Ffigur 6: Lleoliad prosiectau cyllid cyfalaf arfaethedig Llywodraeth Cymru ar gyfer 2020–21 yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Astudiaeth achos: Grangetown Werddach, Caerdydd

Mae rheoli dŵr wyneb mewn amgylcheddau trefol yn fater pwysig o safbwynt ansawdd ein dŵr. Mewn ardaloedd trefol isel, mae'r cynnydd mewn wynebau caled fel ffyrdd ac ardaloedd o balmant yn arwain at lifau uwch ar gyfer systemau carthffosiaeth cyfunol. Mae hyn yn cyfrannu at berygl uwch o lifogydd o afonydd a'r môr, a llifogydd dŵr wyneb.

Mae Cyngor Dinas Caerdydd, Dŵr Cymru, a CNC wedi buddsoddi £2 filiwn yn y cynllun arloesol 'Grangetown Werddach' er mwyn gwella'r dull o reoli dŵr glaw yn ardal Grangetown yng Nghaerdydd. Gan ddefnyddio technegau systemau draenio cynaliadwy (SDCau), bydd y cynllun yn dal, glanhau a dargyfeirio dŵr glaw yn uniongyrchol i afon Taf yn hytrach na'i fod yn cael ei bwmpio dros chwe milltir trwy Fro Morgannwg i'r môr. Bydd hyn yn lleihau'r ôl troed carbon a'r costau sy'n gysylltiedig â phwmpio'r dŵr trwy'r rhwydwaith presennol yn sylweddol.

Cafodd ardaloedd deniadol o blanhigion eu creu a fydd yn helpu i amsugno'r dŵr a chynyddu bioamrywiaeth, wrth ddarparu mwy o fannau gwyrdd i'r gymuned yn ei strydoedd. Mae rhagor o wybodaeth ar gael am [Grangetown Werddach](#).

Prosiectau LIFE

Prosiect Cyforgorsydd Cymru newydd (LIFE16 NAT/UK/000646)

Ym mis Hydref 2017, dyfarnwyd £4 miliwn i CNC, gyda chymorth gan Lywodraeth Cymru a Pharc Cenedlaethol Eryri, tuag at brosiect a oedd wedi'i ariannu gan raglen LIFE yr UE yn wreiddiol, i adfer cyforgorsydd tir isel ar draws saith safle yng Nghymru, gan gynnwys Waun-ddu yng Nghynllun Rheoli Basn Afon Hafren. Nod y prosiect arloesol ac uchelgeisiol hwn sy'n para am bedair blynedd yw adfer saith o'r enghreifftiau gorau oll o gyforgorsydd yng Nghymru. Caiff ardal o bron pedair milltir sgwâr (dros 900 hectar) ei hadfer i gyflwr gwell, gan weithio tuag at gyflawni amcanion ardaloedd gwarchodedig ar gyfer saith Ardal Cadwraeth Arbennig. Mae hyn yn cynrychioli 50% o'r cynefin gwlyptir hwn yng Nghymru a 5% yn y DU.

Datgloi afon Hafren am oes– Gwangod afon Hafren (LIFE15 NAT/UK/000219)

Gwaith cadwraeth ac adfer ar gyfer y wangen yn Ardal Cadwraeth Arbennig Aber Afon Hafren.

2.4.2 Camau gweithredu gan bartneriaethau

Tabl 10: Enghreifftiau o weithio mewn partneriaeth yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Arweinydd	Cam gweithredu
Groundwork	Prosiect Afonydd Iach Mae Afonydd Iach wedi ennill ei blwyf fel prosiect sydd ar flaen y gad o ran gwaith adfer afonydd yn Ne-ddwyrain Cymru. Mae cwlfer afon Nant yr Aber sydd wedi'i leoli o dan ffordd yr A468 yng Nghaerffili yn enghraifft wych o'r gwaith hwn. Gan weithio gyda'n partneriaid yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat, Cadwch Gymru'n Daclus, Cyfoeth Naturiol Cymru, a Tesco (drwy'r cynllun Bags For Help), mae gwirfoddolwyr y prosiect Afonydd Iach wedi bod yn rhoi o'u hamser a'u hegni i gael gwared ar 50 cilogram o sbwriel fel y gellid gosod cyfres o fafflau pren trwy'r cwlfer i hwyluso mudo pysgod ac ailgyflenwi'r nant. Mae 480 metr sgwâr o gynefin wedi'i wella. Gellir dod o hyd i ragor o wybodaeth ar wefan Groundwork Cymru.
Sefydliad Gwy ac Wysg	Tynnu/gostwng lefelau coredau yn nalgylch afon Wysg. Yn 2020, fel rhan o raglen waith ehangach sy'n canolbwyntio ar gadwraeth eogiaid yng Nghymru, gwnaeth Sefydliad Gwy ac Wysg a CNC nodi a gwerthuso nifer o rwystrau allweddol i fudo pysgod. O ganlyniad, mae Sefydliad Gwy ac Wysg wedi sicrhau cyllid a ddarperir gan Cyfoeth Naturiol Cymru i ymgymryd â thri phrosiect i wella mynediad pysgod i'w mannau silio uwch.
Prosiect Asesu Rhwystrau yn Ucheldiroedd Afon Hafren – Ymddiriedolaeth Afonydd Hafren	Yn dilyn arolygon a gynhaliwyd ar safleoedd yn 2010, a gwaith mapio o dan y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr yn 2014 pan goladwyd lleoliadau'r holl rwystrau hysbys i fudo pysgod yn ucheldiroedd afon Hafren, nododd Ymddiriedolaeth Afonydd Hafren hyd at 15 o rwystrau a oedd yn destun pryder er mwyn ymchwilio iddynt ymhellach. Cafodd adroddiad ei lunio ar gyfer pob rhwystr ar ddichonoldeb darparu llwybr pysgod, ynghyd ag adolygiad o oblygiadau ehangach i'r gymuned o bysgod ym mhob dalgylch penodol. Roedd hyn yn cynnwys gwerthusiad o bob opsiwn, ac ystyriwyd effeithiau ar geomorffoleg afonol, materion yn ymwneud â mynediad, ac effeithiau posibl ar rywogaethau eraill a warchodir o fewn y gymuned afonol leol, fel cimychiaid yr afon, dyfrgwn, adar ac ystlumod.

Arweinydd	Cam gweithredu
Ymddiriedolaeth Afonydd De-ddwyrain Cymru	Aberpennar Roedd y gwaith hwn yn cynnwys gwneud addasiadau i'r gored ger croesfan afon Cynon ar safle blaenorol pwl glo Deep Navigation. Cafodd yr enw 'Deep' oherwydd ar adeg ei gloddio rhwng 1855 a 1860, dyma oedd cloddfa ddyfnaf y maes glo. Lluniwyd y ramp pysgod gofynnol mewn partneriaeth â CNC, a defnyddiwyd cyllid o Gronfa Lliniaru Taf ac Elái. Mae'r gwaith gwella ar y safle bellach yn golygu bod 13.5 cilometr yn fwy o'r afon yn hygyrch, a hynny mor bell â'r rhwystr nesaf yn afon Cynon, sef Ffordd yr Orsaf, Hirwaun.
Partneriaeth Aber Afon Hafren	Mae Partneriaeth Aber Afon Hafren (sydd â'i swyddfa yng Nghaerdydd ac a sefydlwyd yn 1995), yn gweithio gydag Asiantaeth yr Amgylchedd a CNC (ynghyd ag awdurdodau lleol, grwpiau amgylcheddol, cwmnïau dŵr, diwydiant a'r sector preifat) i ddatblygu dull cynaliadwy ac integredig ar gyfer aber afon Hafren. Cyhoeddwyd strategaeth newydd yn 2017 i ddarparu fframwaith polisi strategol ar gyfer aber afon Hafren, llywio a chefnogi'r broses o wneud penderfyniadau, a hwyluso Deddf y Môr a Mynediad i'r Arfordir 2009, sy'n ymwneud ag integreiddio trawsffiniol a dull o reoli sy'n seiliedig ar ecosystemau.
Partneriaeth Dalgylch Afon Gwy	Ffurfiwyd Partneriaeth Dalgylch Afon Gwy yn 2014. Mae'n dod â sefydliadau, mentrau ac unigolion at ei gilydd sydd â diddordeb a rennir yn nalgylch afon Gwy. Drwy gydweithrediad y partneriaid hyn, darperir gwelliannau mewn meysydd fel ansawdd dŵr, swm dŵr, a bywyd gwylt. Cynhelir y bartneriaeth gan Sefydliad Gwy ac Wysg a CNC. Mae ganddi aelodaeth amrywiol gyda chynrychiolwyr o ymddiriedolaethau afon, bywyd gwylt a chadwraeth, ac o sefydliadau llywodraethol, coedwigaeth breifat, undebau ffermio, cwmnïau dŵr a chwmnïau lleol, ynghyd ag unigolyn sydd â diddordeb yn yr afon. Gellir dod o hyd i lawer mwy o wybodaeth am Bartneriaeth Dalgylch Afon Gwy yma.

Mae'r **Rhaglen Mwynglawdd Metel (dim glo)** yn gydweithrediad rhwng CNC a'r Awdurdod Glo. Mae'r gwaith a orffennwyd yn cynnwys blaenoriaethu mwyngloddiau metel a datblygu rhaglen waith ar gyfer adfer cyrff dŵr sy'n methu safonau ansawdd cemegol ac ecolegol. Caiff ffrydiau gwaith eu gwahanu ar ôl nodi mwyngloddiau sy'n goch, oren neu wyrdd o safbwynt eu heffaith debygol, a dau faes gweithredol yw:

- Ymyriadau – lle caiff gwaith mewn safleoedd 'coch' ei gynllunio a'i weithredu; ac
- Ymchwil, datblygu ac arloesi – i leihau'r perygl, y gost a'r ansicrwydd ar gyfer technolegau/cymwysiadau newydd, neu rai sydd eisoes yn bodoli.

Mae cynnydd wedi'i wneud mewn nifer o ddalgylchoedd, drwy gymysgedd o astudiaethau dichonolrwydd, cwblhau camau cynllunio, a rhoi mesurau adfer dŵr ar waith ar gyfer rheoli dŵr wyneb, trin dŵr o fwyngloddiau, a diogelwch drwy adeiladwaith fesul cam. Mae sawl

safle ar hyd afon Gwy ac afon Hafren wrthi'n mynd trwy gamau'r ymchwiliad cychwynnol a sgrinio. Mae gwaith ymchwil datblygu ac arloesi cyfredol yn cynnwys treialau peilot is-alcaliaidd gwasgaredig – gweithredu'r treialau goddefol cyntaf yn y DU gan ddefnyddio magnesiwm ocsid a bariwm carbonad o fewn y dilyniant triniaeth yn dilyn llwyddiant yn ne Sbaen. Dechreuodd y rhain ar safleoedd yng Nghymru ym mis Tachwedd 2020.

Astudiaeth Achos: Treial y Chwistrellau Chwyn

Mae rhaglen Chwistrellu Chwyn rhad ac am ddim Dŵr Cymru wedi bod yn gweithio mewn partneriaeth â CNC a'r diwydiant ffermio i lansio ymgyrch arloesol newydd i fynd i'r afael â lefelau cynyddol o'r chwynladdwr detholus MCPA (asid 2-methyl-4-cloroffenocsiasetig) yn afonydd Cymru. Mae gwaith monitro arferol gan Dŵr Cymru wedi canfod lefelau uwch o MCPA yn afon Teifi, afon Tywi, afon Gwy, afon Dyfrdwy, ac mewn cronfa ddŵr ar Ynys Môn.

2.5 Heriau yn y basn afon

Ers cyhoeddi Cynllun Rheoli Basn Afon yr ail gylch yn 2015 yng Nghymru, rydym wedi parhau i wella'n dealltwriaeth o'r pwysau, yr effeithiau a'r risgiau y mae'r amgylchedd dŵr yn eu hwynebu. Rydym wedi gwneud y canlynol:

- Ymchwilio i fethiannau i gyflawni safonau er mwyn nodi'r rheswm sydd wrth wraidd y methiant
- Asesu'r perygl o ddirywiad neu o fethu cyflawni safonau yn y cynllun hwn ac yng nghynlluniau yn y dyfodol
- Ymgynghori â'r cyhoedd ynghylch ein canfyddiadau drwy'r ymgynghoriad Heriau a Dewisiadau

Rydym wedi adolygu'r rhestr o'r materion pwysicaf sydd, yn ein barn ni, yn bygwth y defnydd a wneir o'r amgylchedd dŵr ar hyn o bryd, a'r defnyddiau posibl ohono i'r dyfodol. Rydym wedi gosod y mathau gwahanol o bwysau o dan nifer o benawdau materion (sylwer nad yw'r rhain wedi'u gosod yn nhrefn blaenoriaeth). Rydym wedi canolbwyntio ar y materion hynny lle mae angen cymryd mwy o gamau gweithredu i gyflawni amcanion statws. Ochr yn ochr â'r pwysau hyn ym mis Ebrill 2019, gwnaeth Llywodraeth Cymru ddatgan ['Argyfwng hinsawdd yng Nghymru'](#) gyda'r bwriad o sbarduno 'ton o weithredu yma ac yn rhyngwladol, o gymunedau, busnesau a sefydliadau yng Nghymru i seneddau a llywodraethau ledled y byd'. Ar 30 Mehefin 2021, gwnaeth Llywodraeth Cymru ddatgan argyfwng natur hefyd.

- **Addasiadau ffisegol.** Newidiadau dynol i'r cynefin naturiol – er enghraifft, amddiffynfeydd rhag llifogydd a choredau diangen neu sydd wedi'u dylunio'n wael, a newidiadau i sianeli afonydd naturiol ar gyfer draenio tir a mordwyo, a physgodfeydd cregyn ar aberoedd ac mewn dyfroedd arfordirol. Gall yr addasiadau hyn achosi newidiadau i lefelau llif naturiol ac arwain at ormodedd o waddodion a cholli cynefin y mae ei angen ar fywyd gwylt i ffynnu.
- **Llygredd o garthion a dŵr gwastraff.** Gall gwastraff dŵr gynnwys symiau mawr o faethynnau (fel ffosfforws a nitradau), amonia, bacteria, a sylweddau niweidiol eraill.
- **Llygredd o drefi, dinasoedd a chlodiant.** Dŵr glaw sy'n rhedeg dros arwynebau dynol ac sy'n cludo llygryddion i ddyfroedd, sylweddau gwenwynig o dir halogedig, llygredd atmosfferig sy'n achosi asideiddio, a charthion o dai sydd wedi'u 'cam-gysylltu' â draeniau dŵr wyneb yn hytrach na charthffosydd.

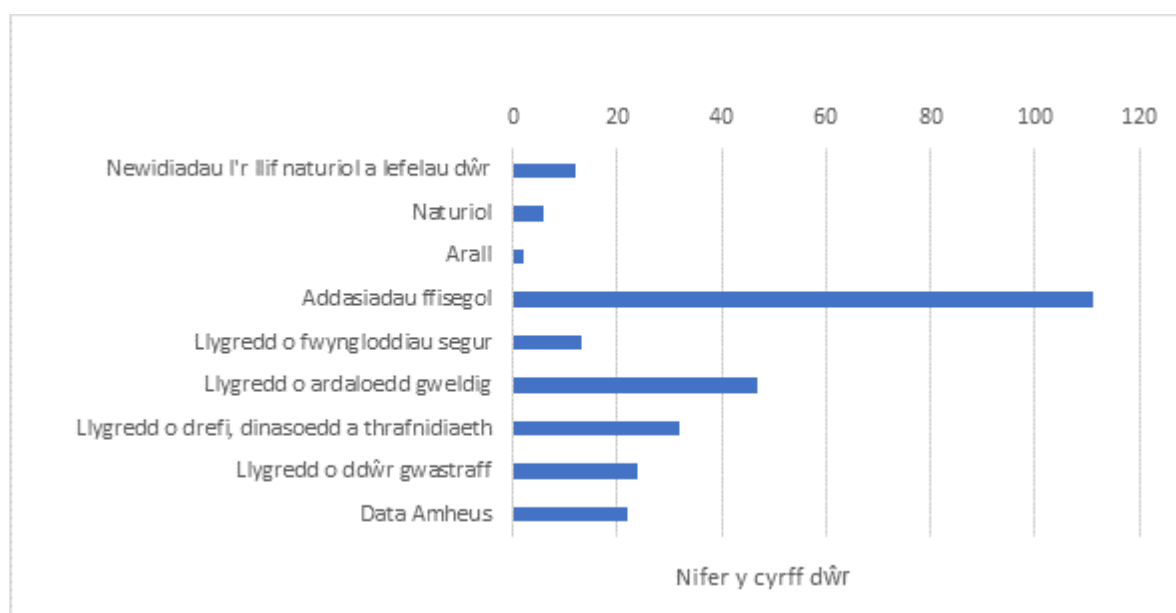
- **Llygredd o ardaloedd gwledig.** Gall arferion amaethyddol gwael a choedwigaeth olygu bod maethynnau a gwaddodion yn effeithio ar yr amgylchedd dŵr (a elwir hefyd yn 'llygredd gwledig gwasgaredig').
- **Llygredd o fwyngloddiau.** Dŵr halogedig yn draenio o fwyngloddiau, y mae'r rhan fwyaf ohonynt bellach yn segur.
- **Tynnu dŵr a'r llif.** Mae tynnu gormod o ddŵr o afonydd, llynnoedd a'r ddaear yn achosi problemau i fywyd gwylt ac yn lleihau'r dŵr sydd ar gael i bobl ei ddefnyddio. Gallai rhyddhau gormod o ddŵr, neu ddim digon ohono o gronfa ddŵr i afon hefyd achosi problemau i fywyd gwylt.
- **Rhywogaethau estron goresgynnol.** Mae presenoldeb planhigion ac anifeiliaid estron goresgynnol yn ein cyrsiau dŵr yn peri bygythiad i fioamrywiaeth, yn cynyddu perygl llifogydd, yn cael effaith ar gyflwr ein hamgylchedd dŵr, ac yn costio biliynau o bunnoedd i'r economi bob blwyddyn.

2.5.1 Rhesymau dros beidio â chyflawni statws da

Ers 2015, mae CNC wedi cynnal sawl ymchwiliad i'r rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru er mwyn cynyddu'n dealltwriaeth o'r materion sy'n cael effaith ar gyrff dŵr. O ganlyniad, rydym bellach mewn sefyllfa well i weithio gyda'n partneriaid i gyflwyno gwelliannau cynaliadwy.

Mae Ffigur 7 isod yn dangos y mathau o bwysau sy'n cael effaith ar ein cyrff dŵr, sydd yn eu tro yn amlygu'r problemau neu heriau sy'n atal cyrff dŵr rhag cyflawni statws da neu botensial da yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru. Mae hwn yn dangos mai'r prif resymau na chyflawnir statws da, mewn trefn ddisgynnol, yw addasiadau ffisegol, llygredd o ardaloedd gwledig, llygredd o drefi, dinasoedd a thrafnidiaeth, llygredd o ddŵr gwastraff, a newidiadau i lifau a lefelau naturiol dŵr.

Ffigur 7: Rhesymau dros beidio â chyflawni statws da yn 2018

SYLWER: Mae'r data uchod yn cynnwys methiannau o ganlyniad i 'amgylchiadau/nodweddion naturiol' – er enghraifft, rhwystr naturiol i fudo pysgod, fel rhaeadrau. Ni fyddem yn ystyried addasu nodweddion naturiol fel rhaeadrau. Ceir methiannau hefyd oherwydd 'data amheus' yr ydym wrthi'n gweithio i'w ddatrys, ac 'arall', a all gynnwys pethau fel yr amser sydd ei angen i'r ecoleg adfer. Ceir hefyd nifer o achosion 'anhysbys' lle nad ydym wedi gallu canfod y rheswm am fethu neu lle nad oedd yr ymchwiliad wedi'i gwblhau ar adeg ysgrifennu (nid yw'r rhain wedi'u cynnwys yn y graffiau).

2.6 Asesiadau risg

Rydym wedi adolygu data ansawdd dŵr a gwybodaeth am y mathau o bwysau, a'u maint, sy'n cael effaith ar gyrff dŵr yn yr ardal basn afon, gyda'r nod o wneud y canlynol:

- Asesu pa mor agored yw gyrff dŵr i'r pwysau hynny, ac, yn arbennig:
- Amcangyfrif y tebygolrwydd y bydd gyrff dŵr yn methu eu hamcanion ansawdd amgylcheddol yn y dyfodol, neu'n dirywio o'u cyflwr presennol.

Cafodd y fethodoleg ar gyfer pob asesiad risg ei theilwra i'r pwysau penodol, ond, yn gyffredinol, roedd yn asesiad o raddfa'r pwysau a sensitifrwydd y corff dŵr. Mae'r asesiadau risg o'r pwysau a gyflwynir yn Nhabl 11 isod ar gael ac maent yn ddilys tan 2027, gan gynnwys y rheini a gafodd eu hadolygu diwethaf yn ystod yr ail gylch yn 2014 ac a gafodd eu hasesu dros gyfnod hwy, gan olygu felly nad oedd angen eu diweddarau.

Tabl 1: Rhestr o'r asesiadau risg sydd ar gael fesul y math o bwysau a'r categori dŵr

Pwysau amgylcheddol	Categori dŵr	Adolygiad diweddaraf
Ffosffadau	Afonydd a llynnoedd	2019 wedi diweddarau yn 2021
Cemegion a metelau	Afonydd, llynnoedd, dŵr daear, dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol	2019 (2014 ar gyfer cemegion a metelau mewn dŵr daear)
Nitrogen anorganig tawdd	Dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol	2019
Ocsigen ac amonia tawdd	Afonydd	2019
Addasiadau ffisegol	Afonydd	2019
Organebau sy'n ddangosyddion ysgarthol	Ardaloedd Gwarchodedig Dŵr Pysgod Cregyn ac Ardaloedd Gwarchodedig Dŵr Ymdrochi	2014
Asideiddio	Llynnoedd ac afonydd	2014
Tynnu dŵr a'r llif	Afonydd a dŵr daear	2014
Rhywogaethau estron goresgynnol	Afonydd, llynnoedd, dyfroedd aberol a dyfroedd arfordirol	2014
Gwaddod	Afonydd	2014

Byddwn yn defnyddio'r asesiadau risg i wneud y canlynol:

- Nodi am ba ardaloedd a phwysau y bydd angen casglu mwy o ddata er mwyn datblygu a blaenoriaethu ein strategaeth fonitro.
- Cefnogi'r gwaith o ddatblygu rhaglenni o fesurau cenedlaethol, yn enwedig ar gyfer pwysau lle mae data dosbarthu ar goll.

2.7 Ystyried y newid yn yr hinsawdd

I fod yn gynaliadwy, dylai unrhyw gamau gweithredu yn y basn afon wneud y canlynol:

- Cydnabod targedau lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr y DU, a chyfrannu atynt lle bo hynny'n bosibl.
- Cael eu haddasu, neu fod yn hawdd eu haddasu, i'r newidiadau yn yr hinsawdd sy'n digwydd nawr, a'r rheini a ragwelir yn y dyfodol.

Dylid ystyried camau gweithredu i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd wrth gychwyn unrhyw waith, yn hytrach na'u bod yn ôl-ystyriaeth. Yng Nghymru, erbyn 2050, rhagwelir ac amcangyfrifir y canlynol:

- Bydd tymereddau'r haf, ar gyfartaledd, wedi cynyddu 1.34°C;
- Bydd dyodiad yn y gaeaf wedi cynyddu 5%;
- Bydd dyodiad yn yr haf wedi gostwng oddeutu 16%;
- Bydd lefel y môr wedi codi 24 cm (yng Nghaerdydd).

Mae Rhagolygon Hinsawdd y DU ar gyfer 2018 (UKCP18) mwy neu lai yn gyson ag allbynnau blaenorol Rhagolygon Hinsawdd y DU yn 2009 (UKCP09), ond maent yn darparu data â chydraniad mwy manwl hyd at raddfa o 2.2 cilometr, sydd felly'n hwyluso gwaith asesu prosesau darfudol stormydd ar raddfa fân, a phatrymau glawiad yn eu tro. Mae'n parhau i fod yn wir y disgwylir y bydd: mwy o ddigwyddiadau glawiad dwys;

- Mwy o lifogydd mewn ardaloedd arfordirol isel;
- Hafau cynhesach a sychach;
- Mwy o dywydd poeth;
- Gaeafau mwynach a gwlypach;
- Llai o eira a barrug;
- Lefelau dŵr daear is.

Bydd y tywydd hefyd yn parhau i amrywio o flwyddyn i fwydyn. Cadarnhaodd adroddiad "Too hot, too cold, too wet, too dry" y Swyddfa Dywydd (mis Mawrth 2014) dueddiadau sylfaenol rhagolygon UKCP09, ond nododd hefyd fod "gwaith dadansoddol newydd yn awgrymu y dylem hefyd gynllunio i fod yn fwy gwydn i hafau gwlyb a gaeafau oer drwy gydol y ganrif hon".

O safbwynt lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr, y sector sydd bwysicaf ac sydd fwyaf perthnasol i Reoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 yw defnyddio tir, newid defnydd tir a choedwigaeth. Gan ddibynnu ar ei ddefnydd a'r drefn reoli gysylltiedig, gall tir fod naill ai'n ffynhonnell allyriadau net neu'n ddalfa net. Yn 2017, yng Nghymru, roedd yn ddalfa garbon net, cyfwerth â bron 1% o gyfanswm yr allyriadau yng Nghymru. Mae'r Ganolfan Ecoleg a Hydroleg yn darparu manylion llawn yn ei hadroddiad Mapping Carbon Emissions and Removals for the Land Use, Land Use Change & Forestry Sector (2014).

O safbwynt y sector amaethyddiaeth, prif achosion allyriadau nwyon tŷ gwydr yw ocsid nitraidd sy'n deillio, yn bennaf, o daenu gwrteithiau nitrogenaidd ac amaethu tir, ynghyd â methan sy'n cael ei allyrru gan dda byw yn bennaf, ac wrth ymdrin â slyriau. Mae'r allyriadau amaethyddol hyn yn sylweddol. Yn 2017, gwnaethant gyfrannu at fwy na 13% o gyfanswm yr allyriadau yng Nghymru.

Ym mis Ebrill 2019, gwnaeth Llywodraeth Cymru ddatgan ['argyfwng hinsawdd' yng Nghymru](#) gyda'r bwriad o sbarduno 'ton o weithredu yma ac yn rhyngwladol, o gymunedau, busnesau a sefydliadau yng Nghymru i seneddau a llywodraethau ledled y byd'. Gwnaeth y datganiad ailadrodd yr uchelgais i sector cyhoeddus Cymru fod yn garbon niwtral erbyn 2030 ac i'r Cynllun Cyflenwi Carbon Isel nesaf a fydd yn cael ei gyhoeddi yn 2021 'fynd ymhellach ac yn gyflymach'.

Gwrthbwyso carbon glas

Mae'r ffaith fod carbon yn cael ei storio mewn coetiroedd a chynefinoedd mawndir yn hysbys iawn. Fodd bynnag, mae cynefinoedd morol hefyd yn bwysig o safbwynt storio "carbon glas". Mae CNC wedi [comisiynu astudiaeth sy'n ymchwilio i'r cynefinoedd carbon glas hyn yng Nghymru](#). Mae'r astudiaeth yn dangos, ochr yn ochr â mesurau lliniaru ac addasu eraill, y gall cynefinoedd morol chwarae rhan bwysig wrth ein helpu i addasu i effeithiau'r argyfwng hinsawdd.

Mae gweithgareddau dynol wedi cael effaith ar rai cynefinoedd carbon glas yng Nghymru, a gallai eu hadfer i gyflwr da gynyddu'r swm o garbon y gallant ei storio. Mae CNC yn gweithio gyda phartneriaid i adfer cynefinoedd carbon glas fel [Cwm Ivy ar Benrhyn Gŵyr](#), gan helpu i gynyddu gwydnwch Cymru i effeithiau'r argyfwng hinsawdd.

Ceir rhagor o wybodaeth am sut i addasu i'r newid yn yr hinsawdd, a sut i leihau allyriadau, yn [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#) sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Rheoli Basn Afon drafft hwn.

3. Mesurau ac amcanion

3.1 Crynodeb o'r rhaglen o fesurau arfaethedig

Mae'r adran hon yn crynhoi'r brif raglen o fesurau rydym yn anelu at ei chyflwyno a fydd yn cyflawni'r amcanion statudol fel a ganlyn:

- **Atal dirywiad mewn statws** – Ni fydd statws y corff dŵr yn cael dirywio.
- **Cyflawni'r amcanion ar gyfer ardaloedd gwarchodedig** – Cyflawni'r safonau a bennir gan y ddeddfwriaeth berthnasol y cawsant eu dynodi oddi tanynt. Yn achos safleoedd Ewropeaidd, byddwn yn parhau i weithio tuag at gyflawni amcanion cadwraeth, a bydd cyflawni statws da erbyn 2027 yn cyfrannu tuag at gyflawni'r amcanion hynny.
- **Anelu at gyflawni statws cyffredinol da ar gyfer dyfroedd wyneb a dyfroedd daear** – Rhoi mesurau ar waith i gyflawni statws cyffredinol da lle bônt yn ddichonadwy o safbwynt technegol, ac nid yn anghymesur o gostus.

Bydd yn ofynnol cael cyfuniadau o fesurau i gyflawni hyn, a gaiff eu cyflwyno ar draws llawer o sectorau, a chan y cyhoedd yn ogystal – mae gennym i gyd ran i'w chwarae. Cyfeirir at gamau gweithredu a mecanweithiau fel 'mesurau'. Mae'r Cynllun Rheoli Basn Afon yn ystyried y mesurau sy'n angenrheidiol, a'r mecanweithiau ar gyfer eu cyflwyno. Mae'r rhain yn ein galluogi i fynd i'r afael â'r heriau sy'n bygwth defnyddiau presennol yr amgylchedd dŵr, a'r defnyddiau a wneir ohono yn y dyfodol, ac i'w gynnal a'i wella.

Roedd Cynllun Rheoli Basn Afon 2015 yn cynnwys mesurau ar draws sectorau, a phob math o gorff dŵr. Mae'r rhain wedi'u hadolygu i fodloni'r gofynion statudol presennol. Cafodd mesurau ychwanegol newydd hefyd eu rhoi yn eu lle, ac mae'r rhain wedi ffurfio rhan o'r adolygiad hwn.

Mae adolygiad y trydydd cylch hwn yn sicrhau bod y mesurau cywir yn cael eu cyflwyno yn y lle cywir, a bod blaenoriaethau a/neu gyfleodd newydd yn adlewyrchu angen cyfredol yr ardal basn afon.

Yn y ddogfen hon, mae crynodeb o fesurau strategol a chamau gweithredu (lleol) ar gyfer cyrff dŵr y cynllunnir eu cyflwyno yn cynnwys y canlynol:

- 'mesurau strategol' – mae'r rhain fel arfer yn berthnasol i Gymru gyfan, Cymru a Lloegr, neu i'r Deyrnas Unedig. Yn gyffredinol, mae'r rhain yn pennu'r dull o weithredu o safbwynt deddfwriaeth, polisi neu strategaeth, a'r gefnogaeth gysylltiedig, neu maent yn hanfodol bwysig i waith cyflenwi lleol a chanlyniadau amgylcheddol. Maent yn cynnwys mecanweithiau a chamau gweithredu y cyfeirir atynt fel y 'rhaglen o fesurau'. Er enghraifft, gwaharddiad cenedlaethol ar ddefnyddio cemegyn penodol, neu strategaeth genedlaethol ar gyfer blaenoriaethu ac ariannu gwaith adfer mwyngloddiau segur. Mae crynodeb wedi'i gynnwys o'r mathau o fesurau a gynllunnir ar gyfer y trydydd cylch (2021–27) ar gyfer pob un o'r materion sylweddol. Ceir rhagor o fanylion ar wefan [Arsylwi Dyfroedd Cymru](#).
- camau gweithredu (lleol) ar gyfer cyrff dŵr – y camau gweithredu hynny sy'n angenrheidiol eu cymryd ar raddfa leol. Bydd llawer o'r rhain yn gysylltiedig â'r mesurau strategol. Er enghraifft, cael gwared ar blanhigion goresgynnol ar hyd rhan o afon ddynodedig, neu newidiadau i arferion rheoli tir er mwyn mynd i'r afael â

llygredd gwasgaredig. Mae camau gweithredu ar gyfer cyrff dŵr artiffisial, a rhai a addaswyd yn sylweddol, yn gyfres benodol o fesurau lliniaru sy'n ddibynnol ar ddefnydd, e.e. tynnu cwlfwr at ddefnydd trefoli. Bydd yr wybodaeth hon ar gael ar gyfer y trydydd Cynllun Rheoli Basnau Afon ar wefan [Arsylwi Dyfroedd Cymru](#).

Nodir y rhain fel a ganlyn:

- Wedi'u cadarnhau - e.e. rhaglen cwmni dŵr Cynllun Rheoli Asedau 7 (AMP7)
- Yn debygol – caiff y rhain eu hadolygu yn ystod y trydydd cylch, a disgwyliwn y byddant yn esblygu yn ystod y cyfnod 2021–2027. Maent yn cynnwys achosion lle rydym yn:
 - hyderus ond ceir ansicrwydd o ran ble/pryd caiff y mesurau eu cyflwyno, e.e. dalgylchoedd cyfle, gweithgareddau o fewn y Datganiadau Ardal
 - yn llai sicr ynghylch gweithredu mesurau mewn achosion lle ceir gofyniad ar gyfer cyllid neu bartneriaethau penodol, neu lle maent yn amodol ar raglenni eraill i'w gwneud yn bosibl gweithredu'r mesurau yn llawn.

Mae [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#) sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Rheoli Basn Afon drafft hwn, yn cynnwys rhagor o wybodaeth am y dull a ddilynir a'r hyn sy'n wahanol ar gyfer y trydydd cylch.

3.2 Y prif raglenni cyflenwi

Caiff y rhaglen o fesurau, a'r canlyniadau amgylcheddol y mae'n anelu at eu cyflawni, ei chyflwyno drwy nifer o raglenni a mecanweithiau sydd eisoes yn bodoli. Mae'r adran ganlynol yn darparu crynodeb o'r prif raglenni. Ceir rhagor o fanylion am bob un o'r mecanweithiau yn [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#), sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Rheoli Basn Afon drafft hwn, a chaiff dogfennaeth ategol bellach ei defnyddio hefyd ar gyfer gweithredu'r Cynlluniau Rheoli Basn Afon er mwyn cefnogi gwaith olrhain.

Mae'r prif raglenni yn y ddogfen hon yn cynnwys y canlynol:

- Strategaeth Ddŵr i Gymru gan Lywodraeth Cymru
- Rhaglen CNC a lywir gan Reoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017
- Gwelliannau ar raddfa dalgylch a chyfleoedd ar gyfer adfer afonydd yng Nghymru
- Ardaloedd gwarchodedig
- Rheoli perygl llifogydd a risgiau arfordirol
- Rhaglen fuddsoddi'r diwydiant dŵr
- Mesurau cynaliadwyedd ar gyfer adnoddau dŵr
- Rheoli tir amaethyddol
- Coetiroedd a choedwigaeth CNC

3.2.1 Strategaeth Ddŵr i Gymru gan Lywodraeth Cymru

Cafodd y Strategaeth Ddŵr i Gymru ei lansio ym mis Mai 2015. Y weledigaeth yw sicrhau bod Cymru'n parhau i feddu ar amgylchedd dŵr sy'n ffynnu ac sy'n cael ei reoli'n gynaliadwy i gefnogi cymunedau iach, busnesau sy'n ffynnu, a'r amgylchedd. Mae'r strategaeth yn amlinellu'r cyfeiriad ar gyfer polisi dŵr i'r hirdymor yng nghyd-destun Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Caiff y strategaeth ei diwygio er mwyn rhoi sylw i newidiadau gwyddonol, cymdeithasol a gwleidyddol mwy diweddar sy'n cael effaith ar yr amgylchedd dŵr a'n sector dŵr. Fodd bynnag, mae'r egwyddorion trosfwaol a luniodd gwaith datblygu'r strategaeth gychwynnol yn parhau i fod yr un peth.

Bydd cynllun gweithredu'n cyd-fynd â'r strategaeth bresennol, a fydd yn cynnwys cerrig milltir hyd at 2025 (a'r tu hwnt). Mae blaenoriaethau'r polisi fel a ganlyn:

- hybu'r gwaith o ddatblygu'r dull seiliedig ar ardal o reoli adnoddau naturiol.
 - sicrhau mynediad i wasanaethau dŵr a charthffosiaeth teg a fforddiadwy.
 - datganoli pob mater sy'n ymwneud â dŵr a charthffosiaeth a diddymu pŵer unochrog
- Llywodraeth y DU i ymyrryd mewn perthynas ag adnoddau dŵr yng Nghymru.
- dull gweithredu mwy penodedig o reoli carthffosiaeth a draenio, a datblygu a gweithredu deddfwriaeth i hybu datrysiadau draenio cynaliadwy.
 - diwygio'r system trwyddedu tynnu dŵr yng Nghymru i sicrhau bod ein hadnoddau dŵr yn cael eu rheoli mewn modd cynaliadwy nawr, ac i'r dyfodol.
 - adolygu, a lle bo hynny'n briodol, newid arferion a dulliau rheoleiddio presennol er mwyn mynd i'r afael â llygredd gwasgaredig.

3.2.2 Rhaglen CNC a lywir gan Reoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr

Mae CNC yn ymrwymedig i gyflawni amcanion statudol drwy ddull integredig o reoli adnoddau naturiol a dalgylchoedd ar draws ei swyddogaethau. Ar gyfer 2021–2027, rydym wedi gweithio i ddatblygu rhaglen o fesurau fforddiadwy, sy'n seiliedig ar ein dealltwriaeth bresennol o adnoddau sydd eisoes yn bodoli.

Bydd ffocws ar y canlynol:

- Atal dirywiad ymhob corff dŵr – drwy weithgareddau craidd CNC, gan gynnwys ymateb i ddigwyddiadau.
- Nodi lle caiff gwelliannau ar lefel elfen eu cyflwyno yn ystod y cylch, ond lle bydd mesurau pellach yn ofynnol er mwyn sicrhau newid yn y statws cyffredinol ecolegol.
- Parhau i ddatblygu ein dull o reoli adnoddau naturiol drwy weithio ar lefel dalgylchoedd lleol, a chasglu'r buddion ehangach a wireddir ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017 drwy ddalgylchoedd cyfle.
- Targedu camau gweithredu yn lleol ac mewn modd integredig i gyflwyno gwelliannau amgylcheddol i gyrff dŵr ac ardaloedd gwarchodedig, gan gynnwys ardaloedd a warchodir ar gyfer cynefinoedd a rhywogaethau dŵr, drwy Ddatganiadau Ardal a rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy.

3.2.3 Gwelliannau ar raddfa dalgylch, adfer afonydd a chyfleoedd am bysgodfeydd cynaliadwy

Mae CNC wrthi'n datblygu Rhaglen Adfer Afonydd integredig pum mlynedd i gasglu gwaith cysylltiedig o bob rhan o Gymru ynghyd. Y nod yw defnyddio dull sy'n seiliedig ar natur i adfer cynefin afonydd nodweddiadol er lles hydromorffoleg, ansawdd dŵr, bioamrywiaeth, pysgodfeydd a rheoleiddio llifogydd. Mae modd diffinio ffocws y gwaith hwn fel: ailsefydlu prosesau ffisegol naturiol (e.e. amrywiad llif a symudiadau gwaddod), nodweddion (e.e. maint y gwaddodion a siâp yr afon) a chynefinoedd ffisegol system afon (gan gynnwys ardaloedd tanddwr, glannau a gorlifdir).

Mae'r Rhaglen Adfer Afonydd yn cynnwys sawl maes, gan gynnwys blaenoriaethu'r cyrff dŵr a fydd yn destun gwaith adfer, llunio cyfres o gynlluniau adfer afonydd strategol ar gyfer afonydd â blaenoriaeth, gan gynnwys afonydd mewn ACAau, casglu data gweithgarwch, a datblygu astudiaethau achos o arfer gorau. Ceir cysylltiadau cryf â dalgylchoedd cyfle, Datganiadau Ardal, a'r Cynlluniau Adfer Cynefinoedd Pysgodfeydd, sy'n canolbwyntio ar gyfyngiadau cynefin ffisegol ar boblogaethau o bysgod.

Ceir rhagor o wybodaeth am y cynlluniau adfer afonydd rydym wedi'u comisiynu yn adran 2.2.5 o [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#).

Yn ogystal â'r Rhaglen Adfer Afonydd, mae'r Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy yn thema sy'n cwmpasu sawl amcan gwahanol, ond cysylltiedig, ar gyfer stociau o bysgod a physgodfeydd. Mae'r rhain yn cynnwys y canlynol:

- y Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy ei hun, sef cronfa fach a ddarperir gan Lywodraeth Cymru i gyflawni amrywiaeth o ganlyniadau, gan gynnwys gwelliannau i gynefinoedd pysgod a hybu pysgodfeydd;
- rhaglen o 'fesurau lliniaru gwahanol' sy'n darparu gwelliannau i gynefinoedd afonydd fel dewis arall i feithrin salmonidau mudol trwy ddulliau artiffisial a mentrau stocio y mae CNC wedi dod i ben â nhw erbyn hyn;
- ffynonellau achlysurol eraill o gyllid ar gyfer cyflawni gwaith adfer cynefinoedd pysgod.

Caiff y mentrau hyn eu cefnogi a'u rheoli gan CNC, a'u nod yw parhau â gwaith blaenorol (y cylch cyntaf a'r ail gylch), a chychwyn prosiectau newydd ledled Cymru i wella stociau o bysgod a'u cynefinoedd. Mae CNC yn gweithio'n agos gydag Afonydd Cymru a'r teulu o chwe ymddiriedolaeth afonydd yng Nghymru, fel y disgrifir yn y Memorandwm Cydddealltwriaeth rhwng y partion, i ddatblygu a chyflwyno'r rhaglen.

Mae pryderon parhaus ynghylch niferoedd yr eogiaid sy'n dychwelyd i'n hafonydd ac mae dyfodol nifer o bysgodfeydd bellach o dan fygythiad. Mae CNC wedi lansio dau ymgynghoriad ar gynigion ynglŷn ag is-ddeddfau rheoli daliadau – y caiff un ohonynt ei gynnal ar gyfer y rhannau o afon Hafren sydd yng Nghymru, a'r llall ar gyfer afon Gwy ac afon Wysg. Gallwch weld yr ymgynghoriadau ar gyfer [afon Hafren](#) ac [afon Wysg ac afon Gwy](#) yn ein canolfan ymgynghori.

3.2.4 Ardaloedd gwarchodedig

Rydym am sicrhau bod ardaloedd gwarchodedig yn bodloni'r safonau ac yn cyflawni'r amcanion sy'n berthnasol iddynt. Mae rhai prosiectau a mesurau wedi'u datblygu'n benodol ar gyfer ardaloedd gwarchodedig nad ydynt yn cyflawni eu hamcanion ar hyn o bryd. Ceir gwybodaeth ychwanegol am y mesurau ac amcanion ar gyfer safleoedd Ewropeaidd yn y [cynlluniau rheoli craidd](#) a'r dogfennau morol cyfatebol ar [Reoliad 37](#).

Mae'r rhaglen o fesurau ar ffurf ddrafft yn cynnwys amrediad eang o fesurau i ddiogelu a gwella'r canlynol:

- Dŵr yfed
- Ardaloedd sy'n sensitif i faethynnau
- Safleoedd Ewropeaidd

Ceir rhagor o fanylion yn [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#)

Prosiect Afonydd Ardaloedd Cadwraeth Arbennig

Ym mis Ionawr 2021, cyhoeddodd CNC adroddiad tystiolaeth ar '[Asesiad o gydymffurfiaeth Ardaloedd Cadwraeth Arbennig afonydd Cymru yn erbyn targedau ffosforws](#)'. Ar y cyfan, mae'r adolygiad o dystiolaeth hwn yn dangos bod achosion eang eu gwasgariad, yn ACA Afon Gwy ac ACA Afon Wysg, o beidio â chyrhaedd y targedau llymach diwygiedig a bennwyd ar gyfer ffosforws. Mae dyfarniad Llys Cyfiawnder yr Undeb Ewropeaidd, a elwir yn "achosion nitrogen yr Iseldiroedd" yn cael effaith ar waith asesu cynlluniau a phrosiectau o dan y Rheoliadau Cynefinoedd. O ganlyniad i'r penderfyniad, mae'r cwmplas ar gyfer awdurdodi datblygiad newydd a fydd yn arwain at lwyth ffosforws ychwanegol yn debygol o fod yn gyfyngedig pan fo statws cadwraeth yr Ardal Cadwraeth Arbennig yn anffafriol gan fod safonau maethynnau yn cael eu rhagori. Mae CNC wedi creu prosiect Afonydd Ardaloedd Cadwraeth Arbennig mewn ymateb i'r ystod eang o faterion sydd wedi datblygu ers cyhoeddi'r adroddiad. Mae cyflawni'r prosiect, ac ymchwilio i lygredd ffosffad mewn afonydd yn cynnwys afon Gwy, afon Wysg, afon Cleddau, rhannau isaf afon Teifi, ac afon Dyfrdwy, a mynd i'r afael ag ef, yn rhan o Gynllun Corfforaethol CNC ar gyfer 2021–22.

Sefydlwyd y bedair ffrwd waith canlynol i ymgymryd â'r gwaith gofynnol:

- darparu cyngor cynllunio a datganiadau sefyllfa
- asesiadau o gydymffurfiaeth â safonau ansawdd dŵr
- gwelliannau i ansawdd dŵr
- gwaith monitro a thystiolaeth

3.2.5 Rheoli perygl llifogydd a risgiau arfordirol

Mae gwaith rheoli perygl llifogydd yn cyfrannu at ddiben cyffredinol CNC drwy reoli'r perygl o lifogydd i bobl a chymunedau Cymru, a chynyddu gwydnwch cymunedau nawr ac i'r dyfodol.

Mae gwasanaeth rheoli perygl llifogydd CNC, yn ei gyfanrwydd, yn cynnwys yr holl waith a wneir gan CNC yn unol â dyletswyddau a chyfrifoldebau a bennir iddo gan Lywodraeth Cymru a deddfwriaeth. Ar lefel uchel, ystyrir bod gwaith rheoli perygl llifogydd yn cynnwys y canlynol:

- Rheoli asedau perygl llifogydd
- Darparu'r gwasanaeth Hydrometreg a Thelemetreg
- Gwydnwch ac ymgysylltu cymunedol
- Deall perygl llifogydd a'i ddadansoddi
- Cynghori cynllunwyr, gwaith cydsynio a gwaith gorfodi
- Darparu cyngor a goruchwyliaeth strategol
- Rheoleiddio cronfeydd dŵr

Nod gwaith rheoli perygl llifogydd yw lleihau perygl llifogydd i gymunedau Cymru drwy leihau datblygiadau amhriodol o fewn ardaloedd sydd mewn perygl, atal llifogydd gan ddefnyddio amddiffynfeydd a chan reoli dalgylchoedd a chysiau dŵr, a symud pobl ac eiddo i fannau diogel yn ystod adegau o dywydd eithafol trwy sicrhau bod cymunedau'n fwy ymwybodol ac yn fwy gwydn cyn, yn ystod, ac ar ôl llifogydd. Mae pob un o'r gweithgareddau uchod, ar y cyd, yn sicrhau y cyflawnir y canlyniadau hyn, ac felly nid yw'r

un ohonynt, ar ei ben ei hun, yn ymdrin â'r perygl llifogydd yn llwyr ar gyfer unrhyw gymuned mewn perygl.

Drwy fuddsoddiad cyfalaf Rheoli Perygl Llifogydd ac Arfordiroedd a rhaglenni cynnal a chadw rheolaidd CNC, rydym yn rheoli perygl llifogydd mewn sawl ffordd, fel a ganlyn:

- Drwy adeiladu amddiffynfeydd rhag llifogydd newydd, ac adeileddau newydd eraill fel llifddorau a gorsafoedd pwmpio
- Drwy waith cynnal a chadw ar amddiffynfeydd ac adeileddau unwaith y maent wedi'u hadeiladu, gan eu cadw mewn cyflwr da a'u hatgyweirio neu eu gwella pryd bynnag y bo hynny'n ofynnol
- Drwy waith cynnal a chadw ar gysiau dŵr, gan gael gwared ar rwystrau, llystyfiant a graean neu waddodion i sicrhau bod dŵr yn parhau i lifo, a chael gwared ar risgiau llifogydd sylweddol
- Gweithio ar gynefinoedd i liniaru a gwneud yn iawn am effeithiau niweidiol a achosir gan amddiffynfeydd rhag llifogydd

Cefnogir pob un o'r gweithgareddau hyn gan ein hymdrechion i ddeall perygl llifogydd drwy ein gwaith o fapio a modelu perygl llifogydd. Rydym yn ymgymryd â'n gwaith cynnal a chadw a chyfalaf mewn perthynas â pherygl llifogydd drwy roi ystyriaeth i'r newid yn yr hinsawdd, Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Rydym yn integreiddio egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, a dulliau naturiol o reoli llifogydd, yn ein cynlluniau er mwyn cyflwyno cynlluniau cynaliadwy sy'n cynnal statws neu botensial ecolegol, neu'n ei wella lle bo hynny'n bosibl.

Y Rheoliadau Perygl Llifogydd

Diben y Rheoliadau Perygl Llifogydd yw sicrhau bod CNC a'r Awdurdodau Llifogydd Lleol Arweiniol yn deall yr hyn sydd mewn perygl o lifogydd a'u bod yn cynllunio ar gyfer yr hyn sydd angen ei wneud i reoli'r risg. Mae hyn yn golygu asesu pa gysiau dŵr a pha rannau o'r arfordir sydd mewn perygl o lifogydd (yr Asesiad Cychwynnol o'r Bygythiad Llifogydd), mapio maint llifogydd, a'r asedau a phobl sydd mewn perygl yn yr ardaloedd hyn (y map o beryglon llifogydd a'r map perygl llifogydd), a gweithredu mesurau digonol a chydlynol i leihau'r perygl (Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd) dros gyfnod cylch chwe blynedd.

Rydym wrthi'n drafftio Cynlluniau Rheoli Perygl Llifogydd yr ail gylch, a fydd, ar ôl eu cwblhau, yn cyd-fynd â Chynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Bydd y ddau gynllun, ar y cyd, yn cynnwys mesurau sydd â'r nod o wella'r amgylchedd dŵr yng Nghymru.

3.2.6 Rhaglen fuddsoddi'r diwydiant dŵr

Yng nghynllun busnes Dŵr Cymru ar gyfer 2020–25 (AMP7), mae £218 miliwn wedi'i neilltuo ar gyfer cyflawni ei ofynion amgylcheddol statudol, gan anelu at gyflwyno 418 cilometr o welliannau afon ar hyd ei ardal weithredol. Mae'r rhaglen yn cynnwys ymchwiliadau a buddsoddiad a dargedir i leihau effaith gorlifoedd carthffosiaeth cyfunol sy'n gollwng yn ormodol, trydydd cam y Rhaglen Ymchwilio i Gemegau'r DU (UKCIP3), a buddsoddiad pellach mewn gweithfeydd trin carthion er mwyn bodloni gofynion Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994. Bydd tystiolaeth o ymchwiliadau AMP7 yn llywio penderfyniadau buddsoddi, a gwaith datblygu Cynllun Rheoli Draenio a Dŵr

Gwastraff newydd y cwmni, a gaiff ei gyhoeddi ar ffurf ddrafft ar gyfer ymgynghori arno yn 2022.

Yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, ar gyfer y trydydd cylch, mae Dŵr Cymru'n anelu at gyflwyno'r canlynol:

AMP7 (Cynllun Rheoli Asedau 7) yng Nghymru

- Gwelliannau wedi'u targedu, a gwaith ymchwil sylweddol i leihau effeithiau asedau ar lwybrau pysgod.
- Prosiect partneriaeth bioamrywiaeth yn Ardal Cadwraeth Arbennig Coetiroedd Cwm Elan
- 13 o gynlluniau i gyflawni targedau Monitro Safonau Cyffredin y Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur Sylwer bod y rhain yn destun adolygiad yn sgil cyhoeddi'r adroddiad ar gydymffurfiaeth Ardaloedd Cadwraeth Arbennig yn erbyn targedau ffosfforws
- 10 o gynlluniau gwella i fodloni gofynion llif Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994
- 1 cynllun i fodloni gofynion Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 o ran atal dirywiad
- 2 gynllun i gyfrannu at sicrhau statws ecolegol da yn unol â Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 Sylwch fod gan y rhain statws 'oren' ar sail dadansoddiad costau a manteision, ac rydym wrthi'n cydweithio ag arweinwyr CNC o ran asesu cyfleoedd i reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy.

AMP 7 cyffredinol/trawsffiniol

- Mae ysgogwyr U_INV2 yn defnyddio'r 'Fframwaith asesu gorlifoedd stormydd' sy'n seiliedig ar fuddsoddiad uniongyrchol mewn offeryn blaenoriaethu yn hwyr yng Nghynllun Rheoli Asedau 7
- Anogir cymhwyso atebion sy'n seiliedig ar natur drwy weithio mewn partneriaeth a gwneir defnydd mawr ohonynt yn y fframwaith asesu gorlifoedd stormydd ac wrth gyflawni gwaith ar lwybrau pysgod
- Gwaith monitro yn rhan o Raglen Ymchwilio i Gemegion y DU (UKCIP)
- Gwaith monitro llifau mewn gweithfeydd trin carthion

Cynllunio adnoddau dŵr

Mae [Water Resources West <https://waterresourceswest.co.uk/>](https://waterresourceswest.co.uk/) (WRW) yn un o bum grŵp rheoli adnoddau dŵr a sefydlwyd yn Lloegr. Mae WRW yn bartneriaeth ar y cyd rhwng United Utilities, South Staffs Water, Severn Trent Water, a Dŵr Cymru gyda chymorth cynghorol gan CNC ac Asiantaeth yr Amgylchedd. Nod WRW yw darparu trosolwg strategol a gwaith cydlynu materion sy'n ymwneud ag adnoddau dŵr ar draws dalgylchoedd yr afonydd yng ngorllewin Lloegr ac yn y basnau afon drawsffiniol sy'n ymestyn i mewn i Gymru. Mae'n gweithio gydag amrediad o randdeiliaid i sicrhau bod digon o ddŵr ar gael i fodloni gofynion pobl a'r amgylchedd, ac wrth i ni addasu i'r newid yn yr hinsawdd.

Mae un cynllun cyflenwad dŵr, sef trosglwyddo dŵr o afon Hafren i afon Tafwys, yn destun ymchwil ar hyn o bryd, fel rhan o waith cynllunio adnoddau dŵr rhanbarthol, o ran ailddefnyddio gweithgaredd tynnu dŵr presennol United Utilities o lyn Efyrrwy fel bod dŵr

yn cael ei ryddhau i afon Efyrrwy ac ymlaen i afon Hafren ar gyfer ei ail-dynnu ger Caerloyw, a hynny er mwyn darparu cyflenwad dŵr cyhoeddus gwydn. Mae cwmnïau dŵr wrthi'n cynnal ymchwiliad i effaith amgylcheddol y cynnig hwn. Hyd nes y bydd yr asesiadau wedi'u cwblhau, ceir risg y gallai fod angen gweithredu Rheoliad 19 ar gyfer y rhan y mae afon Efyrrwy yn ei chwarae yn y cynllun. Mae rhagor o wybodaeth am y cynllun hwn ar gael drwy ddilyn y ddolen hon: [RAPID – Ofwat](#).

3.2.7 Mesurau cynaliadwyedd ar gyfer adnoddau dŵr

Mae angen trwydded tynnu dŵr cyn y gellir tynnu mwy na 20 metr ciwbig y dydd fesul ffynhonnell (oni bai fod y tynnwyr dŵr wedi'i eithrio rhag trwyddedu). Mae angen trwydded cronni dŵr lle mae'r llif wedi'i lesteirio neu ei rwystro (wedi cronni) gan waith adeiladu, addasu, atgyweirio neu gael gwared ar gronfa (oni bai ei fod wedi'i eithrio rhag trwyddedu). Caiff y trwyddedau hyn eu rheoleiddio yng Nghymru gan CNC. Mae CNC yn cynnal cofrestr o bob cais am drwydded tynnu a chronni dŵr, a phenderfyniadau dilynol, y gellir ei gweld yn allanol drwy'r gofrestr gyhoeddus.

Bydd asesiadau o argaeledd adnoddau dŵr, ar ffurf strategaethau trwyddedu tynnu dŵr, yn parhau i gael eu diweddarau a'u gwella fel bod y darlun mwyaf diweddar o safbwynt adnoddau dŵr ar gael i gwsmeriaid sydd am ymgeisio am drwydded tynnu dŵr. Bydd strategaethau trwyddedu tynnu dŵr yn parhau i fod yn sylfaen i'n penderfyniadau o ran pennu trwyddedau tynnu a chronni dŵr.

Mewn achosion lle canfyddir nad yw'r trwyddedau tynnu dŵr yn bodloni amcanion statudol, mae CNC a/neu Asiantaeth yr Amgylchedd yn adolygu'r trwyddedau perthnasol. Caiff mesurau rheoli dalgylch, neu fesurau i liniaru, diddymu neu leihau'r gweithgaredd tynnu dŵr hwnnw, eu rhoi ar waith er mwyn cydymffurfio â'r amcan lleiaf o sicrhau nad oes dirywiad yn unol â gofynion Rheoliadau Cyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017.

Ers 1 Ionawr 2018, mae angen i'r rhan fwyaf o dynwyr dŵr a oedd wedi'u heithrio yn flaenorol (os ydynt yn tynnu dros 20 metr ciwbig y dydd fesul ffynhonnell) gael trwydded i barhau i dynnu dŵr yn gyfreithiol. Rhwng 1 Ionawr 2017 a 31 Rhagfyr 2019 cynigiodd CNC broses ymgeisio bontio symlach ar gyfer tynwyr dŵr a oedd wedi'u heithrio yn flaenorol. Bydd yn rhaid i CNC ddod i benderfyniad ar bob cais pontio erbyn 31 Rhagfyr 2022. Mae rhai gweithgareddau tynnu a chronni dŵr yr ystyrir eu bod â risg isel yn parhau i fod wedi'u heithrio.

Mae CNC yn gyfrifol am wirio cydymffurfiaeth â thrwyddedau ar sail risg, darparu cyngor ac arweiniad, a chymryd camau diogelu, gan gynnwys dosbarthu hysbysiadau, sancsiynau sifil neu gamau gorfodi. Bydd sicrhau bod gweithgareddau tynnu dŵr yn cydymffurfio yn cefnogi egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy ac yn gwella gwydnwch yr amgylchedd er mwyn bodloni amcanion statudol.

Mae'r ffaith fod gwaith rheoli adnoddau dŵr yn gynaliadwy yn wynebu heriau i gyfundrefnau llif o ganlyniad i'r newid yn yr hinsawdd, glawiad mwy dwys, a chyfnodau sych hwy yn golygu y bydd rhai o'r trwyddedau sydd eisoes yn bodoli yn peri problemau yn y dyfodol wrth i lefelau cyrsiau dŵr wyneb a dŵr daear ostwng, yn ôl [Asesiad Risg Newid Hinsawdd y DU – Crynodeb ar gyfer Cymru 2017](#).

Yn y dyfodol, pan fyddant ar waith, caiff gweithgareddau tynnu dŵr eu rheoli o dan Reoliadau Trwyddedu Amgylcheddol (Cymru a Lloegr) 2016. Mae'r diwygiad hwn o'r system drwyddedu yn cynnig cyfle i ymgorffori hyblygrwydd hirdymor er mwyn ymdrin â'r

heriau presennol, ac i'r dyfodol, o safbwynt y newid yn yr hinsawdd, twf yn y boblogaeth a thwf economaidd, ac i ymwreiddio mesurau effeithlonrwydd dŵr yn nefnydd dŵr ar draws pob sector.

Mae Asesiad Risg Newid Hinsawdd y DU – Crynodeb ar gyfer Cymru 2017 yn rhagweld y bydd cynnydd yn amllder a dwyster digwyddiadau tywydd eithafol. Mae'r pwysau presennol ar adnoddau dŵr, a'r galw o ganlyniad i dwf yn y boblogaeth a datblygiad trefol, hefyd yn debygol o gynyddu, ynghyd â'r ôl troed carbon ar gyfer trin a chyflenwi dŵr. Offeryn pwysig y gellir ei ddefnyddio i liniaru'r pwysau hyn yw gwella defnydd effeithlon dŵr ar draws pob sector.

Mae Grŵp Effeithlonrwydd Dŵr Cymru a Grŵp Llywio Strategol Effeithlonrwydd Dŵr y DU yn gweithio ar y cyd i hybu negeseuon cyson a mentrau effeithlonrwydd dŵr ledled y DU, gan godi ymwybyddiaeth o'r angen i arbed dŵr.

3.2.8 Rheoli tir yn gynaliadwy – amaethyddiaeth

Mae CNC yn parhau i weithio gyda'r sector i lunio dull strategol ar y cyd yn unol â'n hegwyddorion rheoliadol a'n hegwyddorion o reoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy i fynd i'r afael â llygredd amaethyddol. Mae hyn wedi arwain at ddull sydd â phum thema ac a fydd, o'u cyfuno, yn llawer mwy effeithiol nag y byddai symud ymlaen ag unrhyw thema ar wahân, a cheir rhagor o fanylion yn [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#) sy'n cyd-fynd â'r Cynllun Rheoli Basn Afon drafft hwn. Y themâu yw rheoleiddio; camau gwirfoddol; cyngor, arweiniad a gwybodaeth; datblygu sgiliau a phrofiad; buddsoddi ac arloesedd. Caiff y rhain eu hadlewyrchu yn y dull a ddatblygwyd gan [Is-grŵp Fforwm Rheoli Tir Cymru ar Lygredd Amaethyddol](#) yn ei adroddiad cynnydd [Mynd i'r Afael â Lygredd Amaethyddol](#).

Bydd y Bil Sector Amaethyddol (Cymru) yn llunio'r ddeddfwriaeth sylfaenol hirdymor ar gyfer amaethyddiaeth yng Nghymru, a pholisïau a rheoliadau sy'n ymwneud â rheoli tir yn gynaliadwy, gan ddisodli'r Polisi Amaethyddol Cyffredin a Deddf Amaethyddiaeth y DU 2020. Mae'r bil a'r is-ddeddfwriaeth ddilynol yn cynnig cyfle i ddarparu ar gyfer nifer o feysydd pwysig mewn perthynas â'r themâu.

3.2.9 Rheoli tir yn gynaliadwy - coetiroedd a choedwigaeth

Mae cwlferi sydd wedi'u cynnal a'u cadw'n dda, trapiau gwaddodion effeithiol, draeniau ymyl ffordd sydd ar wahân i unrhyw gyrsiau dŵr naturiol, parthau torlannol, a rheolaeth dŵr briodol o fewn y goedwig yn hanfodol ar gyfer cynnal statws ecolegol da mewn cyrff dŵr sy'n gysylltiedig ag Ystad Goetir Llywodraeth Cymru.

Mae CNC yn ymrwymedig i wella ansawdd amgylcheddol Ystad Goetir Llywodraeth Cymru yn gyson. Rydym yn parhau i fynd i'r afael â'r pwysau ar ansawdd dŵr a'r swm o ddŵr drwy gydymffurfio â Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig a gyhoeddwyd yn 2017 (a'r canllawiau arfer ategol "Rheoli gweithrediadau coedwigaeth i warchod yr amgylchedd dŵr" a "Rheoli coedwigoedd mewn dalgylchoedd sy'n sensitif i asid"). Mae'n ofynnol cael cynllun rheoli dŵr ar gyfer pob gweithgaredd sy'n ymwneud â chynaeafu, ailstocio a pheirianeg ar Ystad Goetir Llywodraeth Cymru.

Mae Cynlluniau Adnoddau Coedwigoedd yn amlinellu'r weledigaeth 25 mlynedd a chynllun gweithrediadau deg mlynedd ar gyfer coedwig. Maent yn cyflwyno'r cyfle i wella'r

amgylchedd dŵr drwy ddynodi parthau torlannol a fydd yn dod yn nodweddion parhaol, nodi ardaloedd ar gyfer eu rheoli o dan Systemau Coedamaeth Bach eu Heffaith drwy raglen teneuo graddol, ac asesu ardaloedd â mawn dwfn i benderfynu p'un a ydynt yn addas ar gyfer eu hadfer.

Gweithredir Cynlluniau Adnoddau Coedwigoedd drwy gynlluniau llannerch, a lunnir er mwyn rheoli gweithrediadau coedwigaeth. Dyma'r cam lle caiff cynlluniau rheoli dŵr eu llunio er mwyn sicrhau na chaiff y gwaith effaith sylweddol ar ansawdd dŵr. Rhaid bod pob gwaith yn cydymffurfio â Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig.

Yn ogystal, lle nodir cyllid ychwanegol, mae prosiectau'n cynnig cyfleoedd ardderchog i wella'r amgylchedd dŵr, fel gwaith adfer afonydd.

3.3. Pennu amcanion ar gyfer y trydydd cylch

Mae'r cynllun hwn yn amlinellu'r hyn rydym yn bwriadu ei gyflawni erbyn 2027. Nodir hyn drwy bennu amcan ar gyfer pob corff dŵr. Gellir dod o hyd i ganlyniadau manwl yr wybodaeth hon ar wefan Arsylwi Dyfroedd Cymru, a cheir disgrifiad mwy manwl o'n dull yn [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#).

Yn ôl yr hyn sy'n ofynnol o dan y rheoliadau, rydym yn anelu at weithredu mesurau i gyflawni statws cyffredinol da ar gyfer dyfroedd wyneb a dyfroedd daear erbyn 2027. Caniateir amcanion amgen i'r un hwnnw, a allai arwain at ddau opsiwn ychwanegol fel a ganlyn:

- amcan o gyflawni statws is na da erbyn 2027 (amcan llai llym) yn sgil annichonolrwydd technegol (nid oes datrysiad technegol hysbys ar gael) neu gost anghymesur (cydbwysedd costau a buddion anffafriol)
- neu ddyddiad cau estynedig o gyflawni statws neu botensial da y tu hwnt i 2027 oherwydd amodau naturiol (adferiad ecolegol) neu annichonolrwydd technegol ar gyfer nifer fach o gemegion

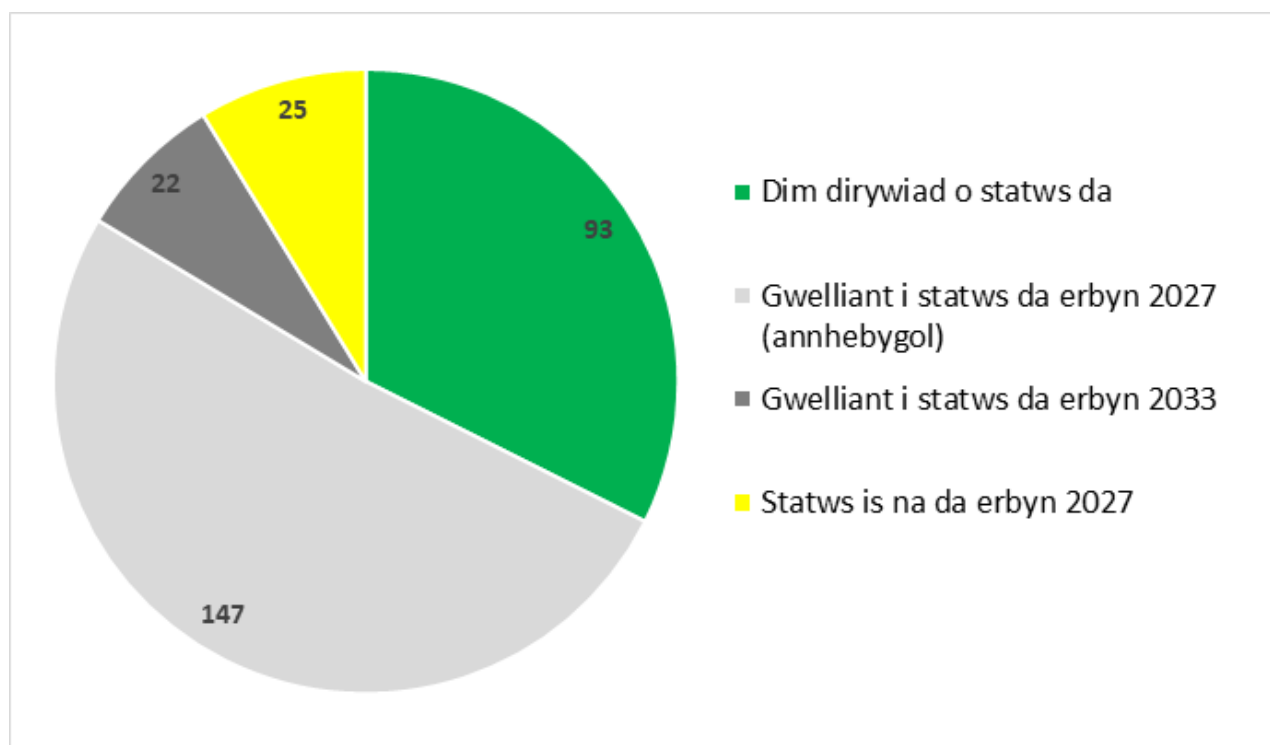
Rydym yn parhau i gymhwyso'r un fethodoleg ar gyfer pennu amcanion ar gyfer y trydydd cylch ag a wnaethom ar gyfer y ddau gylch cyntaf, h.y. rhagolygu'r hyn a fydd wedi'i gyflawni erbyn diwedd y cylch. Fodd bynnag, ceir cyfyngiadau yn y trydydd cylch sy'n pennu y gellir ond cyfiawnhau dyddiad cau estynedig ar gyfer rhesymau sy'n ymwneud ag amodau naturiol (ac eithrio nifer fach o sylweddau â blaenoriaeth).

Wrth bennu amcan ar gyfer corff dŵr o gyflawni statws sy'n is na da, nid yw'n dderbyniol bod amcanion yn tanseilio amcanion ardaloedd gwarchodedig eraill, fel safleoedd Ewropeaidd. Ni ellir oedi cyflawni amcanion ar gyfer unrhyw gorff dŵr sydd yn yr un lleoliad â safle Ewropeaidd sy'n ddibynnol ar ddŵr, ac, yn yr un modd, ni ellir eu pennu i fod yn llai llym na statws neu botensial da, am resymau sy'n ymwneud ag annichonolrwydd technegol neu gost anghymesur, gan nad yw amcanion safleoedd Ewropeaidd yn darparu ar gyfer yr amcanion amgen hyn. Mewn rhai achosion, er y pennir amcan o gyflawni statws da ar gyfer corff dŵr sydd, ar hyn o bryd, â statws is na da, ac sydd yn yr un lleoliad â safle Ewropeaidd, nid yw'n debygol y caiff y materion sylfaenol eu datrys ymhen cyfnod cynllunio o chwe blynedd. I sicrhau bod y cynllun hwn yn parhau i fod yn realistig, rydym wedi nodi'r cyrff dŵr hynny lle rydym o'r farn y bydd cyflawni statws da yn debygol neu'n annhebygol. Rydym wrthi'n adolygu'r cydberthynas rhwng cyrff dŵr a safleoedd Ewropeaidd ar gyfer Cynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Mae'n rhaid adolygu

pob amcan ar gyfer pob cylch cynllunio wrth i dystiolaeth newydd, a mesurau i ddatrys pwysau amgylcheddol, ddod ar gael.

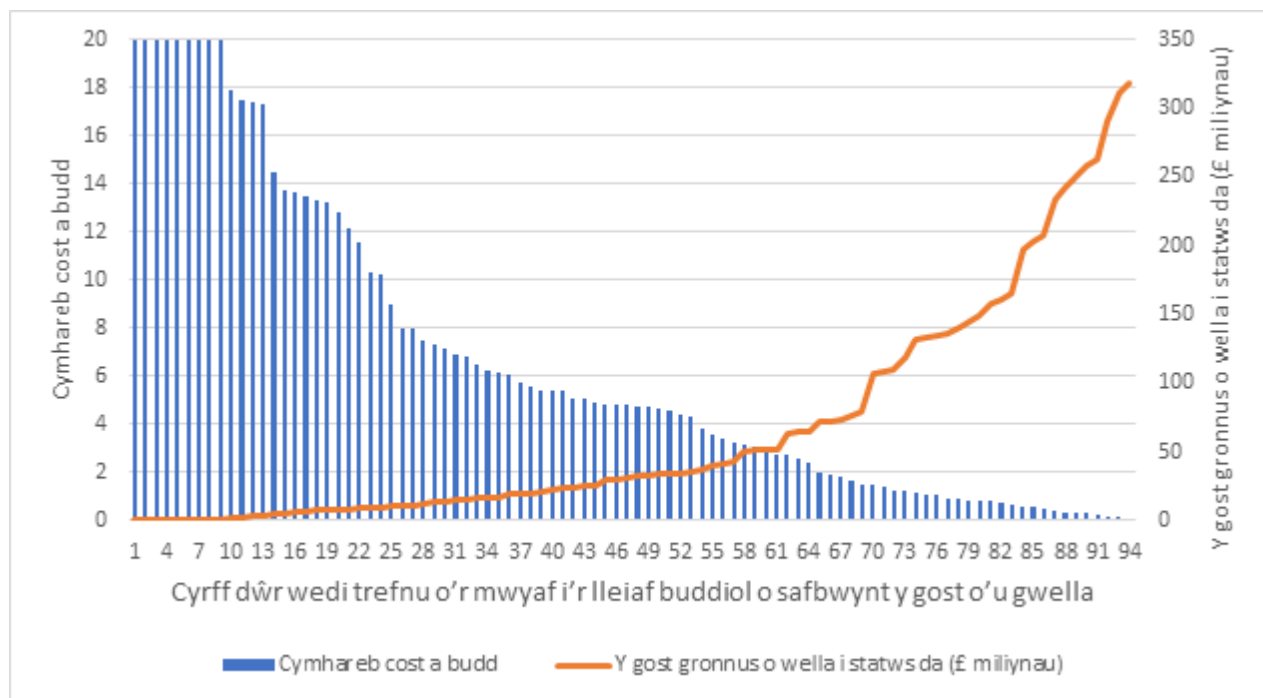
Mae Ffigur 8 yn dangos, o'r 287 o gyrff dŵr yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, bod 93 â statws da, ac felly pennir amcan iddynt o atal dirywiad dros y trydydd cylch. Byd 22 o gyrff dŵr yn gwella erbyn 2033 neu 2039 o ganlyniad i'r mesurau sydd eisoes ar waith neu fesurau a gynlluniwyd ar gyfer y cylch nesaf. Fodd bynnag, nid yw hyn eto'n ystyried yr uchelgais a ffocws a geir mewn dalgylchoedd cyfle, yr ydym wedi'u cynnig fel rhan o'r ymgynghoriad hwn. Mae gan 147 o gyrff dŵr eraill statws is na da ar hyn o bryd, a phennwyd amcan o gyflawni statws da iddynt, ond credir bod y rhesymau dros beidio â chyflawni statws da naill ai heb eu nodi'n hyderus hyd yn hyn, neu fod y mesurau'n annhebygol o fod yn eu lle erbyn 2027. Mae hyn yn arwain at 240 o gyrff dŵr (84%) y pennir amcan o gyflawni statws da iddynt erbyn 2027, ond ar hyn o bryd, rydym ond yn hyderus y bydd 93 ohonynt yn cyflawni neu'n cadw statws da neu botensial (32%). Bwriedir y bydd y rhaglen o ymchwiliadau'n helpu i ddarparu amcanion mwy diffiniol ar gyfer y gyrff dŵr hyn ar gyfer y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon. Yn olaf, pennwyd amcan o gyflawni statws neu botensial is na da i 25 o gyrff dŵr ar sail y ffaith y byddai'r gwaith o sicrhau eu bod yn gwella er mwyn cyflawni statws da dros y trydydd cylch yn anghymesur o gostus, neu'n dechnegol annichonadwy. Yn achos pob un o'r 25 corff, mae'n bosibl y caiff nifer o fesurau cenedlaethol a lleol eu gweithredu er mwyn gwella ansawdd y dŵr ac i gyfrannu tuag at werthoedd rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, ond mae'n annhebygol y byddant yn ddigon i arwain at newid y statws dosbarthu, ac mae'n debyg y byddai'n well canolbwyntio'r adnoddau sydd ar gael yn rhywle arall. Mae sicrhau na fydd dirywiad pellach yn parhau i fod yn amcan ar gyfer y 25 corff dŵr hyn.

Ffigur 8: Nifer y gyrff dŵr a chategorïau amcanion ar gyfer y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Mae'r asesiad o gost anghymesur wedi'i bennu i 94 o gyrff dŵr yr ydym wedi gallu casglu costau ar eu cyfer. Ceir nifer o gyrff dŵr a mathau o bwysau nad ydym wedi gallu dyrannu costau iddynt hyd yn hyn ar gyfer y cynllun drafft hwn, ond rydym yn bwriadu cynnwys diweddariad ar eu cyfer yng Nghynlluniau Rheoli Basn Afon y trydydd cylch. Ers cyhoeddi'r ail Gynllun Rheoli Basn Afon, mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn ein galluogi i ystyried y buddion a geir o wella ansawdd dŵr nad ydynt efallai wedi'u cynnwys yng ngwerthusiad y buddion ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017, fel defnyddio'r dŵr a adferir o fwyngloddiau i wresogi tai lleol. Am y rheswm hwn, efallai y caiff mesurau mewn cyrff dŵr eu datblygu o hyd, y cyfrifir eu bod yn anghymesur o gostus o ran gofynion Rheoliadau Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr 2017, pe gellir dangos y byddai gwerthoedd ehangach a mwy sylweddol, o safbwynt rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, yn cael eu gwireddu. Mae Ffigur 9 yn dangos y 94 o gyrff dŵr yr ystyrir ar gyfer asesiad economaidd ac sydd wedi'u trefnu ar yr echelin x o'r mwyaf buddiol i'r lleiaf buddiol o safbwynt y gost o'u gwella. Ceir 18 o gyrff dŵr sydd â chymhareb cost a budd o lai nag un. Mae chwech allan o'r 18 o gyrff dŵr yn gysylltiedig â nodweddion safleoedd Ewropeaidd, ac felly maent yn cadw eu hamcan o statws da. Y gost gyffredinol o wella'r cyrff dŵr y mae gennym gostau ar eu cyfer yw £335 miliwn, y mae £243 miliwn ohono'n gysylltiedig â charthffosiaeth a chael gwared ar ddŵr gwastraff. Mae'r gost wirioneddol o wella pob un o'r cyrff dŵr yn debygol o fod yn sylweddol uwch, ond y gost dybiedig o wella'r cyrff dŵr hynny nad ydynt yn anghymesur o gostus yw £135 miliwn. Er mwyn gwella'r cyrff dŵr hyn, mae'n ofynnol hefyd sicrhau bod ffactorau eraill, fel mynediad ac offerynnau rheoleiddio ar gael, a'i bod yn dechnegol ddichonadwy datrys y pwysau sy'n berthnasol iddynt.

Ffigur 9: Asesiad economaidd o wella cyrff dŵr i statws neu botensial da.

3.4 Sut bydd y rhaglen o fesurau arfaethedig yn mynd i'r afael â'r materion rheoli dŵr sylweddol ac yn cyflawni amcanion ar gyfer 2027

Mae'r adran hon yn cynnwys crynodeb o'r rhaglenni a gweithgareddau sy'n sylfaen ar gyfer y rhaglen o fesurau ar gyfer pob un o'r materion sylweddol a gaiff eu cynllunio ar gyfer y trydydd cylch (2021–27), a'r sefyllfa y gobeithir ei chyrraedd erbyn 2027. Mewn llawer o achosion, bydd angen pecynnau o fesurau i fynd i'r afael â phwysau lluosog yn yr ardal basn afon. Bydd pob un ohonynt yn gofyn am weithredu ar y cyd. Mae'r rhaglen o fesurau ar gael ar wefan [Arsylwi Dyfroedd Cymru](#). Mae [Atodiad Trosolwg Cynlluniau Rheoli Basnau Afon Cymru](#) hefyd yn cynnwys rhagor o wybodaeth am rai o'r pwysau ehangach sydd y tu allan i gwmpas y mentrau cynaliadwy o reoli dŵr, fel llygredd plastig a'r newid yn yr hinsawdd.

3.4.1 Addasiadau ffisegol

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Rhaglen Adfer Afonydd
- Gweithgareddau rheoli perygl llifogydd
- Polisi Cynllun Rheoli Traethlin ar gyfer rheoli amddiffynfeydd arfordirol
- Rhaglen Pysgodfeydd Cynaliadwy
- Agenda Newid Pysgodfeydd
- Rhwystrau i fudo pysgod

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Bu'n anodd pennu cost i waith adfer effeithiau ffisegol, a'r gobaith yw cyflwyno amcangyfrif gwell ar gyfer y Cynllun Rheoli Basn Afon olaf. Cyfrifwyd y bydd cyfanswm y gost o wella llwybrau a chynefinoedd pysgod, a lleihau effaith addasiadau ffisegol mewn 25 o gyrff dŵr yr ydym wedi gallu pennu costau ar eu cyfer, yn dod i £20.2 miliwn. Fodd bynnag, mae'n debyg y bydd y gost ar gyfer pob rhan o'r ardal basn afon lawer uwch. O'u cyfuno â'r gost o adfer pwysau eraill, ystyrir bod saith corff dŵr yn anghymesur o gostus i'w gwella.

Mae addasiadau ffisegol yn eang eu gwasgariad, yn enwedig yn Nalgylch Rheoli Cymoedd y De-ddwyrain o ganlyniad i waddol dreftadaeth ddiwydiannol y cymoedd, pwysau datblygu newydd, a seilwaith sy'n heneiddio. Gan weithio mewn partneriaeth, rydym yn anelu at ddatblygu camau gweithredu o'r Rhaglen Adfer Afonydd a chynlluniau'r Rhaglen Adfer Cynefinoedd Pysgodfeydd, cyflawni gwaith adfer afonydd, gwneud gwelliannau i gynefinoedd silio pysgod, a pharhau i gyflwyno gwelliannau i lwybrau pysgod.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Lle mae addasiadau i'r amgylchedd dŵr yn hanfodol i'r gymdeithas, er enghraifft mordwyaeth, cyflenwad dŵr cyhoeddus, amddiffynfeydd arfordirol, neu reoli llifogydd, rydym am liniaru effeithiau niweidiol, cyn belled ag y bo hynny'n bosibl.
- Llunio'r rhaglen adfer afonydd pum mlynedd, a'i chyflawni.
- Sicrhau na fydd addasiadau yn y dyfodol yn achosi dirywiad.

- Rydym am gynyddu maint clustogfeydd a choridoriau wrth ymyl afonydd ar hyd dyfroedd mewndirol er mwyn eu gwneud yn fwy gwydn i bwysau eraill, gan gynnwys y newid yn yr hinsawdd.

3.4.2 Rheoli llygredd o garthion a dŵr gwastraff

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Rhaglen cwmnïau dŵr, Cynllun Rheoli Asedau 7 a'r Rhaglen Amgylchedd Genedlaethol, peilot rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, cynlluniau rheoli draenio a gwastraff dŵr, buddsoddiad i fodloni safonau P ar gyfer safleoedd Ewropeaidd
- Camgysylltiadau
- Systemau draenio cynaliadwy (SDCau).

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Er mwyn datrys y pwysau sydd ynghlwm wrth ddŵr gwastraff, ac i ddychwelyd 25 o gyrff dŵr i statws da, mae'r dadansoddiad economaidd yn dangos y bydd cyfanswm y gost yn dod i £243 miliwn, y mae'r swm hwn yn gysylltiedig â gwaith uwchraddio gweithfeydd trin dŵr gwastraff a gollyngiadau i'r rhwydwaith o garthffosydd. Mewn cyfuniad â chostau gwella eraill, cyfrifir bod 17 o'r cyrff dŵr hyn yn anghymesur o gostus i'w gwella. Lle maent yn gysylltiedig â safle Ewropeaidd, byddant yn parhau i fod yn flaenoriaeth a phennir amcan iddynt o ennill statws da erbyn 2027. Ceir sawl corff dŵr yn nalgylchoedd afon Gwy ac afon Wysg sy'n bodloni safonau Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr ond sy'n destun cynlluniau gweithfeydd trin carthion AMP7/8 oherwydd ysgogwyr Monitro Safonau Cyffredin y Rheoliadau Cynefinoedd. Dylid ystyried gwaith craffu pellach ar y cynlluniau dalgylch ehangach, a gwerthoedd rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy, wrth gynllunio mesurau i wella lefelau'r llygredd o garthion a dŵr gwastraff mewn cyrff dŵr nad ydynt yn yr un lleoliad â safleoedd Ewropeaidd y cyfrifir eu bod yn anghymesur o gostus.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027;

- Bod pob system garthffosiaeth wedi'i gwella, a gwaith cynnal a chadw wedi'i wneud arnynt fel eu bod yn gweithredu'n effeithiol ac yn cael yr effeithiau lleiaf posibl ar yr amgylchedd dŵr, o'r dalgylch i'r arfordir.
- Bod datrysiadau i orlifoedd carthffosiaeth cyfunol, sy'n cyflwyno buddion lluosog, wedi'u hymgorffori yn y prosesau cynllunio a datblygu ar draws Cymru (e.e. cynlluniau trefol sy'n ystyriol o ddŵr, cynlluniau draenio cynaliadwy).
- Codi ymwybyddiaeth y cyhoedd o effeithiau camgysylltiadau ac o ollwng sylweddau niweidiol i systemau carthffosiaeth (e.e. paent, olew, brasterau a chemegion gardd).
- Cyflawni Cynlluniau Rheoli Asedau, gan gynnwys y cynlluniau hynny ar gyfer ACA Afon Wysg ac ACA Afon Gwy o ran gwella ansawdd y dŵr.

3.4.3 Rheoli llygredd o ardaloedd gwledig

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Themâu rheoli tir yn gynaliadwy
- Strategaeth Coetiroedd i Gymru Llywodraeth Cymru

- Ymwybyddiaeth o ganllawiau Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig (gan gynnwys canllawiau “Coedwigoedd a dŵr”), a chanllawiau arfer, a'u gweithredu

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Cyfrifwyd y bydd cyfanswm y gost o ddatrys pwysau amaethyddol (yn ôl y ddeddfwriaeth gyfredol) mewn 55 o gyrff dŵr yr ydym wedi gallu pennu costau iddynt yn dod i £31.3 miliwn. Pan ystyrir cyfanswm y costau gwella, ystyrir bod 8 ohonynt yn anghymesur o gostus i'w gwella i statws da. Heblaw'r ffaith y tybir bod llawer o'r wyth corff dŵr hyn yn anghymesur o gostus i'w gwella, maent hefyd wedi'u lleoli mewn ardaloedd gwarchodedig, fel afon Gwy, ac felly maent yn cadw eu hamcan o gyflawni statws da erbyn 2027.

Mae cyrff dŵr nad ydynt yn cyflawni statws da oherwydd llygredd o ardaloedd gwledig yn eang eu gwasgariad, a cheir achosion ohonynt ym mhob un o'r dalgylchoedd rheoli afon Hafren, afon Gwy, afon Wysg, Cymoedd y De-ddwyrain). Yn ogystal, mae'r [asesiad o gydymffurfiaeth](#) mewn perthynas â thargedau ffosforws ar gyfer afonydd Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (y pennwyd targedau llawer mwy llym iddynt), wedi dangos, er bod safonau Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr yn cael eu bodloni yn ACA Afon Gwy ac ACA Afon Wysg ar y cyfan, y ceir achosion eang eu gwasgariad o fethu â chyflawni targedau cadwraeth. Mae gwaith dosrannu ffynonellau yn mynd rhagddo er mwyn pennu'r cyfraniad gan wahanol sectorau.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am gryfhau mecanweithiau rheoliadol, ariannol a gweithredol i hybu sector amaethyddiaeth cynaliadwy sy'n gwarchod yr amgylchedd dŵr, o'r dalgylch i'r arfordir, ac sy'n helpu i ddarparu'r amrediad llawn o wasanaethau ecosystemau sy'n dwyn buddion ariannol, cymdeithasol ac ecolegol i Gymru.
- Gwaith creu coetir newydd, a gwaith rheoli coedwigaeth priodol sy'n dwyn budd i'r amgylchedd dŵr, ac i bobl drwy weithgareddau hamdden yn yr awyr agored, ac sy'n darparu gwasanaethau ecosystemau, fel gostyngiad mewn llygredd gwasgaredig, llifau llifogydd llai, dŵr yfed glân, cynefinoedd i bysgod a bywyd gwyllt, a chysgod ar ymylon dŵr i liniaru'r newid yn yr hinsawdd.
- Ar gyfer y gwlyptiroedd hynny sy'n ddibynnol ar ddŵr daear ac sydd mewn cyflwr ecolegol gwael o ganlyniad i fewnbynau dŵr daear â lefelau uchel o faethynnau, byddwn yn annog newidiadau lleol yn y dull o reoli'r dalgylch er mwyn eu lliniaru, a'u hatal os yn bosibl.
- Pan fyddant ar gael, defnyddio canlyniadau'r gwaith dosrannu ffynonellau er mwyn canolbwyntio mesurau lleol gyda'r sector amaethyddol lle bo'n briodol.
- Parhau i nodi cyfleoedd a chyflwyno ymyriadau er mwyn gwella ansawdd dŵr drwy gynllun gwella Bwrdd Cynllun Rheoli Maethynnau Afon Gwy a sefydlu bwrdd tebyg ar gyfer afon Wysg.

3.4.4 Rheoli llygredd o fwyngloddiau

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Y Strategaeth Mwynglawdd Metel dros Gymru
- Rhaglen waith yr Awdurdod Glo

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Amcangyfrifir bod cyfanswm y gost o wella'r 10 corff dŵr sy'n methu oherwydd gollyngiadau o fwyngloddiau metel yn dod i £21 miliwn. Mae mwyafrif y costau hynny yn gysylltiedig ag adfer y mwyngloddiau metel a thrin y gollyngiadau, ond ceir ychydig o gostau nad ydynt wedi'u nodi'n fanwl gywir hyd yn hyn. Yn benodol, nid astudiwyd y mwyngloddiau metel a geir yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru i'r un manylder â'r rhai a geir mewn mannau eraill yng Nghymru, a byddai angen gwneud ymchwil sylweddol iddynt cyn y gellid gwneud unrhyw fuddsoddiadau pellach. I roi'r costau hyn mewn cyd-destun, mae'r cyllid a neilltuwyd gan Lywodraeth Cymru ar gyfer y flwyddyn ariannol 2020 i 2021, ac sydd ar gael i CNC ar gyfer adfer mwyngloddiau metel, yn dod i £4.5 miliwn ar gyfer Cymru gyfan. Caiff y gwaith o flaenoriaethu gwaith adfer mwyngloddiau metel ei wneud ar lefel genedlaethol, ac mae'n ystyried materion ymarferol ehangach nag y mae'r asesiad cost a budd a gynhelir ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am ymchwilio i effeithiau mwyngloddiau segur ar yr amgylchedd dŵr, a cheisio'u lliniaru, drwy raglen waith strategol ledled Cymru. Bydd yn cymryd degawdau i fynd i'r afael â'r holl broblemau, a byddwn yn blaenoriaethu camau gweithredu sy'n cyflwyno'r canlyniadau ecolegol, cymdeithasol ac economaidd gorau am fuddsoddiad y gymdeithas.

3.4.5 Rheoli llygredd o drefi, dinasoedd a thrafnidiaeth, gan gynnwys effeithiau asideiddio

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Y Cynllun Llygredd Dŵr Gwasgaredig, gan gynnwys gwaith atal llygredd
- Cynlluniau trefol sy'n ystyriol o ddŵr
- Camgysylltiadau
- Halogiad o safleoedd diwydiannol, a safleoedd gwastraff hanesyddol
- Safon Coedwigaeth y Deyrnas Unedig (gan gynnwys canllawiau "Coedwigoedd a dŵr") a chanllawiau arfer

Isod, ceir arfarniad economaidd ac amcanion ar gyfer cyrff nad ydynt wedi cyflawni statws da:

Cyfrifwyd bod y gost o wella 16 o gyrff dŵr yn rhannau uwch afon Gwy o ran asideiddio yn dod i £18.2 miliwn, y cyflawnir y rhan fwyaf o'r gwelliannau drwy waith adfer ucheldiroedd a rhywfaint drwy waith rheoli coetir a choedwigoedd yn gynaliadwy. Mae pob un o'r cyrff dŵr hyn yn gysylltiedig â safleoedd Ewropeaidd, ac felly nid ydynt yn ddarostyngedig i ganlyniad asesiad o gostau anghymesur. Byddai 19 o gyrff dŵr yn elwa ar ddatrys camgysylltiadau, yn enwedig yn nalgylch Cymoedd y De-ddwyrain sydd wedi'i drefoli'n ddwys, a byddai'r gost o wneud hynny'n dod i £2.3 miliwn.

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am leihau effaith negyddol datblygiadau hanesyddol a datblygiadau'r dyfodol ar yr amgylchedd dŵr drwy ein rôl fel ymgynghorai ansawdd tir yn ystod y

broses gynllunio neu, mewn achosion lle nad yw'r broses gynllunio'n gymwys, drwy ddarparu cyngor a chymorth i awdurdodau lleol ynghylch eu strategaeth ar gyfer archwilio tir halogedig.

- Rydym am roi egwyddorion rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy wrth wraidd gwaith dylunio a chynllunio trefol. Gallwn sicrhau hyn drwy ddefnyddio systemau draenio cynaliadwy, adfer yr ardaloedd o gwmpas afonydd a'r arfordir, gan gynnwys glannau afonydd, y gorlifdir a'r ardal rynglanwol, darparu mannau gwyrdd cyhoeddus, codi ymwybyddiaeth, a newid ymddygiad i wella ansawdd bywyd yn ardaloedd trefol Cymru.
- Rydym am i arferion defnydd tir gyfrannu at adferiad cynaliadwy a hirdymor i amodau pH naturiol mewn ardaloedd lle mae asideiddio'n ymyrryd ar brosesau ecolegol. Byddwn yn parhau i reoleiddio allyriadau llygryddion sy'n asideiddio er mwyn ei gwneud yn bosibl i'r amgylchedd dŵr adfer.

3.4.6 Newidiadau i lif naturiol dŵr a'i lefelau

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Gweithgareddau rheoli perygl llifogydd
- Prosiect gofynion amlsector ar gyfer mesurau arbed dŵr
- Gwaith Waterwise ar leihau'r dŵr a ddefnyddir
- Rhaglen Adfer Mawndiroedd Genedlaethol Llywodraeth Cymru

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027;

- Rydym am annog patrymau defnydd tir cynaliadwy, mewn amgylcheddau trefol a gwledig, sy'n lleihau dŵr ffo yn dilyn glawiad.
- Rydym am gyflwyno ymyriadau, fel gwelliannau i gynefinoedd yn y sianel, sy'n lliniaru effeithiau tynnu dŵr ar yr amgylchedd dŵr.
- Rydym am ddeall y gofynion dŵr ar draws sectorau yn well.
- Rydym am wella effeithlonrwydd defnyddio dŵr i leihau'r angen am weithgareddau tynnu dŵr ychwanegol yn y dyfodol.
- Rydym am gefnogi gwaith cyflwyno Rhaglen Adfer Mawndiroedd Genedlaethol Llywodraeth Cymru.

Ni fu'n bosibl cyflwyno arfarniad economaidd manwl gywir o lif naturiol dŵr a'i lefelau.

3.4.7 Rheoli rhywogaethau estron goresgynnol

Mae rhaglenni a gweithgareddau allweddol yn cynnwys y canlynol:

- Gweithredu strategaeth ddiweddaedig Prydain Fawr ar rywogaethau goresgynnol
- Gweithio gyda phartneriaid, a chefnogi'r gwaith o ddatblygu datrysiadau newydd ac arloesol, fel AquaWales ac Aquainvade a arweinir gan Brifysgol Abertawe
- Parhau i ddefnyddio a hybu mecanweithiau fel systemau cofnodi ar ffonau clyfar ac ar-lein

Yr hyn yr hoffem fod wedi'i gyflawni erbyn 2027:

- Rydym am flaenoriaethu camau gweithredu i arafu neu atal lledaeniad rhywogaethau goresgynnol sy'n bodoli eisoes, a dileu'r rhain, neu gyflwyniadau newydd, lle y bo'n bosibl gwneud hynny.

- Rydym hefyd am leihau, cymaint â phosibl, y perygl a berir gan rywogaethau estron goresgynnol yn gyffredinol drwy wella bioddiogelwch a gwella gwybodaeth leol ar ddosbarthiad ac effaith rhywogaethau estron goresgynnol.

Ni fu'n bosibl cyflwyno arfarniad economaidd manwl gywir o reoli rhywogaethau estron goresgynnol.

3.5 Dull seiliedig ar le ar gyfer mesurau'r trydydd cylch

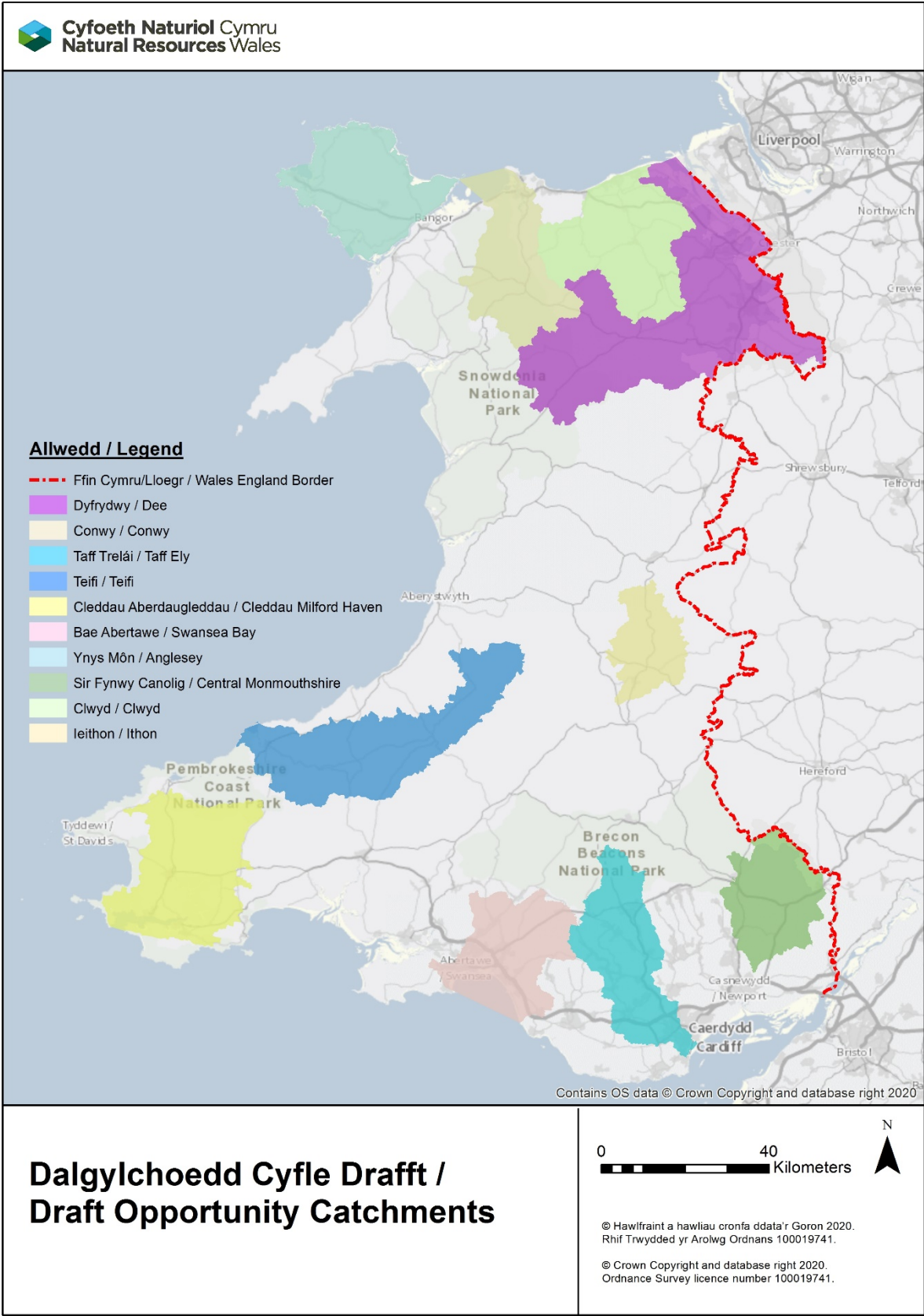
Ar gyfer trydydd cylch y Cynllun Rheoli Basn Afon, rydym yn anelu at gyflawni dull sy'n seiliedig ar leoedd o flaenoriaethu dalgylchoedd, y mae hefyd yn darparu canlyniadau ar gyfer Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017. Nid ydym yn cynnig dethol cyrff dŵr a dargedir at ddibenion cyflwyno canlyniadau o dan Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 yn unig, ond rydym wedi nodi rhestr o ddalgylchoedd sy'n cynrychioli'r gyfres orau o gyfleoedd i gyflawni dull rheoli cynaliadwy ar gyfer canlyniadau dŵr a llesiant. Roedd y broses ymgysylltu ar gyfer y Datganiadau Ardal yn ganolog i'r broses o ddethol y 'dalgylchoedd cyfle' hyn. Yn ogystal, bydd proses y Datganiadau Ardal yn parhau y tu hwnt i 2027, ac felly bydd eu hintegreiddio yn dwyn buddion o ran Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr 2017 i'r tymor hwy. Nodwyd deg dalgylch cyfle ar draws Cymru, y maent yn cynrychioli'r cymysgedd cryfaf o gyfleoedd ar gyfer dalgylchoedd integredig a reolir ymhob lleoliad.

Bydd y dalgylchoedd cyfle yn sicrhau bod ymdrechion staff yn cwmpasu holl swyddogaethau CNC, er mwyn cefnogi partneriaid i ddarparu datrysiadau ar gyfer rheoli dalgylchoedd mewn modd integredig. Rhagwelir y bydd partneriaid sy'n gweithredu yn y deg dalgylch cyfle hefyd yn gallu cyfrannu tuag at welliannau yn yr ardaloedd hyn. Bydd CNC yn parhau i weithio gyda phartneriaid mewn dalgylchoedd eraill nad ydynt wedi cael eu dethol fel dalgylchoedd cyfle, gan gynnwys canolbwyntio ar fynd i'r afael ag addasiadau ffisegol, cynlluniau adfer pysgodfeydd, adfer mwynloddiau metel, a llygredd o ddŵr gwastraff ac ardaloedd gwledig a threfol.

Mae Ffigur 10 yn dangos y deg dalgylch cyfle arfaethedig, fel a ganlyn:

- Afon Dyfrdwy (y rhannau ohoni sydd wedi'u lleoli yng Nghymru yn unig)
- Afon Clwyd
- Conwy
- Ynys Môn
- Afon Teifi
- Afon Taf/afon Elái
- Afon Cleddau/Aberdaugleddau
- Bae Abertawe
- Canolbarth Sir Fynwy
- Afon Ieithon

Ffigur 10: Map o'r dalgylchoedd cyfle arfaethedig

Mae Ffigur 10 uchod yn dangos ffiniau'r deg dalgylch cyfle sy'n cynnwys cyrff dŵr bach (rhaf arfordirol yn bennaf) nid adroddir arnynt sydd â chysylltiad â chyrff dŵr trosiannol ac arfordirol sy'n methu. At ddibenion adrodd, cafodd y cyrff dŵr bach hyn, nid adroddir arnynt, eu tynnu o rwydwaith y cyrff dŵr yn yr ail gylch oherwydd eu maint, felly nid oes gofyniad i adrodd ar eu statws cyffredinol. Mae'r map yn Ffigur 10 hefyd yn dangos lle ceir cyrff dŵr trawsffiniol sy'n ymestyn i mewn i Loegr (a welir yn yr ardaloedd sydd wedi'u lliwio o fewn y dalgylchoedd perthnasol). Ceir cyrff dŵr trawsffiniol yn nalgylchoedd cyfle afon Dyfrdwy a Chanolbarth Sir Fynwy.

Mae Tabl 12 drosodd yn dangos math a nifer y cyrff dŵr sydd wedi cyflawni statws cyffredinol da o fewn y dalgylchoedd cyfle a geir yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru.

Ymgwymerwyd â phroses i benderfynu pa gyrff dŵr trosiannol ac arfordirol y câi eu cynnwys o fewn ffiniau perthnasol y dalgylchoedd cyfle. Cafodd penderfyniadau eu gwneud ar sail y canlynol:

- hydrodynameg y cyrff dŵr dan sylw ar ffin y dalgylch sydd tua'r môr, a ph'un a oeddent yn gweithredu fel un system
- data dosbarthu a fodolai eisoes ar gyfer y cyrff dŵr trosiannol ac arfordirol hyn er mwyn deall a oedd yr un pwysau ag a geir o fewn y dalgylch, neu rai tebyg, yn cael effaith arnynt (e.e. dalgylchoedd yn methu oherwydd maethynnau sy'n gysylltiedig â chorff dŵr trosiannol ac arfordirol sydd hefyd yn methu oherwydd maethynnau)

Ni wnaeth unrhyw un o'r cyrff dŵr yn nalgylchoedd cyfle afon Taf/Elái, afon Ieithon na Chanolbarth Sir Fynwy fodloni'r gofynion uchod ac felly ni chawsant eu cynnwys o fewn ffiniau'r dalgylchoedd cyfle. O ganlyniad, nodir eu bod yn 'amherthnasol' yn Nhabl 12 drosodd.

Rydym am wella gwydnwch yr ecosystemau yn y dalgylchoedd cyfle hyn, a bydd cyflawni statws da yn gam tuag at gyflawni hynny.

Ymgwymerwyd â phroses hefyd i benderfynu pa gyrff dŵr daear a fyddai'n cael eu cynnwys yn y dalgylch cyfle. Cafodd y cyrff dŵr daear y mae o leiaf 5% ohonynt wedi'u lleoli o fewn y dalgylch cyfle, ac i'r gwrthwyneb, eu cynnwys. Gwnaeth y broses hon hefyd ddiystyru'r cyrff dŵr daear hynny sydd ond yn cyffwrdd ffin y dalgylch cyfle.

Lledled Cymru, maethynnau, cemegion a phwysau ffisegol ar yr arfordir yw'r ffactorau mwyaf sylweddol sy'n arwain at fethiant dyfroedd aberol ac arfordirol i gyflawni statws da. Mae nifer sylweddol o'r mesurau a weithredwyd yn y cyrff dŵr a dargedir mewn dalgylchoedd dŵr croyw wedi cyfrannu at welliannau mewn cyrff dŵr aberol ac arfordirol, er y bydd angen rhoi mesurau pellach ar waith er mwyn cyflawni newid i statws da. Mae'r cyfleoedd ehangach a ddarperir drwy Ddatganiadau Ardal, a'r fframwaith ehangach o gynllunio morol sydd bellach wedi'i sefydlu, yn ei gwneud yn bosibl rhoi ffocws ychwanegol ar ddyfroedd aberol, arfordirol a morol, a'r cysylltiad â'u dalgylchoedd dŵr croyw. Mae'r dalgylchoedd cyfle a ddewiswyd ar gyfer y trydydd cylch wedi llwyr gymhwyso'r dull tarddiad i'r môr o reoli dalgylch, ac maent wedi nodi cyrff dŵr aberol ac arfordirol lle caiff dull o reoli dŵr mewn modd cynaliadwy ei ddatblygu. Mae pob datrysiad dalgylch a nodwyd ar gyfer y Cynlluniau Rheoli Basn Afon sy'n cyfrannu tuag at sicrhau bod dyfroedd morol yn cyflawni statws amgylcheddol da ar gyfer Strategaeth Forol y DU hefyd yn cael eu hadlewyrchu yn y rhaglen o fesurau yn rhan 3 Strategaeth Forol y DU, a gaiff ei chyhoeddi yn 2021.

Tabl 2: Canran y cyrff ymhob dalgylch cyfle sy'n cyflawni statws cyffredinol da, fesul math o gorff dŵr

Enw'r dalgylch cyfle	Cyrff dŵr a statws da yn cynnwys afonydd, camlesi, a throsglwyddo dŵr wyneb (%)	Cyrff dŵr llynnoedd â statws da (%)	Cyrff dŵr arfordirol â statws da (%)	Cyrff dŵr trosiannol â statws da (%)	Cyrff dŵr daear â statws da (%)	Holl gyrff dŵr â statws da (%)
Afon Taf/afon Elái	14	0	Amherthnas ol	Amherthnas ol	80	19
Canolbarth Sir Fynwy	33	0	Amherthnas ol	Amherthnas ol	50	33
Afon Ieithon	57	Amherthnas ol	Amherthnas ol	Amherthnas ol	0	53

3.5.1 Dalgylchoedd cyfle yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru

Ceir tri dalgylch cyfle yn y rhan o Ardal Basn Afon Hafren sydd yng Nghymru, sef afon Taf/Elái, Canolbarth Sir Fynwy ac afon Ieithon.

Crynodeb o Ddalgylch Cyfle Canolbarth Sir Fynwy

Mae Dalgylch Cyfle Canolbarth Sir Fynwy yn cynnwys ACA Afon Wysg i lawr yr afon o'r Fenni. Mae twristiaeth yn bwysig i'r economi leol, ac mae Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog a Chamlas Sir Fynwy a Brycheiniog yn denu ymwelwyr sydd am wneud gweithgareddau hamdden yn yr awyr agored. Mae hefyd yn ymestyn tua'r gorllewin gan gwmpasu rhannau o ddalgylch afon Gwy. Ceir cyfoeth o fywyd gwylt yno, a chydabyddir ei werth ecolegol uchel drwy ddynodiadau cenedlaethol a rhyngwladol. Bydd prosiectau fel [Gwent Gydnerth](#) yn canolbwyntio ar brif achosion colledion mewn bioamrywiaeth, sef y newid yn yr hinsawdd, llygredd, colli/newid cynefinoedd, a rhywogaethau goresgynnol.

Mae'r brif thema ar gyfer Dalgylch Cyfle Canolbarth Sir Fynwy yn alinio'n uniongyrchol ag un o'r pum ardal proffil tirwedd sy'n ffurfio [Datganiad Ardal y De-ddwyrain](#), y gellir ei defnyddio fel mecanwaith ar gyfer cyflenwi'r themâu strategol, sef Cysylltu ein Tirweddau, lach, heini, cysylltiedig, a Gwent yn barod ar gyfer yr hinsawdd. Un o nodau'r dalgylch cyfle hwn yw cyflenwi partneriaeth gydweithredol ar raddfa tirwedd sy'n ymdrechu i gyflawni amcanion y Datganiad Ardal, Rheoliadau'r Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr, ac amcanion llesiant. Mae'r ardal hon yn cynnwys ffermdir caeedig yn bennaf, sy'n creu pwysau drwy arferion rheoli tri amaethyddol-wledig, a chyfluoedd ar gyfer y dirwedd fel economi

amaethyddol wydn, cynhyrchu bwyd sy'n barod ar gyfer hinsawdd carbon isel, ac ati. Ceir cyfle hefyd i gymhwyso dull "darpariaeth unwaith yn unig" o fynd i'r afael â'r pwysau ac effeithiau yn ogystal â gwella gwydnwch ecosystemau ar raddfa tirwedd gyda chyfleoedd i wella statws cyrff dŵr o dan y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr a chyflwr ACA Afon Wysg.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn [Natganiad Ardal De-orllewin Cymru](#) yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, atebion sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgylchoedd.

Crynodeb o Ddalgylch Cyfle Afon Ieithon

Nodwyd afon Ieithon fel dalgylch cyfle oherwydd ei phwysigrwydd o safbwynt cynefinoedd a rhywogaethau sy'n ddibynnol ar ddŵr. Mae hefyd yn ardal amaethyddol gynhyrchiol sydd â llawer iawn o unedau ffermio dwys. Mae Dalgylch Cyfle Afon Ieithon yn rhan o ACA Afon Gwy, ac mae angen cydweithrediad er mwyn gwella ansawdd y dŵr a chynefinoedd afonol, ac i reoli tir a dŵr mewn modd cynaliadwy er mwyn atal dirywiad. Mae angen cydbwysedd rhwng cyflawni'r nod o sicrhau bod cymunedau'n ffynnu a rheoli'r amgylchedd mewn modd cynaliadwy. Nod prosiectau fel [Prosiect Ecosystemau afon Gwy, afon Ieithon ac afon Hafren \(WISE\)](#) yw gweithio gyda ffermwyr i warchod a gwella adnoddau naturiol mewn ffordd sy'n dwyn buddion i fusnesau amaethyddol, afonydd, a'r gymuned ehangach.

Prif thema Dalgylch Cyfle Afon Ieithon yw cydweithio â phartneriaid er mwyn atal dirywiad yn ansawdd y dŵr a rheoli'r dŵr, y tir a'r aer mewn modd cynaliadwy er lles bywyd gwyllt a phobl. Ceir llawer iawn o unedau dofednod dwys ac, ochr yn ochr â hyn, mae cynhyrchu moch yn faes sy'n datblygu yn y dalgylch. Bydd gwaith cynllunio a rheolaethau amgylcheddol digonol ar gyfer ffermio dwys, lleihau mewnbynnau maethynnau i'r dalgylch ac adfer cynefinoedd afonol yn cyfrannu at wella ansawdd y dŵr a chyflawni amcanion y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr. Mae amgylchedd dŵr iachach yn dwyn buddion i'r rhywogaethau a chynefinoedd sy'n dibynnu arno, ac yn creu lle y gall pobl ei fwynhau.

Mae'r cyfleoedd a nodwyd yn [Natganiad Ardal Canolbarth Cymru](#) a Dalgylch Cyfle Afon Ieithon yn cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, datrysiadau sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgylchoedd.

Crynodeb o Ddalgylch Cyfle Afon Taf/afon Elái

Mae Dalgylch Cyfle Afon Taf/afon Elái yn ymestyn o ucheldiroedd Bannau Brycheiniog, trwy gymoedd ag ochrau serth, i ardaloedd arfordirol isel Caerdydd. Mae ansawdd dŵr yr afonydd wedi adfer, i raddau helaeth, ers y diraddiad hanesyddol a achoswyd gan y diwydiant haearn, y diwydiant glo a diwydiannau eraill, ond mae lloriau cul y cymoedd yn golygu bod datblygiad diwydiannol a threfol wedi tueddu i ddigwydd yn agos at lannau'r afonydd, gan arwain at newidiadau helaeth o law dyn, colli cynefinoedd ar lannau afonydd, a pheri bod afonydd yn agored i lygredd trefol. Mae mesurau a gynllunnir gan brosiectau partneriaeth fel [Prosiect Dalgylch Taf Bargoed](#) yn dwyn buddion i waith rheoli tir, a'r amgylcheddau glannau afon ar draws y dalgylch, a hynny wrth ymgysylltu â'r gymuned leol.

Prif thema'r dalgylch cyfle hwn yw 'pobl' a'r rhan y gall yr amgylchedd dŵr ei chwarae o ran llesiant ac adfywio yn yr amgylchedd trefol iawn hwn. Yn cwmpasu poblogaeth o oddeutu 500,000 o bobl, sef 20% o boblogaeth Cymru, gan gynnwys prifddinas Cymru, mae'r dalgylch cyfle hwn yn cynnig cyfle unigryw i archwilio cysylltiad pobl â'r amgylchedd dŵr, y pwysau ôl-ddiwydiannol a threfol ar yr amgylchedd dŵr, a'r gwasanaethau ecosystemau a geir mewn ecosystem dŵr croyw wydn. Mae 'Gweithio gyda dŵr' yn un o themâu allweddol

[Datganiad Ardal Canol De Cymru](#), a byddwn yn canolbwyntio ein gweithgareddau ymgysylltu ar ddalgylchoedd cyfle. Rydym yn anelu at ddatblygu ffyrdd newydd o weithio ar draws swyddogaethau yn fewnol a datblygu rhwydweithiau gwell gyda phartneriaid strategol, a datblygu dull integredig ar y cyd i gyflawni gwaith adfer dalgylch ar raddfa tirwedd ystyrlon. Drwy ddeall a gwerthfawrogi'r amgylchedd naturiol, gweithio drwy bartneriaethau teg, a rhoi'r amgylchedd wrth wraidd y broses o wneud penderfyniadau, rydym am gyflawni gwaith adfer ar raddfa dalgylch, gan weithio gyda phrosesau naturiol ac archwilio atebion sy'n seiliedig ar natur er mwyn rheoli'r dalgylch mewn modd cynaliadwy a sicrhau'r buddion llesiant gorau posibl i'r bobl sy'n byw yno.

Nodwyd cyfleoedd yn [Natganiad Canol De Cymru](#) a [Datganiad Ardal Canolbarth Cymru](#) sy'n gysylltiedig â Dalgylch Cyfle Afon Taf/afon Elái sy'n cynnwys adfer afonydd, mynediad i ddŵr, datrysiadau sy'n seiliedig ar natur a rheoli dalgylchoedd.

3.6 Uchelgais y trydydd cylch

Yng Nghymru, yr uchelgais ar gyfer y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon fydd parhau i ddiogelu a gwella ansawdd dŵr yng Nghymru, gan gynnwys ardaloedd gwarchodedig. Bydd hyn yn dibynnu ar sawl ffactor, gan gynnwys lefelau cyllido o ffynonellau cyllid cyhoeddus a phreifat, yr ymrwymiad i gyflenwi gwaith, ac argaeledd mecanweithiau cyflenwi. Bydd y rhaglen o fesurau arfaethedig yn mynd i'r afael â materion lluosog ledled Cymru, bydd yn lleihau nifer yr elfennau sy'n methu mewn cyrff dŵr yn raddol, a bydd yn gwella cyflwr cyffredinol cyrff dŵr dros amser. Yr uchelgais ledled Cymru, ac erbyn 2027, yw gwella cyflwr cyffredinol cyrff dŵr lle y bo hynny'n bosibl, atal dirywiad, a, lle y bydd adnoddau'n caniatáu, sicrhau y bydd hyd yn oed y cyrff dŵr hynny nad ydynt yn cyflawni statws da o dan gyn lleied o bwysau â phosib.

Yn ystod yr ymgynghoriad hwn, byddwn yn parhau i ddatblygu blaenoriaethau realistig, ond uchelgeisiol, ar gyfer y trydydd cylch ledled Cymru. Erbyn 2027, rydym yn bwriadu cyflawni'r canlynol:

- Cyflawni camau gweithredu lleol ledled Cymru y disgwylir y byddant yn sicrhau bod cyrff dŵr yn gwneud cynnydd tuag at wella'u statws a/neu'n sicrhau nad ydynt yn dirywio. Gall camau gweithredu gynnwys mynd i'r afael â chyfyngiadau ffisegol, parhau i gynnal ymweliadau â ffermydd i gynghori ar reoli maethynnau, a lleihau effeithiau gorfaethu ar ecosystemau daearol sy'n dibynnu ar ddŵr daear a/neu ecosystemau morol. Mae'n bosibl y byddwn yn rhoi blaenoriaeth i gyrff dŵr sydd â llai o elfennau sy'n methu, y rheini mewn ardaloedd trefol, y rheini nad ydynt wedi gwella ers y cylch cyntaf, y rheini sydd â statws gwael neu ddrwg, ac ati.
- Cyflwyno'r rhaglen o ymchwiliadau a gynllunnir ar gyfer y trydydd cylch, a fydd yn llywio'n dealltwriaeth o'r broblem fel y gellir cymryd y camau gweithredu priodol.
- Cwblhau'r asesiadau o fesurau lliniaru mewn rhai o'r cyrff dŵr a addaswyd yn sylweddol.
- Targedu atebion sy'n seiliedig ar natur ar gyfer addasiadau ffisegol mewn rhai ardaloedd ar yr arfordir.
- Datblygu Rhaglen Adfer Afonydd CNC ymhellach, cyhoeddi cynlluniau adfer ychwanegol, ac ymgymryd â gwaith dichonolrwydd.
- Cyflawni prosiectau a ariennir drwy raglenni cyllid cyfalaf Llywodraeth Cymru, megis ansawdd dŵr (gan gynnwys rhaglenni sy'n ymwneud â dyfroedd mwyngloddiau,

adfer afonydd, a physgodfeydd), a rhwydwaith safleoedd Ewropeaidd – morol, daearol a dŵr croyw.

- Cyflwyno canlyniadau'r prosiectau LIFE sy'n gysylltiedig â dŵr yng Nghymru.
- Gweithio ar y cyd â chwmnïau dŵr i gefnogi'r gwaith o gyflwyno gwelliannau cynaliadwy i'r amgylchedd dŵr, drwy gyflawni eu gofynion amgylcheddol statudol (h.y. y Rhaglen Amgylchedd Genedlaethol) a datblygu datrysiadau arloesol (e.e. dalgylchoedd peilot rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy).
- Byddwn yn rheoli Ystad Goetir Llywodraeth Cymru i fodloni canllaw coedwig a dŵr Safon Coedwigaeth y DU o leiaf, a mynd i'r afael â llygredd o fwyngloddiau metel gan ddilyn dulliau adfer arloesol ar gyfer y gollyngiadau gwenwynig sy'n gysylltiedig â'r safleoedd hyn sydd wedi'u lleoli ar yr ystâd. Rydym wrthi hefyd yn nodi a chaffael tir i ehangu'r ystâd mewn ymateb i dargedau creu coetiroedd i Gymru, yr argyfyngau natur a hinsawdd, a'r angen i blannu cydadferol ar gyfer coetir a gollwyd o Ystad Goetir Llywodraeth Cymru. Mae gennym darged cychwynnol o greu 1,700 hectar o goetir dros y pum mlynedd nesaf.

Lle bo'n briodol, caiff y mesurau hyn eu gweithredu ymhob corff dŵr wyneb, gan gynnwys dyfroedd aberol ac arfordirol, a byddant yn cyfrannu at welliannau mewn dyfroedd morol. Bydd ffocws ein hymdrechion ar y deg dalgylch cyfle, a byddwn yn cefnogi partneriaethau i gyflwyno buddion lluosog. Byddwn hefyd yn parhau â gwaith â blaenoriaeth uchel mewn meysydd eraill lle bo hynny'n briodol. Byddwn yn dilyn dull rheoli adnoddau naturiol yn gynaliadwy ar gyfer cynlluniau'r trydydd cylch er mwyn cyflwyno buddion mwy integredig i ddalgylchoedd yn unol â'r blaenoriaethau ar gyfer dŵr a nodwyd yn y Datganiadau Ardal. Ni all CNC gyflawni'r uchelgais o fewn y Cynllun Rheoli Basn Afon hwn ar ei ben ei hun, ac felly bydd angen i ni adeiladu ar bartneriaethau sydd eisoes yn bodoli i gyflawni datrysiadau i'r pwysau amgylcheddol. Mae CNC yn cynnig ymrwymo i gamau gweithredu allweddol yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon a bydd yn parhau i weithio gyda phartneriaid presennol, a nodi partneriaid newydd i gyflwyno buddion i'r amgylchedd dŵr.

Caiff y blaenoriaethau eu cytuno a'u hadlewyrchu yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon, a fydd yn cael ei gyflwyno i weinidogion Llywodraeth Cymru. Er mwyn cyflawni ein huchelgais yn realistig, mae angen cyllid ac adnoddau pellach nad ydynt wedi cael eu nodi na'u haddo yn ystod y cam hwn. Bydd gweinidogion yn dod i benderfyniad o ran yr uchelgais yn gyffredinol, ac o safbwynt i ba raddau y mae'r cynlluniau'n fforddiadwy, a gaiff ei gyhoeddi yn y trydydd Cynllun Rheoli Basn Afon.

4. Camau gweithredu ymarferol y gallwn i gyd eu cymryd

Mae sawl cam a chamau gweithredu ymarferol y gallwn i gyd eu cymryd yn ein bywydau dyddiol, a gartref, i warchod ansawdd ein cyrff dŵr, a'i wella o bosib, ar y cyd. Mae rhai o'r rhain wedi'u crynhoi isod.

Atal llygredd i'n hafonydd, llynnoedd, dŵr daear a'r môr

- Gwiriwch fod offer cartref perthnasol wedi'u cysylltu â'r garthffos fudr, nid y draen dŵr wyneb.
- Mabwysiadwch draeth i helpu i gadw traethau'n lân ac atal sbwriel yn y tarddiad.
- Sicrhewch fod storfeydd olew gartref mewn cyflwr da, a bod cofnod archwilio cyfredol.
- Sicrhewch fod tanciau septig neu weithfeydd trin carthion preifat wedi'u cynnal a'u cadw'n dda, a'u bod yn gweithio'n effeithiol.
- Rhowch ffyn cotwm, clytiau a sbwriel arall yn y bin, nid yn y toiled. Gallai gyrraedd y môr neu eich traeth lleol lle y gall achosi niwed i fywyd gwyllt.
- Ewch ag olew a chemegion gwastraff, fel gwirod gwyn, i gyfleuster ailgylchu trefol: peidiwch â'u harllwys i lawr y sinc neu ddraeniau allanol.
- Defnyddiwch nwyddau glanhau ar gyfer ceginau, ystafelloedd ymolchi a cheir nad ydynt yn achosi niwed i'r amgylchedd, fel glanedyddion sy'n rhydd rhag ffosffad, a defnyddiwch gyn lleied ohonynt â phosib. Mae hyn yn helpu i atal llygredd yn y tarddiad.
- Pan welwch lygredd neu achos o dipio anghyfreithlon, rhowch wybod amdano drwy ffonio 0300 065 3000.

Gwarchod ein hamgylchedd morol

- Dylech fwyta pysgod o ffynonellau cynaliadwy, a ddalwyd gan ddefnyddio dulliau o bysgota nad ydynt yn achosi difrod i fywyd gwyllt a chynefinoedd morol.

Arbed dŵr yn eich gardd

- Dewiswch blanhigion sy'n goddef amodau sych. I helpu lawntiau trwy gyfnodau sych, peidiwch â'u torri'n rhy fyr.
- Er mwyn arbed dŵr mewn gerddi, casglwch law mewn casgen ddŵr, dyfrhewch ar ddechrau neu ddiwedd y dydd, taenwch wellt ar blanhigion, a defnyddiwch ganiau dŵr lle bo hynny'n bosibl yn hytrach nag ysgeintwyr neu bibellau dŵr.

Arbed dŵr yn eich cartref neu swyddfa

- Prynwch offer cartref sy'n isel eu defnydd o ynni ac o ddŵr.
- Gofynnwch gwmnïau dŵr i osod mesurydd cyflenwad. Gall hyn leihau'r defnydd a wneir o ddŵr yn y cartref, ar gyfartaledd.
- Trwsiwch dapiau sy'n diferu, a lagiwch bibellau er mwyn eu hatal rhag hollti yn ystod tywydd rhewllyd.
- Golchwch geir â llaw.

- Ystyriwch osod systemau cynaeafu dŵr glaw yn eich cartref, bloc neu weithle. Gall hyn arbed traean o'r defnydd a wneir o'r prif gyflenwad domestig.
- Gosodwch 'hippo' neu ddyfais i arbed dŵr wrth fflysio toiled.
- Gosodwch doiled sy'n defnyddio llai o ddŵr wrth fflysio, rhowch reolwyr llif ar eich tapiau a chawodydd, a gosodwch droethfeydd di-ddŵr yn y gweithle.
- Defnyddiwch beiriannau golchi llestri neu beiriannau golchi dillad â llwyth llawn ac ar osodiad economaidd, a berwch y swm lleiaf o ddŵr sydd ei angen mewn tegellau neu sosbenni.
- Diffoddwch y tap wrth lanhau dannedd, a chymerwch gawodydd byr yn hytrach na chael bath.
- Golchwch ffrwythau a llysiau mewn powlen yn hytrach nag o dan tap sy'n rhedeg – a defnyddiwch yr hyn sy'n weddill ar blanhigion.
- Sicrhewch fod dŵr o do estyniad i'ch tŷ, neu do ystafell wydr, yn draenio i suddfan neu system ddraenio gynaliadwy, ac nid i'r garthffos gyfun.
- Sicrhewch y defnyddir deunyddiau athraidd ar gyfer unrhyw fan parcio oddi ar y lôn neu batio o amgylch y tŷ fel y gall glaw dreiddio i'r pridd.

Helpwch i fynd i'r afael â'r bygythiad a berir gan rywogaethau estron goresgynnol

- I gael gwybod sut y gallwch gymryd rhan mewn ymgyrchoedd cenedlaethol ([Edrych, Golchi, Sychu](#) a [Mynd at Wraidd y Mater](#)) i helpu i leihau lledaeniad rhywogaethau estron goresgynnol, ewch i wefan [Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr](#).
- Peidiwch â phrynu, plannu na rhyddhau rhywogaethau estron goresgynnol. Cewch fynediad i'r cyngor diweddaraf am sut i reoli rhywogaethau estron goresgynnol a chael gwared arnynt yn gyfrifol drwy wefan [Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr](#) <<http://www.nonnativespecies.org/home/index.cfm>>.
- Gallwch ddod o hyd i leoliadau rhywogaethau estron goresgynnol yng Nghymru drwy [Borth Rhywogaethau Estron Goresgynnol](#) Atlas Cymru y Rhwydwaith Bioamrywiaeth Cenedlaethol.
- Os gwelwch rywogaeth estron goresgynnol, cofnodwch hynny naill ai ar-lein (yn [iRecord](#)), drwy lawrlwytho ap cofnodi ([iRecord](#) a [LERC Cymru](#)) neu drwy gysylltu [Canolfan Bioamrywiaeth Cymru](#).
- Ymunwch â grŵp neu sefydliad amgylcheddol yn eich ardal sy'n cymryd camau i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol (e.e. sefydliadau bywyd gwyllt neu ymddiriedolaethau afonydd), ac edrychwch hefyd ar wefan [Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr](#) am fanylion cyswllt grwpiau gweithredu lleol sy'n ymwneud yn benodol â rhywogaethau estron goresgynnol yn eich ardal.